

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı

**POLİS OKULU ÖĞRENCİLERİNİN ADİL DÜNYA İNANCI,
OTORİTERLİK, SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA, VATANSEVERLİK VE İNSAN
HAKLARI TUTUMLARININ İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Papatya ÇETİNALP ŞAHİN

DANIŞMANI: Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ

İZMİR-2014

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı

POLİS OKULU ÖĞRENCİLERİNİN ADİL DÜNYA İNANCI,
OTORİTERLİK, SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA, VATANSEVERLİK VE İNSAN
HAKLARI TUTUMLARININ İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Papatya ÇETİNALP ŞAHİN

DANIŞMANI: Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ

İZMİR-2014

11. Dönem polis okulu öğrencilerine...

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum “Polis Okulu Öğrencilerinin Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Sistemi Meşrulaştırma, Vatanseverlik ve İnsan Hakları Tutumlarının İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Papatya Çetinalp Şahin

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS

TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : Papatyra Gethalp Salın
Numarası :
Anabilim Dalı : Sosyal Psikoloji
Tez Başlığı (Türkçe) : Pab Okulu Öğrencilerinin Sistemli Mesrulasıtırma,
Tez Başlığı (İngilizce) : Sosyal Başarımlık Genetiki, Okuyutluluk ve Adı
Tez Savunma Tarihi : Döyü İnce: Tutumların İncelemesi
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Melih Gergelir
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Dr. Nilgün Baka Kılıns
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Yrd. Doç. Dr. Gökçen Meşz
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza :

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıyla Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girmesi zorunludur.

TEŞEKKÜR

Uzun, zorlu aynı zamanda bir o kadar da güzel bir çalışmanın sonunda farklı açılardan teşekkür edeceğim birçok insan var çevremde. Bu çalışma vesilesiyle yollarımızın kesiştiği, bilgisinden yararlandığım değerli birçok insan tanıdım. Bu sayfada elimden geldiğince, dilimin döndüğünce kendilerine teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Öncelikle bu çalışmayı yapmamı sağlayan, hayata, çevremdeki olaylara farklı bir bakış açısı kazandıran, aradaki kilometrelere rağmen desteğini, bilgisini ve sevecenliğini esirgemeyen melek yüzlü hocam, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Melek GÖREGENLİ'ye en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Gerek ders aşamasında gerekse tez aşamasında bilgisini, desteğini esirgemeyen, cesaretimi kaybettiğim zamanlarda tekrar cesaretimi toplamamı sağlayan okul müdürüm Sayın Dr. İbrahim ŞENÖZ'e teşekkür ederim. Hayatımdaki en değerli insanlar, beni yetiştiren ve mesleğimde bugünleri yaşamamı sağlayan tüm lisans ve yüksek lisans hocalarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Her türlü soruma içtenlikle ve sabırla cevap veren, istatistikte yardımcı meleğim sevgili Pelin KARAKUŞ'a ve en stresli zamanlarımda beni dinleyen, sakinleştiren sevgili (kader) arkadaşım, dostum İrem UMUROĞLU'na en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Bu süreçte beraber çalıştığım sevgili arkadaşlarım Canan ÇOPUR, Deniz ÖZSARAY ve Zeynep ATEŞ'e desteklerinden ve dostluklarından; ayrıca diğer mesai arkadaşlarıma emniyet teşkilatını anlamama yardımcı oldukları, kurum kültürü konusunda tecrübeleri dahilinde beni bilgilendirdikleri için teşekkür ederim. Tezin ikinci uygulaması için ölçekleri düzenleyen sevgili komşum, arkadaşım Mehmet ÖZUÇAR'a ve sevgili arkadaşım Esra ÖZUÇAR'a her konuda sınırsız desteği için teşekkür ederim.

İkinci uygulamalarda çalışmayı kendi çalışmalarını gibi benimseyen diğer polis okullarında görev yapan sevgili meslektaşlarıma ve Rehberlik ve Psikolojik Danışma Büro Amirliği'nde görev yapan personele en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Verileri yorumlamama yardımcı olan, ayrıca kahve desteğini ve hoş

sohbetini esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Barış ŞENTUNA'ya teşekkür ediyorum.

Sevgili anneciğim, babacığım ve kardeşime teşekkür ediyorum, varlıkları benim için en büyük destek. Sevgili eşim, hayat arkadaşıma sınırsız sunduğu sevgisi, ilgisi ve sabrı için en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

YEMİN BELGESİ	i
TUTANAK	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	v
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1

BÖLÜM 1

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Adil Dünya İnancı	3
1.1.1. <i>Adil Dünya İnancı ve Sistemi Meşrulaştırma</i>	11
1.2. Din ve Dindarlık	13
1.3. Otoriterlik	21
1.3.1. <i>Solun Otoriterliği</i>	26
1.4. Sistemin Meşrulaştırılması	27
1.4.1. <i>Statükonun Rasyonelleştirilmesi</i>	30
1.4.2. <i>Kurbanın Değersizleştirilmesine Karşı Kurbanın Yüceltilmesi veya Tamamlayıcı Stereotipler</i>	31
1.4.3. <i>Ego, Grup ve Sistemin Meşrulaştırılması Arasındaki İlişkiler</i>	32
1.4.4. <i>Başa Çıkma, İyi Olma ve Sistemin Meşrulaştırılması</i>	33
1.5. Siyasal İdeolojiler	35
1.5.1. <i>Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji</i>	38
1.6. Vatanseverlik	39
1.6.1. <i>Kör ve Yapıcı Vatanseverlik</i>	43
1.6.2. <i>Yapılan Araştırmalar</i>	45
1.6.3. <i>Türkiye'de Vatanseverlik</i>	49
1.7. İnsan Hakları	50
1.7.1. <i>Tanım</i>	50
1.7.2. <i>Nitelikleri</i>	51
1.7.3. <i>İnsan Haklarının Tarihi Gelişimi</i>	52

1.7.4. İnsan Haklarının Korunmasının Önemi	56
--	----

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Amaç	58
2.2. Örneklem	61
2.3. Veri Toplama Araçları	63
2.3.1. Kişisel Bilgi Formu	63
2.3.2. Siyasi Görüş ve Dini İnanç	63
2.3.3. Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği	64
2.3.4. Kör Vatanseverlik Ölçeği	64
2.3.5. Sağ Kanat Otoriterlik Ölçeği (RWA)	65
2.3.6. Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği	65
2.3.7. İnsan Hakları Ölçeği	65
2.4. İşlem	66

BÖLÜM 3

BULGULAR

3.1. Örneklem Tümü İçin Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	68
3.2. Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör Vatanseverlik ve İnsan Hakları Ölçek Puan Ortalamaları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi	71

3.2.1. Eğitim Öncesi Korelesyonlar	71
3.2.2. Eğitim Sonrası Korelasyonlar	72
3.3. Eğitim Öncesi ve Sonrası Ölçek Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	73
3.3.1. Ölçek Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	73
3.3.2. İnsan Hakları Ölçek Maddeleri Puan Ortalamaları Karşılaştırılması	74
3.4. Siyasi Görüş ve Dini İnançın Günlük Hayata Etkisine Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	77
3.4.1. Siyasi Görüşe Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	77
3.4.2. Dini İnançın Günlük Hayata Etkisine göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	79
3.5. Sosyo-demografik Özelliklere Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	80
3.5.1. Yaş	81
3.5.2. Doğum Yeri	81
3.5.3. Cinsiyet	82
3.5.4. Sosyo-ekonomik Durum	83
3.6. Çoklu Doğrusal Regresyon Analizleri	84
3.6.1. İfade Özgürlüğü Alt Boyutu Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi	84
3.6.2. Eşitlik ve Mahremiyet Hakkı Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi	85
3.6.3. Sosyal Güvenlik Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi	85

BÖLÜM 4

TARTIŞMA	87
KAYNAKÇA	100
EKLER	
Ek 1: Araştırmada Kullanılan Ölçek Formu	118
ÇİZELGELER	
Çizelge 2.2.1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Yüzdeleri	61
Çizelge 2.2.2. Örneklem Grubunun Siyasi Görüşlerine Göre Yüzdeleri	62
Çizelge 2.2.3. Örneklem Grubunun Sosyo-ekonomik Durumlarına Göre Yüzdeleri	62
Çizelge 2.2.4. Örneklem Grubunun Dini İnançların Günlük Hayatlarına Etkilerine Göre Yüzdeleri	62
Çizelge 2.2.5. Örneklem Grubunun Doğum Yerlerine Göre Yüzdeleri	63
Çizelge 3.1. Örneklemin Tümü İçin Eğitim Öncesi-Sonrası Ölçek Puan Ortalamaları	69
Çizelge 3.1.1. İnsan Hakları Ölçeği Maddeleri Eğitim Öncesi-Sonrası Puan Ortalamaları	70
Çizelge 3.2.1. Eğitim Öncesi Uygulamada Adil Dünya İnanıcı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör vatanseverlik ve İnsan Hakları Arasındaki İlişkiler	71
Çizelge 3.2.2. Eğitim Sonrası Uygulamada Adil Dünya İnanıcı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör Vatanseverlik ve İnsan Hakları Arasındaki İlişkiler	72

Çizelge 3.3.1. Eğitim Öncesi ve Sonrası Uygulamaların Karşılaştırılması	73
Çizelge 3.3.2. İnsan Hakları Ölçek Maddelerinin Puan Ortalamalarının İncelenmesi	75
Çizelge 3.4.1. Siyasi Görüşe Göre Ölçek Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması	78
Çizelge 3.4.2. Dini İncanın Günlük Hayata Etkisine Göre Ölçek Puan Ortalamaları	80
Çizelge 3.5.1. Yaşlara Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	81
Çizelge 3.5.2. Doğum Yerlerine Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	82
Çizelge 3.5.3. Cinsiyete Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	82
Çizelge 3.5.4. Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi	83
Çizelge 3.6.1. İfade Özgürlüğü Alt Boyutu Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayıları	84
Çizelge 3.6.2 Eşitlik ve Mahremiyet Hakkı Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayıları	85
Çizelge 3.6.3. Sosyal Güvenlik Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayıları	86
ÖZGEÇMİŞ	121

ÖZET

122

ABSTRACT

123

GİRİŞ

Polis okulları değişen eğitim süreleri ile uzun süredir ülkemizde polis memurları yetiştiren kurumlardır. Bu eğitimlerin süreleri geçmişten günümüze değişmiş olup son düzenlemeler neticesinde 2 yıla çıkmıştır. Bu eğitim süreci aynı zamanda ön lisans eğitime eşdeğer düzeyde olmaktadır. Öğrenciler, bu okullara lise öğrenimlerinin ardından ya da 2 yıllık ön lisans eğitimlerinin ardından, belirlenen fiziki, psikolojik, bilişsel ve yaş kriterlerine göre değerlendirilerek kabul edilmektedirler. Bu eğitim neticesinde öğrenciler 2 yıllık ön lisans diploması ile polis memuru olarak göreve başlamaktadırlar.

Ülkemizde vatandaşla herhangi bir olumsuz durum karşısında veya genel denetlemelerde (örn. trafik denetlemeleri) polis memurları muhatap olmaktadır. Emniyet mensupları aynı zamanda kanunların uygulanmasından birinci derecede sorumlu olmaktadır. Bu nedenlerle polis memurlarının okullarda aldıkları eğitim oldukça önemlidir. Bu eğitimler neticesinde mezun olan polis memurları vatandaşın karşısına birinci dereceden devleti ve kanunları temsil eder nitelikte çıkmaktadırlar. Polis memurlarının vatandaşla olan ilişkileri bu nedenle oldukça önemlidir.

Okullardaki müfredat dahilinde öğrenciler toplum psikolojisi, kanunlar, savunma taktikleri vb. konularda eğitim görmektedirler. Müfredat dışında ise eğitimin bir parçası olarak öğrenciler, aynı zamanda kurum kültürünü benimsemeleri açısından da bir eğitime ve uyma davranışına maruz kalmaktadırlar. Otoriteye uyma, itaat, emri yerine getirme, üstlerine karşı sergilemeleri gereken tavır vb. konularda da öğrenciler eğitilmektedir. Müfredat dâhilindeki derslerin yanı sıra kurum kültürünü benimsemeleri yönünde yapılan bu eğitimler de 2 yıllık eğitim sürecinde oldukça önemli bir yer taşımaktadır. Kurum kültürünü benimesemeleri açısından ilk yıllarının sonunda, yaz tatillerinde yaptıkları stajlarında önemli katkı sağladığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin birçoğu lise mezunu, bir kısmı da ön lisans mezunu ya da lisans eğitimlerini yarıda bırakan öğrencilerdir. Ülkemiz şartlarında öğrencilerin meslek olarak polisliği seçmelerinin en önemli nedenlerinden biri mezun

olduklarında işsiz kalma ihtimallerinin bulunmamasıdır. Bu nedenle her yıl birçok öğrenci üniversite sınavının ardından polis okullarına başvuru yapmaktadırlar.

Öğrenciler okula girdikten sonra intibak adı verilen birkaç haftalık bir eğitime alınmaktadırlar. Bu eğitimin asıl amacı sivil hayattan gelen öğrencilere resmi bir kurum olan emniyet teşkilatının kurum kültürünü vermektir. Sivil hayattan resmi hayata uyum sağlamak öğrenciler için genellikle zorlu bir süreç olmaktadır. Birkaç hafta öncesine kadar rahatlıkla yapabildikleri şeylerin birçoğundan mahrum kalmaktadırlar. En önemlisi de uymaları gereken bir otorite söz konusudur. Öğrenciler otorite konusunda bir sıra izlemek mecburiyetindedirler. Her öğrenci öncelikle kendi sınıf komiseri ile muhatap olabilmektedir. Mezun olduklarında da benzer bir düzene uymak mecburiyetinde olacaklardır. Kurum kültürü bu gibi uygulamalarla iletmeye, benimsetilmeye çalışılmaktadır.

Öğrenciler eğitim hayatlarının ilk yıllarında sınıf komiserlerinin yanı sıra ikinci sınıf öğrencilerinin de kurum kültürünü benimsetmek adına yaptıkları birtakım uygulamalara maruz kalmaktadırlar. Sivil hayattan resmi hayata uyum sağlamak öğrencileri özellikle eğitim hayatların ilk birkaç ayında oldukça zorlamaktadır. İkinci sınıfa geçtiklerinde ise kurum kültürünü daha fazla benimsediklerinden daha az zorluk yaşamaktadırlar. Birinci ve ikinci sınıf arasındaki yaz tatillerinde öğrencilere ikamet ettikleri illerde emniyetin çeşitli bölümlerinde staj yaptırılmaktadır. Stajlarda öğrenciler çalışma şartlarını daha iyi öğrenmekte, okulda öğrendiklerini uygulama boyutunda nasıl kullanacaklarını görmektedirler. Gördükleri staj sonrasında ikinci sınıf öğrencileri birinci sınıf öğrencilerine kıyasla kurum kültürünü daha fazla benimsemiş olduklarını söylemek mümkündür.

BÖLÜM 1

1.1. ADİL DÜNYA İNANCI

Çalışmanın amacı doğrultusunda adil dünya inancı kuramı incelenmiştir. Temel olarak, her insanın hak ettiğini alacağı düşüncesi üzerine kurulduğu söylenebilir. Adalet hemen ya da daha sonra gerçekleşecektir; ama muhakkak gerçekleşecektir. Bu durumda insanlar, hayatı ve başlarına gelebilecek olayları kontrol altında tutabileceklerini düşünebilirler ve bu durum da hayatı daha kolay yaşanabilir duruma getirir. Adil dünya inancına göre, insanlar olması gerektiği gibi yaşar ve iyi bir insan olurlarsa; başlarına da kötü bir şey gelmeyecektir. Kötülük yapan insanlar da muhakkak hak ettikleri cezaları çekeceklerdir.

Adil dünya inancı kuramına göre, insanlar dünyayı herkesin hak ettiğini aldığı, iyi insanlara iyi şeylerin, kötü insanlara kötü şeylerin olduğu bir yer olarak algılama ihtiyacı duymaktadırlar (Lerner, 1965; Lerner, 1980; Lerner ve Miller; 1978). Lerner (1980), bu ihtiyacın insanları gerçekten dünyanın adil olduğuna inanıyormuş gibi davranmaya ittiğini söylemektedir. Bu düşünce sayesinde ve sonrasındaki davranış biçimi neticesinde insanlar dünyayı daha basit, öngörülebilir ve kontrol edilebilir olarak algılamaktadırlar. Bu kuramın temel varsayımı olan “adil dünya inancına” göre, dünya herkesin eninde sonunda, iyi ya da kötü ne hak ediyorsa onu elde ettiği bir yerdir. Başka bir deyişle bu kuram, insanların dünyanın adil olduğuna ve bu adil dünyada başlarına geleni hak ettiklerine inanma eğilimini ön plana çıkarmaktadır (Lerner, 1980). Bu eğilim, insanların yaşadıkları ya da gözlemledikleri olumsuz veya olumlu olayları açıklamada kullandıkları sorumluluk atfetme mekanizmalarından birini oluşturmaktadır. Adil dünya inancı açık değil, örtük bir inançtır. Bu nedenle insanların bu inancın etkilerinden haberdar olmadıkları ileri sürülmüştür (Goldberg, Lerner ve Tetlock, 1999; Lerner, 2002). Adil dünya inancı aslında bir metafor olarak ileri sürülmüş fakat dünyanın adil olduğuna inanma ihtiyacı ile açıklanmıştır (Hafer ve Bègue, 2005). İnsanlar ancak dünyanın adil bir yer olduklarına inanırlarsa yaşamlarını daha kontrol edilebilir olarak

düşünmektedirler. Yaşadığımız sürece birçok olumlu ve olumsuz olayla karşılaşılıyor ya da bunlara tanıklık ediyoruz. Bu yaşantılarımız anlamlandırmaya ve bir kategoriye sokmaya ihtiyaç duyuyoruz. Örneğin birinin başına iyi bir şey geldiğinde, ödüllendirildiğinde bunu hak ettiğine bir şekilde kendimizi inandırdığımız gibi; yine olumsuz bir olay ya da cezalandırma durumunda da o kişinin bunu hak edecek bir davranışta bulunduğunu istemsiz olarak düşünmeye başlıyor ve bu düşüncemizi haklı çıkaracak bir neden buluyoruz.

Yaşadığımız dünyayı adil bir yer olarak algılama aslında ihtiyaçtır. İnsanlar ancak bu şekilde bir inanç geliştirirlerse; başlarına gelecekleri kontrol edebileceklerini düşünmektedirler. Konu ile ilgili yapılan çalışmalardan birinde de insanların yaşadıkları dünyanın adil bir yer olduğuna inanma ihtiyacının önemi vurgulanmıştır (Bazerman, White ve Lowenstein, 1995). Bu araştırmanın bulgularına göre, insanlar adaleti sağlamak adına kendi çıkarlarını ikinci plana atabilmektedirler. Katılımcıların gerçek bir adaletsizlik veya bir tehdit nedeniyle duygusal olarak uyarıldıklarında, adaleti sürdürmenin veya yeniden yapılandırmanın yollarını aradıkları gözlemlenmiştir. Bu sonuca ulaşabilmek için araştırmacılar, katılımcılar için iki farklı koşul oluşturmuşlardır. Birinci koşulda katılımcılar, adil olan ama daha az para kazandıkları bir uygulamaya dahil olurlarken; diğer koşulda katılımcılara daha çok para kazandıkları ama adil olmayan bir durum oluşturulmuştur. Buna göre, kişilerin adalet isteklerinin, düşünce ve davranışlarını yöneten baskın bir güdü haline geldiği söylenebilir.

Adil dünya inancı kuramının temelleri “kişisel sözleşmede” yatmaktadır (Lerner, 1977). Buna göre kişiler henüz daha çocukluk dönemindeyken anlık ödüllerden vazgeçip, sabretmeyi öğrenmektedirler. Bu sayede de yatırım yapmakta ve sabırlarının neticesinde daha fazla ödül kazanabilmektedirler. Bireyler yatırımlarının ve sabretmelerinin işe yarayacağına dair öznel kesinlik ve daha önce aynı ya da benzer durumdaki insanların başlarına ne geldiği konusunda kanıt ihtiyacı duymaktadırlar. Bireyler, iyi ve sosyal normlara uygun davranan insanların sonuçta başlarına iyi şeyler geldiğini, yine benzer şekilde kötü ve sosyal normlara uygun davranmayan insanların başlarına da kötü şeyler

geldiğini algılıyorlarsa; bunun neticesinde iyi ve sosyal normlara uygun davranmayı tercih edeceklerdir. Bu sayede de dünyayı adil ve öngörülebilir olarak algılayacaklardır (Lerner, 1980).

Bu algılamanın bir diğer sonucu da, insanlara eğer çaba sarf ederlerse planlarının işleyeceğine dair öznel bir kesinlik sağlamak ve insanları dürüst yollarla hedeflerine ulaşmaya sevk etmektedir (Hafer, 2000; Hafer ve ark., 2005). Bu sayede insanlar sosyal normalara uygun ve iyi davrandıkları müddetçe bir anlamda başlarına kötü bir şey gelmeyeceğinin garantisini almakta; hatta yeri geldiğinde ödüllendirileceklerine inanmaktadırlar.

Kişisel sözleşmenin bu bağlamda işe yaradığını söyleyebiliriz. Ancak kişi bunun aksini algırsa, yani bilişsel sözleşmenin işe yaramayacağını düşünürse, adil dünya inancı sarsılabilir. Örneğin insanlar masum bir kurbanla karşılaştıklarında adil dünya inançları sarsılmaktadır (Hafer, 2000; Hafer, 2002). Bireyler adil dünya inançlarını sarsacak bu ve benzeri olası tehditlerden korunmak için bazı mekanizmalar geliştirirler (Lerner, 1980). Hafer ve Bègue (2005), masum kurbanlara yönelik aşağılama ve utandırma gibi tepkilerin, bireylerin adil dünya inançlarını muhtemel tehditlerden koruma güdülerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. Sosyal normlara uygun ve iyi davranan biri olmasına rağmen insanlar birinin kötü muameleye maruz kaldığını ya da mağdur duruma düşen biri ile karşılaştıklarında bilişsel çelişki yaşamaktadırlar. Bu durum, temel adil dünya inancının dayandığı kişisel sözleşme ile ters düşen bir durumdur. İnsanlar bu tarz çelişkilerden kurtulmak ve adil dünya inançlarını bir anlamda yeniden yapılandırmak, kurbanı aşağılama gibi, bazı savunma mekanizmaları geliştirmişlerdir.

Bireyler, dünyanın adil bir yer olduğuna dair inançları tehdit edildiğinde bilişsel çelişki yaşamaktadırlar. Bu çelişkilerden kurtulabilmek adına birey, ya durumu değiştirme ya da adil dünya inancını değiştirme yoluna gider. Durum değiştirme stratejisi bilişsel çelişkileri giderme adına daha fazla kullanılır. Bu doğrultuda birey gerçekçi ya da savunmacı stratejiler geliştirir. Gerçekçi

stratejiler geliştirirse ya adaletsizliği gidermek adına zararı karşılayacak ya da kurbanı yardım edecektir. Savunmacı stratejiler geliştirirse de, kurbanı suçlayacak yani kurbanın başına gelen olumsuz olayı hak ettiğini düşünecektir (Lerner,1980). İnsanların savunmacı stratejiler geliştirmelerinin nedeni olarak, bu stratejilerin yardım etmekten daha az maliyetinin olması gösterilmiştir (Walster, Berscheid ve Walster, 1976; akt. Pittinsky ve Matic, 2005). Dünyanın adil olduğuna ve insanların hak ettiklerini aldıklarına dair inancı koruyabilmek adına insanlar bu stratejileri kullanmaktadırlar.

Kurbanı aşağılama, özellikle sürekli olan adaletsizlik durumları için öngörülmüştür. Yardım etme potansiyeline sahip olan kişiler, kurbanı ilişkin aşağılama ve suçlama gibi olumsuz tutumlar sergileyebilirler (Reichle ve Schmitt, 2002). Bunun neticesinde de, güçlü bir adil dünya inancı olan kişiler toplumda karşılaştıkları olumsuz durumları daha az adaletsiz olarak algılamaktadırlar. Kurbanların başlarına gelen kötü şeyleri bir şekilde hak ettiklerine inanmaktadırlar (Pittinsky ve Matic, 2005). Bu savunmacı strateji de bir şekilde yaşanan bilişsel çelişkinin giderilmesine katkı sağlamaktadır. Yardım etmektense kurbanı aşağılama stratejileri daha çok yardım etmenin güç olduğu ya da sürekli adaletsizlik durumlarında kullanılır.

Adil dünya inancı kişiye hayatının sonuçları, başına gelebileceklerle ilgili ipuçları sunmaktadır. Bu sayede kişiler çevrelerini yani dünyayı düzenli ve istikrarlı olarak algılamaktadırlar (Lerner, 1980; Lerner ve Miller, 1978; Lerner ve Simmons, 1966; Rubin ve Peplau, 1975). Hayata dair istikrar arama ihtiyacı; insanın hayatını, başına gelecekleri, davranışları neticesinde nelerle karşılaşacaklarını kontrol etme isteği ve eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bu sayede insanlar iyi şeyler yaptıkları müddetçe başlarına kötü bir şey gelmeyeceğini düşünürler ve bu sayede hayatlarının kontrolünü ellerinde tuttuklarına inanırlar.

Adil dünya inancının, bireyleri hak edilmeyen olumsuz sonuçlara karşı psikolojik olarak savunduğundan, koruyucu bir işlevi olduğunu söylemek de

mümkündür. Bu koruyucu işlevinden dolayı, bireyler adil dünya inançlarını korumaya güdülenmişlerdir (Dalbert, 1997; Lerner ve Miller, 1978; Mohiyeddini ve Montada, 1998). Dünyanın adil bir yer olduğuna dair inancı korumak adına olumsuz durumların sorumluluğu bireylere yüklenebilmektedir. Bu durum diğer kişilerin kurbanı yardım edip etmeyecekleri konusunda belirleyici duruma gelebilir (Phares ve Wilson, 1972). Kişiler eğer mağdura yardım edemeyecekleri bir durumda iseler bu durumda olumsuz durumun sorumluluğunu mağdura yüklerler. Bu şekilde adil dünya inançlarını korurlar.

Yapılan bir çalışmada bir kazaya tanık olanlardan yardım edenler ve etmeyenler karşılaştırılmıştır (Bierhaff, Klein ve Kramp, 1991). Bu çalışmanın bulguları, ilk yardım yapanların daha güçlü bir adil dünya inancına sahip olduklarını, içsel kontrole daha çok inanma eğiliminde olduklarını, daha çok sorumluluk hissettiklerini ve daha çok empati kurduklarını göstermiştir.

Konu ile ilgili literatürde yapılan çalışmaların bazıları insanların sonuçlardan nedenler çıkarma şekillerine odaklanmaktadır (Lerner, 1971; Lerner ve Simmons, 1966). Kurbanın acı çekmesi durumunda, katılımcılar kişinin bundan sorumlu olduğunu ya da kişinin istenmeyen biri olduğu nedenlerini çıkarmışlardır. Adil dünya inancına göre temelde iyi insanların başına iyi şeyler gelir düşüncesi vardır. Adil dünya inancı kişilerin ne aldıkları ve ne hak ettikleri şeklinde iki yönlü bir ilişkiyi ifade etmektedir. İnsanlar hayatları boyunca hak ettikleri şeyler ile karşılaşır. Bu sayede de insanlar nedenlerden sonuçlara ulaşmaktadırlar. Dünya insanların hak ettiklerini aldığı adil bir yerdir. Hak etmenin davranışsal ve bilişsel olmak üzere iki bileşeni vardır. Adil dünya inancı elde ettiklerini hak eden kişilerin ödüllendirileceği varsayımına dayanır. Dünyanın adil bir yer olduğuna inanmayan kişiler, hak etmek için çabaladıklarında ödül alacaklarına inanmazlar. Adil dünya inancı, tanrı inancı ile ilişkilidir (Rubin ve Peplau, 1975). Zuckerman (1975), adil dünya inancı güçlü olanlarla, hak etme arasındaki ilişkiyi ayrıca doğaüstü güçler veya ilahi müdahalelerle açıklayabildiklerini söylemektedir. Aynı durum İslam dini için de geçerlidir. İslam dininin temel öğretilerinden biri, insanların eninde sonunda hak

ettiklerini alacaklarını belirten inanıştır. Bu nedenle insanlara hayatları boyunca istenilen davranışlarda bulunmaları ve uygun görülmeyen davranışlardan uzak durmaları telkin edilmiştir. Adalet bu dünyada olmazsa bile ahirette mutlaka gerçekleşecektir. İyi olan insanlar ödüllendirilecek, kötü olan insanlar ise cezalandırılacaktır.

Kötü şeyler kötü insanların başına gelir düşüncesine dayanan bir deneysel çalışma ile adil dünya inancı değerlendirilmiştir (Rubin ve Peplau, 1975). Bu durumu değerlendirmek adına, kura sonucu Vietnam'a gidecek ve gitmeyecek olan askerlerin tepkileri incelenmiştir. Sonuçlara göre, Vietnam'a kesin olarak gideceklerini öğrenen katılımcıların benlik saygılarında düşüş olmuştur. Ayrıca adil dünya inancı ölçeğinden yüksek puan alan katılımcıların, kurada Vietnam'a gideceklerini öğrenen katılımcılara karşı daha tepkisiz kaldıkları görülmüştür. Bu durumda kuramın varsayımlarından biri olan, insanların adil dünya inançlarını sürdürmek için kurbanı aşağıladıkları fikrini desteklemektedir. Adil dünya inancı yüksek olan katılımcıların, kurada Vietnam'ı çeken katılımcılara karşı tepkisi kurbanı aşağılama yolu ile adil dünya inancının inşa edilmesine iyi bir örnek olarak kabul edilebilir.

Piliavin, Rodin ve Piliavin (1969), içinde buldukları kötü durum nedeniyle suçlananların daha az yardım aldıklarını ileri sürmüşlerdir. Adil dünya inancının yardım etme davranışı üzerinde etkisi vardır. Eğer insanlar kurbanı aşağılama yoluna gidiyorlarsa yardım etme eğilimleri de düşmektedir. Başka bir görüşe göre, bireylerin adil dünya inançları mevcut eşitsizliklerin sürdürülmesine katkıda bulunan kişisel inançlara bağlıdır (Smith, 1985). Avantajlı grup üyeleri, dezavantajlı grup üyelerinin içlerinde buldukları durumu hak ettiklerine inanmaktadırlar. Bu nedenle, avantajlı grup üyeleri, dezavantajlı grup üyelerine daha az yardımcı olma eğilimi içinde olabilirler. Bu durum, mevcut adaletsizliklerin bir şekilde hak edildiğine dair inanç geliştirmekte ve mevcut durumun devam etmesine katkıda bulunmaktadır.

Yapılan çalışmalardan birinde daha fazla çabalayanların daha fazla yardım almayı hak ettiği görüşünü destekleyen bulgular elde edilmiştir (Appelbaum, 2002). Appelbaum, Lennon ve Aber (2006), kişinin, iyi duruma gelebilmek için çok çabalayan ama bulunduğu zor durumdan kurtulamayan biriyle karşılaştığında adil dünya inancının tehdit edildiğinden bahsetmişlerdir. Adil dünya inancı bilişsel çelişkileri gidermeye çalıştığından, kişi bu inancını korumaya gdlenmiştir. Böyle durumla karşılaşan adil dünya inancı yüksek olan bireyler, bu inançlarını korumaya çalışacaklardır. Bunun tersine adil dünya inancı düşük olan bireyler, dünyanın adil bir yer olduğuna dair inancı korumaya gdlenmemekte ve muhtaç kişilerin durumlarını değiştirmek için gösterdikleri çabanın yardımı hak ettiğini düşünmektedirler. Adil dünya inancı yüksek olan bireyler ise kurban durumunu farklılaştırmak için çabaladıkça onu daha fazla aşağılamaktadırlar. Bu durum karşısında adil dünya inancı yüksek olan bireylerin bilişsel elişi yaşamamak adına yardıma muhtaç bireyler daha az yardım etme eğiliminde olduklarını söylemek mümkündür.

Adil dünya inancı ile kurbanları aşağılamak arasında da bir ilişi olduğu ileri sürülmüştür. Yapılan çalışmalarda kişinin bireysel yargıları ile yardım almayı hak etme yargıları arasında negatif bir ilişi olduğu bulunmuştur. Sonuç olarak, içinde bulunduğu durumu değiştirmek için daha fazla çabalayan bireylerin, yardım almayı daha az hak ettikleri düşünülebilir. Bu durum, adil dünya inancının temel prensiplerine ters bir durumdur. Kurama göre, eğer birey kötü durumda ise bunu hak edecek davranışlarda bulunmuştur ve içinde bulunduğu durumu aslında hak etmiştir. Adil dünya inancı temelde bunu destekleyen bir kuramdır. Bu nedenle, mağdurun içinde bulunduğu durumdan kurtulmaya çalışması bireylerin adil dünya inancı ile ilgili bilişsel elişi yaşamalarına neden olan bir durumdur.

Mohiyeddini ve Montada (1998) tarafından yapılan bir çalışmada, bir işe sahip olan insanlarla, bir işe sahip olmayan insanların birbirleriyle karşılaşmaları sağlanmıştır. Bu karşılaştırmanın amacı, kuramın varsayımlarından biri olan, bir işe sahip olan bireylerin adil dünya inançlarını tehdit edecek ortamı

oluşturmaktır. Sonuçlara göre, katılımcıların adaletsizlik ortamını değiştirebilecek ya da yardım edebilecek imkânları olduğunda adil dünya inançlarının daha az tehdit edildiği ortaya çıkmıştır. Tersî durumda ise, bireyler kurbanı değersizleştirme yolu seçmektedirler. İnsanlar, adaletsizlikleri giderebileceklerine inandıkları durumda adil dünya inançlarını sarsacak bilişsel çelişkiyi yaşamamaktadırlar. Mağdura yardım ederek adaletsizliği giderme yolunu seçmektedirler. Tersî durumda, eğer ki bireylerin adaletsizliği giderebilecekleri kaynaklara sahip değillerse, kurbanı aşağılama savunma mekanizmasını kullanarak adil dünya inançlarını koruma eğiliminde olmaktadır. Kişilerin adil dünya inançlarını sarsan olaylara nasıl tepki vereceklerinin büyük ölçüde yardım edebilme olanakları ile doğru orantılı olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.1. Adil Dünya İnancı ve Sistemi Meşrulaştırma

İnsanların içinde yaşadıkları dünyanın adil olduğuna inanmalarıyla tutarlı olarak içinde buldukları sosyal sistemleri ve düzenlemeleri de adil olarak algılamak istedikleri ve bu nedenle var olan sistemi adil ve meşru olarak rasyonelleştirip destekledikleri görülmektedir (Jost, 2001; Jost, Burgess ve Mosso, 2001; Jost ve Banaji, 1994; Kay, Jimenez ve Jost, 2002). Yapılan araştırmalar göre, adil dünya inancı ve toplumsal hareketler arasındaki ilişki negatif yöndedir. Adil dünya inancı yüksek olan bireylerin politik ve sosyal aktivitelere daha az katıldıkları tespit edilmiştir (Rubin ve Peplau, 1975). Adil dünya inancı yüksek olan bireylerin toplumsal değişimlere, mevcut sistemden memnun olmasalar bile sistemin değişmesine daha kapalı oldukları söylenebilir.

Sistemi meşrulaştırma güdüleri ile ilgili kalıp yargıları belirlemek için adil dünya inancı, sosyal baskınlık yönelimi ve statü kalıp yargıları arasındaki ilişkiler incelenmiştir (Oldmeadow ve Fiske, 2007). Sistemi meşrulaştırma inançları, adil dünya inancı ve sosyal baskınlık yöneliminden yüksek puan alma ile yeterlilik kalıp yargıları arasında ilişki saptanmıştır. Yapılan çalışmada

değişik milletlerden 206 katılımcıdan adil dünya ölçeğini doldurmaları istenmiştir. Katılımcılar bu çalışma esnasında yüksek ve düşük statülü olmak üzere iki koşulda değerlendirilmişlerdir. Yüksek statü koşulundaki katılımcılara pahalı; düşük statü koşulundaki katılımcılara ise diğerine nazaran daha ucuz bir evin resmi gösterilmiştir. Daha sonra katılımcılara bu evde yaşayanlara ilişkin görüşleri sorulmuştur. Yeterlilik maddeleri yetenekli, zeki, yeterli ve kapasiteli şeklindeyken; yakınlık maddeleri arkadaş canlısı, samimi, güvenilir ve içten olarak belirlenmiştir. Ayrıca statü algılarını değerlendirmek üzere katılımcılara resimlerdeki evlerin sahiplerinin ne iş yapıyor oldukları, nasıl bir otomobile sahip oldukları ve ekonomik anlamda ne kadar başarılı oldukları sorulmuştur. Sonuçlara göre, adil dünya inancı yüksek olan bireyler, sosyal eşitsizlikleri adil ve meşru görmeye daha eğilimlidirler.

Bireylerde ya da gruplarda var olan güçlü bir adil dünya inancı olumlu ve olumsuz durumları meşrulaştıran atıflarla ilgilidir (Olson ve Hafer, 2001). Bègue ve Bastounis (2003) tarafından yapılan çalışmada adil dünya inancının yaşlılara yönelik ayrımcılık, yoksulluk damgalaması ile ilişkisi değerlendirilmiş ve aralarında pozitif ilişki bulunmuştur. Bu bulgularla tutarlı bir başka araştırma sonucu da göstermektedir ki, adil dünya inancı yüksek olan insanlar yoksulluğu, fakir insanların karakter ve davranışlarına yüklemektedirler (Campbell, Carr ve McLachlan, 2001). Smith (1985) tarafından yapılan bir başka çalışma ise adil dünya inancının güçlü olması ile zenginliği içsel nedenlere yükleme arasında pozitif ilişkiler saptanmıştır. Adil dünya inancı güçlü olan insanlar temel olarak zaten bunu hak etmişlerdir. Dünyanın adil bir yer olduğunu düşünenler, toplumsal sistemi sürdürmek için durumlarını bir şekilde meşrulaştırmaktadırlar (Kay, Jost ve Young, 2005; Olson ve Hafer, 2001).

Kay ve Jost (2003) yaptıkları bir çalışmada, adil dünya inancı ile sistemi meşrulaştırma görüşlerini birleştirerek, fakirleri zenginlerden daha mutlu ve dürüst değerlendirmenin adalet güdüsünü rahatlattığı ve sisteme verilen desteğin artmasını sağladığını ileri sürmüşlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, insanlar “fakir-mutlu” ve “zengin-mutsuz” eşleşmesini daha meşru kabul

etmektedirler. Benzer şekilde “fakir-dürüst”, “zengin-dürüst değil” eşleşmeleri ile “fakir-dürüst değil”, “zengin-dürüst” eşleşmelerinde de bulgular bir önceki çalışmayı destekler nitelikte olmuştur. “Fakir-dürüst” ve “zengin-dürüst değil” koşulunda, “fakir-dürüst değil” ve “zengin-dürüst” koşuluna oranla sistemi daha adil ve meşru algıladıklarını belirtmişlerdir.

Göregenli (2003), Türkiye’de şiddet, kötü muamele ve işkenceye ilişkin tutum ve deneyimleri değerlendirmek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Katılımcılardan 563 ü bir şekilde işkenceye maruz kaldıklarını belirtirken, 465 i hiçbir şekilde işkenceye maruz kalmadıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışma kapsamında adil dünya inancı ve sosyal baskınlık yöneliminin yanında, otoriterlik ve ağır cezalardan yana olma gibi değişkenler de incelenmiştir. Bulgulara göre, eğitim düzeyi düştükçe, dünyanın adil olduğuna dair inançlar, otoriterlik, sosyal baskınlık yönelimi ve ağır cezalardan yana olma eğilimleri artmıştır. Sosyal baskınlık yönelimi, otoriterlik ve ağır cezalardan yana olma eğilimi erkeklerde kadınlara kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Buna karşın, kadınların kişisel ve genel adil dünya inançlarının erkeklerden daha düşük olduğu belirtilmiştir. Sosyal baskınlık yöneliminin, otoriterlik eğilimlerinin, adil dünya inancının ve ağır cezalardan yana olma eğiliminin gelir düzeyi düştükçe yükseldiği görülmüştür. İşkence ve kötü muamele gördüğünü ifade eden katılımcıların hem genel hem de kişisel adil dünya inançları, işkence görmediğini belirtenlerden daha düşük bulunmuştur. İşkence görenlerin dünyanın adil olmadığını düşündükleri görülmektedir.

Furnham (1985) tarafından yapılan çalışmada da adil dünya inancının, adaletsizliklerin olduğu toplumlarda da sistemi meşrulaştırmaya yardım ettiği bulunmuştur. Hem dezavantajlı hem de avantajlı insanların sistemdeki farklılıkları ve adaletsizlikleri meşrulaştırarak sistemi adil algılama eğiliminde oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak adil dünya inancı yüksek olan bireylerin sistemi meşrulaştırmaya, yani var olan düzeni aynı şekilde korumaya eğilimli oldukları

söylenbilir. Bireyler dezavantajlı durumda olsalar bile adil dünya inançları yüksekse sistemi değiştirmeye gayret etmemektedirler. Buna göre, zaten var olan sistemde avantajlı gruplar avantajlı olmayı, dezavantajlı gruplar da dezavantajlı olmayı hak etmişlerdir.

1.2. DİN ve DİNDARLIK

Din olgusu tarih boyunca varlığını devam ettiren ve çoğu zaman farklı inanç formları ve farklı ibadet şekillerinde olsa da, inananların günlük yaşamlarını etkileyen ve bazı insanların hayatının merkezinde yer alan bir olgudur. Din bireysel ve toplumsal açıdan insanları etkileyen ve insanla beraber var olmuş bir olgudur. Bireyler genellikle içine doğdukları toplumun sahip olduğu dini eğilim yönünde karar verirler. Varoluşsal problemlerle başa çıkmada din çoğu insan için kolaylaştırıcı bir yoldur; yaşamı anlamlandırma konusunda fikir sağlar. Dinin genellikle ibadet boyutu inanan bireylerin günlük ve yaşamsal problemleriyle baş etmelerine, kararsız kalınan durumlarda bir karar vermelerine ve bazı durumlarda belki de kendilerine belirleyecekleri yolu çizmelerine yardımcı olabilmektedir. Din, bu anlamda bireyler için çözüm yolları sunan bir olgu olarak da kabul edilebilir. Bazı insanlar günlük hayatlarında cevap bulamadıkları şeyler karşısında inanışlarına sığınmayı veya sıkıntılarından kurtulmak adına ilahi bir güçten yardım isteme eğilimine girebilirler.

Din konusunda en zorlanılan durum aslında tanımını yapmaktır. Bu durumun din konusunda yapılan çalışmaları da büyük ölçüde etkilediği söylenebilir. Din, sınırları çok da belli olmayan, karmaşık yapısından dolayı üzerinde fikir birliğine varılmış bir tanıma dönüştürülemezdir. Yapıcı (2007)'ya göre, araştırmacı sayısı kadar din tanımı vardır. Farklı dini görüşler olması, aynı din içinde farklı ibadet şekilleri de olması bu tanımı yapmayı zorlaştırmaktadır.

Adam Smith (1981), dinin psikolojik, yaşamsal faydalar sağladığını ve mutluluğa katkıda bulunduğunu; ayrıca insanları başka ve daha iyi bir dünya için hazırladığını belirtmiştir (Akt. Greene ve Yoon, 2003). Durkheim (1915), dini

temel sosyal ihtiyaçların bir yansıması olarak görmüştür (Akt. Pargament ve ark., 2005).

Durkheim'a göre sosyolojik bir bütünlüğü oluşturucu ana eksen kutsalın ve kutsal olmayanın belirlenmesidir. Toplumsal bütünlüğü sağlayan temel olgulardan biri de dini inanıştır. Fromm'a göre din, "bir grup tarafından paylaşılan ve kişiye kendine bir yol bulmasını sağlayacak zemin ve tapınma nesnesi sunan düşünceler ve eylemler sistemidir" (Fromm, 2006, s.31). Din, bireye bir yol bulmasında yardım etmekle beraber, ait olduğu din mensuplarından oluşan bir grup tarafından da kabul sağlayan bir sistemdir. Bir dini inanışa sahip olmak insanları daha doğru davranışlara sevk etmek, daha iyi bir dünya için hazırlamanın yanı sıra, bir gruba dahil olma imkanı da sunmaktadır. Diğer taraftan insanların hayatın anlamına dair soruları hep var olmuştur, din bu noktada bir inanç eylemi olmanın ötesinde çoğu zaman bir cevap niteliği taşıyabilmekte ve güvenlik arayışının karşılığı olabilmektedir (Fromm, 2006). İnsanların var olma sebebi gibi günlük hayatlarında cevap bulmakta zorlandıkları konularda cevaplar sunmaktadır.

Psikolojinin bilim dalı olarak kabulünü sağlayan bilim insanı olan Wundt'a göre din, ölümsüzlüğü dileyen fakat ölümlü olan insanların sonsuz yaşadıklarını düşünmeleri için kabul ettikleri bir bilinç durumudur (Akt. Karacoşkun, 2004). İnsanların temel ihtiyaçlarından biri var olma ihtiyacıdır. Ölümden sonra insan varlığının ne olacağına dair sorulara da insanlar inançları sayesinde cevap bulabilmektedirler. Sonsuza kadar var olma isteğine dini inanç tatmin edici cevaplar sunmaktadır.

Adler (1998)'e göre bireylerde bir inanma isteği ile beraber dünyaya anlam verme ihtiyacı da bulunmaktadır, kişi inanarak bu ihtiyaçlarının doyumunu sağlar (Akt. Aydemir, 2008).

Freud ise dini inanışın hem içsel hem dışsal güdülerden kaynaklandığını ifade etmiştir. Ona göre dışsal güdüler bireylerin baş edemediği doğa güçleriyken, içsel güdüler bireyin doğuştan getirdiği güdülerdir ve insanlar akilla başa çıkmakta aciz kaldıkları durumlar için gelişimlerinin erken dönemlerinde

başka manevi güçlerden yardım sağlamaktadır (Akt. Fromm 2006). Mantıklı açıklamalar ve cevaplar bulamadığımız durumlarda din bize açıklamalar getirir.

Freud'un bakış açısına benzer şekilde, Marx dini, baskıya tabi varlıklar olarak tanımladığı insanların afyonu olarak ele alır. İnsanlar, açıklamaya güçlerinin yetmediği olaylar ve baş etmekte zorlandıkları problemler karşısında dini bir araç olarak kullanmaktadırlar (Akt. Çapcıoğlu, 2008).

Allport (2004)'a göre dini inanç alanı içerisinde, belirli dini inançlar ve pratikler, öncelikle ebeveynlerin onayını kazanmak için, ödül için ve cezadan kaçınmak için varlıklarını sürdürürler. İlerleyen yaşla ve bireyin olgunlaşması ile beraber din bu öncelikli köklerin ötesinde hareket edebilir ve kendi kendine bir motivasyon olmaya başlayabilir. Allport (2004), hayatın temel hususları ile ilgilendiğinden, dini inancın genellikle tüm inançların en önemlisi olduğunu belirtmiştir. Birey ne kadar dinle ilgili ise günlük tutum ve davranışları da bu inançtan o yönde etkilenirler.

“Din, insanlar arası ilişkiler, insanın tutum ve davranışları ve toplumsal hayat üzerinde etkili olan temel faktörlerdendir. Dinin insanların düşünce, tutum ve davranışlarına etkide bulunan bireysel yönünün yanı sıra, insanlar arası ilişkileri, toplumsal hayatı ilgilendiren yönleri de bulunmaktadır. Değişen sosyal ve kültürel durumlara bağlı olarak din ve toplum arasında değişik ilişkiler, etki ve tepkiler meydana gelebilmektedir” (Çapcıoğlu, 2008: s.50).

Kişinin nasıl inandığı, dinin belli yönleri (anlam, amaç ve umut sağlama kapasitesi), psikolojik açıdan diğer yönlerinden daha önemli olabilmektedir.

Özellikle sıkıntılı dönemlerde din, bu durumdan kurtulmak için bir çeşit pozitif başa çıkma stratejisi olarak önemli bir destek sağlayabilir. Bununla bağlantılı olarak, psikolojik bir problem çözme sürecine hizmet edebilir (Güven, 2008). Bireyin güvensizlik ya da sıkıntı hissettiği olaylar karşısında kendinden daha güçlü bir varlığa inancın, psikolojik olarak bireyi rahatlattığı gözlenmiştir (Öner, 1994). İnsanlar genellikle sıkıntılı oldukları ya da tek başlarına üstesinden gelemeyeceklerine inandıkları zor anlar yaşadıklarından kendilerinden daha güçlü olduğunu düşündükleri ilahi bir varlığa sığınma eğilimi gösterirler. Bu ilahi varlığa ulaşma yollarını her din farklı şekillerde gösterir. Bu

nedenle insanlar sıkıntılı dönemlerinde bu yollarla kendilerinden daha güçlü bir varlığa sığınarak kendi kendilerini rahatlatırlar. Din bu anlamda kişiye problem çözme yöntemleri de sunmaktadır.

İnsanların yaşadıkları doğal felaketler ve güç durumlar karşısında da din bir dayanak olabilmektedir. Bireylere içinde buldukları durumu anlamlandırma ve mevcut bir boşluk varsa bunu doldurma imkânı sağlar. Bazı zor durumlara dini yüklemeler yapıp bu şekilde açıklamak, problemlerle başa çıkmada fayda sağlayabilir (Küçükcan, 2000).

Dine anlamlandırıcı bir sistem olarak bakıldığında, anlaşılması zor olaylara bir anlam ve yorum kattığı ya da en azından birey için bu tür olayları, belirli bir çerçevede kabul edilebilir kıldığı gözlenmektedir. Din farklı değişkenlere bağlı olarak inananların farklı miktarda zamanını alır. Kimi insanlar tüm gün dua edip tüm gününü ibadethanede harcarken, kimileri yalnızca yalnızken ya da tüm aileyle birlikte evde dua eder. Diğer taraftan, her ikisini dengeleyenler vardır. Bireylerin günlük hayatlarını inançlarının etkileme oranı da birbirinden farklıdır. Bazı insanlar günlük hayattaki faaliyetlerinin birçoğunu dini inançlarına göre düzenlerken; diğer kısım günlük hayat içinde dini inançlarının etkisini daha az tutabilir. Bu durum kişinin dini nasıl algıladığı ile de ilişkilidir.

Tüm bunlar dikkate alındığında dindarlık, bireyin varlığı ve kişilik özellikleriyle bütünleşmenin yanı sıra, bireyin öznel dinsel inanç ve pratik algılarını da içeren oldukça karmaşık bir olgudur. Bu yönden bakıldığında, her bireyin kendine özgü bir dindarlık tanımı olduğunu görmek güç değildir (Koç, 2009). Bireylerin farklı dindarlık tanımları ayrıca ibadet şekillerine de yansımaktadır. Kimine göre yapılması zorunlu olan dini faaliyetler bir başkasına göre esneklik gösterilebilecek olgular olarak değerlendirilebilir.

Pavlov, dindarlığı içgüdüsel bir olgu olarak görmenin yanı sıra insanların genellikle sıkıntılı dönemlerde dine yöneldiklerini vurgulamıştır (Akt. Karakaya, 2008). Bu durum özellikle dinin anlam vermeye yardım eden, adalet duygusunu pekiştiren ve kendinden güçlü olana sığınma ve yardım alma özelliklerinden kaynaklanabilir.

Allport (2004), Pavlov'a benzer şekilde çoğu insanın genellikle zor durumda kaldıklarında ve hayatlarının kritik dönemlerinde dindar olduklarını, sıkıntısız zamanlarının çoğunu dini düşünmeden geçirdiklerini ifade etmiştir.

Buradaki tanımlardan hareketle dindarlığın temel etkilerinden birisinin yaşama anlam katmak olduğu anlaşılmaktadır. Kıraç (2007) dindarlığın yaşama anlam kattığı fikrini sınamak amaçlı yaptığı çalışmasında, dindarlık eğilimi ile anlam duygusu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulmuştur. Bahadır (1999)'a göre ise yüksek dindarlık düzeyinde bulunanlar aynı zamanda yüksek anlamlılık düzeyinde bulunanlardır (Akt. Aydemir, 2008). Her din aslında insanlara anlam veremedikleri konularda ya da cevap bulmakta zorlandıkları sorularda cevaplar sunmaktadır. Bu nedenle kendini dindar olarak tanımlayan birinin anlam duygusu daha yüksektir.

Baetz ve ark. (2006) ibadet sıklığı ile depresyon arasındaki ilişkiyi araştırmak üzere yaptıkları çalışmada, ibadete devam eden bireylerde daha düşük seviyede depresyon; daha az seviyede psikiyatrik düzensizlikler bulmuşlardır. Aynı zamanda günlük yaşamın sıkıntılarıyla başa çıkmada, hayatın anlamını bulmada dindarlığın önemli bir yerinin olduğunu gözlemlemişlerdir. Ellison (1991)'in çalışmasında, bazı dini bağlılıkların yaşam doyumunu arttırdığı; dine inanmanın yaşam doyumunun artışı ile etkileştiği ve bir travma var olduğu zamanlarda da yine benzer sonuçlar olduğu bulunmuştur. İnsanlar yardım alamadıklarını, yalnız olduklarını, çaresiz kaldıklarını hissettiklerinde depresyon başta olmak üzere psikolojik rahatsızlıklara daha açık hale gelirler. Dini inançları fazla olan ve ibadetlerine zaman ayıran insanlarda kendinden daha güçlü olana sığınmış olmanın verdiği duygu ile yalnızlık ve çaresizlik duyguları yaşanmaz (Akt. Grene ve Yoon, 2003).

Ellison (1991) yüksek dindarlık düzeyinde bulunan bireylerin yaşam doyumlarının ve kişisel mutluluklarının da yüksek düzeyde olduğunu, yüksek dindarlık düzeyinde bulunanların olumsuz yaşam durumlarına karşı psikolojik olarak negatif tepki verme düzeylerinin düşük olduğunu belirtmiştir (Akt. Grene ve Yoon, 2003).

Yaşam doyumu ve dindarlık arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda, bireyin yaşam doyumu ile çeşitli dindarlık ölçümleri arasında anlamlı pozitif ilişki saptanmıştır (Myers ve Diener, 1995). Yaşam doyumunun anlamıyla bağlantılı olarak düşünüldüğünde bu çalışmalar göstermiştir ki, ibadethaneye gitme, dini inançların belirginliği, dua etme ve içsel dini yönelim gibi dinsel durum ve davranışlar bireyin yaşam kalitesine ve iyilik haline etki etmektedir (Ellison, Gay ve Glass, 1989; akt., Cirhinlioğlu ve Ok, 2010).

Chamberlain ve Zika (1988) ise din ve iyi olma arasındaki ilişkiye odaklandıkları çalışmalarında din ve iyi olma arasında pozitif fakat küçük bir ilişki bulunduğunu; fakat din- iyi olma ilişkisinin daha çok değişken olduğunu ifade etmişlerdir. Gauthier ve ark. (2006), yaptıkları çalışmada, dindarlık ve yaşam doyumu arasında yüksek olmayan pozitif bir ilişki olduğunu ifade etmişlerdir. Bu bulgunun yanı sıra araştırmacılar dini şüphe ve yaşam doyumunun düşük negatif ilişkide olduğunu belirlemişlerdir. Buna ek olarak, kadınlar arasındaki yüksek dindarlığın yüksek yaşam doyumunu sağladığı bulunmuş; fakat erkeklerde aynı sonuca ulaşılamamıştır. Cinsiyet ve dini şüphe açısından bakıldığında, dini şüpheleri olan erkeklerin olmayan erkeklerden daha az yaşam doyumunu deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Dini inanç konusunda şüpheli olmak ile yaşam doyumu arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Allport (2004)'a göre bazı insanlar zor durumda kaldıklarında, herhangi bir şey için çok yoğun istek duyduklarında, dinî yöneliş ve bilinç ağırlık kazanmaya başlamaktadır. Kıraç (2007), ekonomik durum ve dindarlık arasındaki ilişkiyle ilgili olarak, bireylerin ekonomik durumları iyileştikçe dindarlık eğilimlerinde azalma gözlemlendiğini belirtmiştir. Ekonomik durumu en iyi olanlar dindarlık ölçeğinden en düşük puanı alanlar olmuştur. Acar ve ark. (1996), bireylerin sosyo-ekonomik seviyeleri yükseldikçe, dinle az ilgilili olduğunu belirtenlerin sayısında artma gözlemlemişlerdir.

Şengül (2007), çalışmasında, dinin bütün alt boyutlarında ve dini tutum ve davranışlar açısından çalışmayanların çalışanlardan daha yüksek puan aldıklarını gözlemlemiştir, fakat yapılan analizler sonucu iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Greene ve Yoon (2003)'e göre bireylerin

çalışır durumda olmalarıyla yaşam doyumları arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

Frey ve Stutzer (2002), insanların kendi işsizliklerinin mutluluklarını azalttığını vurguladıklarına dikkati çekmişlerdir. Enflasyon gibi makroekonomik koşullar ve işsizlik stres unsurudur ve bireysel doyumunu etkiler (Akt. Greene , Yoon, 2003).

Yakın zamanda Türkiye’de yapılan çalışmalarda ise farklı sonuçlar elde edilmektedir. Aydemir (2008), en yüksek dindarlık puan ortalamasına sahip olanların en yüksek gelir düzeyine sahip olanlar olduğu gözlemlenmiştir. Benzer şekilde, Güven (2008) de öznel dindarlık algısı puanlarının sosyoekonomik durumu iyi olandan kötü olana doğru bir düşüş sergilediğini belirtmektedir. Bu sonuçlara göre gelir durumu düştükçe kişilerin öznel dindarlık algısında da bir düşüş yaşandığı söylenebilir. Bu noktada araştırmanın yapıldığı yıllar ülkenin siyasi durumu açısından önemlidir; bu süreçte sosyo-ekonomik düzeyi yüksek insan profilleri değişme göstermiş olabilir.

Acar ve ark. (1996), dindarlık düzeylerini cinsiyete göre incelediklerinde, çok dindar olarak tabir edilen grubun büyük çoğunluğunu (% 69'unu) erkeklerin oluşturduğu görülmüştür. Benzer şekilde dinle hiç ilgili olmadığını söyleyen grubun da büyük çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Yapıcı'nın 2007'de yaptığı çalışmada erkeklerin kadınlara nispetle daha dindar olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Bununla beraber, dindarlık ve cinsiyet ilişkisi hakkında literatürde henüz hemfikir olunamamıştır. Bazı çalışmalarda kadın ve erkek dindarlığı arasında anlamlı farklılık bulunamazken (Aydemir 2008, Güven 2008); bazı çalışmalarda kadınların dindarlık düzeylerinin erkeklerin dindarlık düzeylerinden anlamlı derecede yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Şengül 2007).

Medeni durum açısından dindarlık eğilimleri incelendiğinde, evliler lehine bir farklılık görülmektedir (Acar ve ark. 1996, Aydemir 2008, Güven 2008). Böylelikle evlilerin dini duygularının bekârlardan daha yoğun olduğu söylenebilir.

Allport (2004)'e göre bireyin sahip olduğu dini özellikler kişinin çocukluğundan izler taşır. Allport, bu durumun nedenini, bireyin çocukluk dinini,

küçüklüğünün diğer güzel birliktelikleriyle beraber korumaya çalışmasına bağlamaktadır. Yaş ve gelişim dönemleri bireylerin dindarlık eğilimlerini etkileyen unsurlar arasında görülmektedir. Yaş ve dindarlık arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar farklı yaş dönemlerine göre farklı dindarlık eğilimi rapor etmişlerdir. Acar ve ark. (1996)'ya göre, din ile ilgisiz olunan dönem daha çok genç yetişkinlik ve orta yaş dönemlerine denk gelmektedir. Bunun sebebini bu dönemlerin, iş sahibi olma, eş seçme, evlenme, çocuk yetiştirme gibi sorunlar açısından yoğun olmasına bağlamaktadırlar; yani birey yaşam koşullarından dolayı dine vakit ayıramıyor olabilir. Bununla beraber ilerleyen yaşla beraber dindarlık düzeyinde bir artış gözlenmektedir. Benzer sonuçlar farklı çalışmalarda da elde edilmiştir, buna göre ileri yaşlarda olan bireylerin dindarlık düzeyleri, alt yaşlarda olan bireylerin dindarlık düzeylerine göre daha yüksektir (Aydemir, 2008).

Eğitim düzeylerine göre dindarlık eğilimleri incelendiğinde; Acar ve ark. (1996) öğrenim düzeyi yükseldikçe bireylerin dindarlık eğilimlerinde bir düşüş gözlemlenmiştir. Din ile hiç ilgisi olmayanların % 71'inin üniversite veya yüksek okul mezunu olduğu ve öğrenim düzeyi yükseldikçe çok dindar olanların ve dindarların oranında bir azalma olduğu gözlenmiştir. Bununla beraber, öğrenim düzeyi düştükçe çok dindarların ve dindarların oranında bir artış gözlenmiştir. Bu sonuçlardan Acar ve ark.(1996) eğitim düzeylerinin yükselmesinin, bireylere sorgulamayı öğrettiği ve dolayısıyla inançları da sorgulayabildikleri çıkarımında bulunmuşlardır.

Kolej mezunlarının daha az eğitilmiş olanlardan, erkeklerin kadınlardan, yaşı büyük olanların da, yaşça kendilerinden daha küçük olanlardan daha az dindar oldukları tespit edilmiştir. (Karacoşkun, 1998).

Aydemir (2008)'e göre, öğrenim düzeyi yüksek olan bireylerin dindarlık düzeyleri daha düşüktür. Öğrenim düzeyine göre incelendiğinde, en yüksek dindarlık ortalamasına sahip olanlar, ilkokul mezunlarıdır. Öğrenim durumu yükseldikçe dindarlık puanı düşmektedir.

Güven (2008), çalışmasında eğitim seviyesi yükseldikçe öznel dindarlık algısının azaldığını gözlemlenmiştir. Köktaş (1993), çalışmasında eğitim düzeyi

yükseldikçe inanma tutumunda bir azalma gözlemlerken; Allah'a inanç açısından da üniversite öğrencileri ve üniversite mezunları arasında en düşük oranlara rastlamıştır (Akt. Kurt, 2009).

Dini inanç ve adil dünya inancının büyük ölçüde birbirine bağlıdır. İslam dini de büyük ölçüde adil dünya inancını destekler niteliktedir. İslam dininin öngörülerinden biri de mutlaka hak edenin hak ettiğini eninde sonunda, bu dünyada olmasa da ahirette adaletin sağlanacağı düşüncesi hakimdir. Bu nedenle de adil dünya inancı yüksek olan bireylerin hayatlarında dini inançlarının daha hakim olacağı söylenebilir.

Dini inancın günlük hayata etkisi ile adil dünya inancı arasında pozitif ilişki olmalıdır. Bireyin adil dünya inancı ne kadar yüksekse dini inancının günlük hayata etkisinin de o derece fazla olacağı düşünülmektedir.

1.3. OTORİTERLİK

Çocukluk ve dolayısıyla ana-baba tutumlarıyla ilişkili olduğu kabul edilen en önemli değişkenlerden biri otoriter kişiliktir. Kaynağını erken yıllardaki anababa-çocuk ilişkilerinden aldığı düşünülen otoriter kişilik kavramı ilk olarak Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford tarafından (1950) Nazilerin yönetime gelmelerinden sonra, 1933-1945 yılları arasında, Yahudi düşmanlığını araştırdıkları deneysel çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Adorno ve arkadaşları tarafından derlenen ve "otoriter kişilik kuramı" adı altında örgütlenen bulguların işaret ettiği kişilikte, değerlere kör bir inançla bağlılık, otoriteye koşulsuz bir itaat, karşıt görüşlere ve grubun dışındakilere karşı aşırı bir nefret ve kin söz konusudur. Birey kendi duygu ve düşüncelerinin ne olduğunu yoklamaktan kaçınır. Geleneksellik, katılık, bastırılmış inkar, başkasının zayıflığından yararlanma, korku ve bağımlılık geliştirme aynı kişilik yapısının kişisel yaşam, din ve sosyal konularda da gözlenebilecek diğer yönleridir. Bu bireyler güçlü olana karşı aşırı bir bağlılık sergilerken, kendilerinden aşağıda yer alanları küçümseyerek reddetme eğilimindedirler. Ayrıca grup içi-grup dışı bağlanmalara ve kalıp yargıları benimsemeye oldukça açıktırlar (Eckhardt,

1991; Feather, 1993; Haddock, Zanna ve Esses, 1993; Morand, 1998; Peterson, Smirles ve Wentworth, 1997; Teber, 1990; Whitley, 1999).

Kurama göre, hiyerarşik, otoriter ve istismarcı anababa-çocuk ilişkileri, güç yönelimli, istismarcı kişiliklerle ve dar görüşlü sosyal ve siyasal bakış açılarıyla sonuçlanmaktadır. Az sevgi ve ağır ceza ile belirginlik kazanan bir çocukluğun yol açtığı bu kişilik sosyal-siyasal yönelimlerde de etkili olmaktadır. İnsanlar erken çocukluk dönemlerinden kaynaklanan birtakım çatışmalarla baş edebilmek için sıklıkla aşırı derecede muhafazakar siyasal ve ekonomik fikirler geliştirebilmektedirler.

1930 lu yıllardaki faşist gelişmeleri açıklamak üzere otoriterlik konusundaki çalışmalara yoğunlaşmıştır. Bu konuda yapılan "Otoriteryan Kişilik" çalışması sosyal psikoloji açısından dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Adorno, Frenkel-Brunswik, 1950). Otoriteryan kişilik çalışması çok sayıda inceleme ve tartışmaya kaynaklık ettiğinden özel bir önem taşımaktadır (Lederer, 1995). Bu çalışmada ele alınan temel görüşler, psikoanalitik yaklaşımın etkilerini taşımaktadır. Bu etkiyi Adorno ve arkadaşlarının 1950'de yaptıkları çalışmada yola çıktıkları tez açıkça göstermektedir. Bu araştırmanın dayandığı hipotez: Çoğu durumda bireyin politik, ekonomik ve toplumsal görüşleri, derin ve tümleşik bir yapı oluşturmaktadır. Bu yapı da kişiliğin derinliklerindeki eğilimlerin bir ifadesidir (Adorno, Frenkel-Brunswik ve Levinson, 1950). Bu çerçevede Adorno ve arkadaşlarına göre otoriter kişilik aşırı uyumcu, katı, duygularını baskı altında tutan, otoriteye itaat eden, kendinden olmayana karşı önyargılı, aşağı olarak değerlendirilene karşı büyüklük-üstünlük taslayan bir kişilik tipi ile karakterize edilmektedir.

Adorno ve arkadaşlarına göre, otoriterliğin ortaya çıkışında temel olarak daha çok cinsel süreçlerde ortaya çıkan rahatsızlıklar, çocukluk dönemi, aile ortamı, orta sınıf değerleri ve yabancılaşma etkili olmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi otoriterlik bir sapma davranışı gibi değerlendirilmiştir. Bu nedenle de kuram pek çok eleştiriye maruz kalmıştır.

Bu konudaki eleştirilerden bir kısmı da Adorno ve arkadaşları tarafından geliştirilen Faşizm Ölçeğine yönelmiştir. Bu ölçeğin kültüre bağlı maddeler içermesi nedeniyle, kültürler arası çalışmalarda kullanılması uygun değildir. Adorno ve arkadaşlarının, aldıkları yanıtları istedikleri doğrultuda değerlendirmek için, tıpkı kuramsal temelleri oluştururken olduğu gibi, psikoanalitik kuramdan destek almışlar ve bu nedenle eleştirilere maruz kalmışlardır (Rigby, 1984). Fakat bu haliyle bile kuram kendinden sonraki pek çok çalışmaya ve araştırmacıya esin kaynağı olmuştur.

Adorno'dan sonra konu ile ilgili en önemli isimlerden biri Lederer'dir. Lederer, genel otoriterliği ölçmek üzere Adorno'nun Faşizm Ölçeği yerine yeni bir ölçek geliştirmeye çalışmıştır. On boyuttan oluşan bu ölçeğe "Yeni Genel Otoriterlik Ölçeği" adı verilmiştir. Bu ölçekte yapılan şey, daha önceki ölçeklerin tutarlı maddelerinin bir araya toplanmasıdır. Yeni Genel Otoriterlik Ölçeği, Lederer'e göre, otoriterlik sendromunun boyutlarını ölçmek için en uygun araçtır (Spiel, Rippl ve Schmidt, 1995).

Adorno ve arkadaşlarına yönelen eleştirilerden biri de, önyargıların içinde yaşanılan çevrenin/kültürün bir ürünü olabileceği, ancak bir kişilik örüntüsü haline dönüşmeyebileceği üzerinedir (Kaygusuz, 1995). Bu eleştiri çerçevesinde Rokeach (1960), Faşizm Ölçeği yerine Dogmatizm Ölçeğini önermiştir. Faşizm ölçeği, faşistlerin tanımlanması ve önyargıların doğrudan ölçülmesini sağlayan bir araçtır ve sonuçları psikoanalitik çerçevede yorumlanmaktadır. Rokeach açık ve kapalı inanç sistemlerinin doğasını sorgulamak üzere yola çıkar ve bireysel inanç sistemlerinin açıklık kapalılık durumunu ölçmek için bir ölçek geliştirmeyi amaçlamıştır (akt. Thompson ve Michel, 1972).

Bu çalışmaların devamı niteliğinde, "hoşgörüsüzlük" ya da "dogmatizm" biçiminde dile getirilebilecek biçimsel bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. Otoriterliğin biçimsel niteliklerini boyun eğme, aşırı yargılarda bulunma, ikilemler kullanma, belirsizliğe tahammülsüzlük gibi davranış ölçüleri oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1973). Kağıtçıbaşı (1973), ana-babaya ve ulusa saygı ve bağlılık,

geniş anlamıyla otoriteye saygı konularının toplumsal normlara bağılı olduğunu, dolayısıyla otoriterliğin içerik alanlarını oluşturduğunu belirtmiştir. Bu anlayış çerçevesinde konu ile ilgili olarak kültürler arası önemli farklılıkların ortaya çıkabileceği düşünülebilir.

Altemeyer (1996), ailenin yansıttığı değerlerin ve edinilen tecrübelerin kişilerin otoriterliğini etkilediğini söylemiştir. Oesterreich (1993), otoriterliğin değişen durumsal koşullara bağılı olduğunu öne sürmektedir.

Ray (1976), Adorno ve arkadaşlarının otoriter tutumlarla otoriterlik davranışının birlikte ortaya çıkabileceğine ilişkin varsayımlarını kabul etmekten ziyade otoriter bireylerin her zaman otoriter tutum sergilemeyeceklerini ön görmüştür. Otoriterlik, birinin kendi isteklerini diğerlerine empoze etme eğilimi ve isteği şeklinde tanımlanmıştır.

Faşist ya da komünist toplum düzenlerinde insanlar benzer kişilik yapıları oluştururlar. Bu tarz toplum düzenlerinde yaşayan insanların otoriteye daha bağılı oldukları varsayılır. Ayrıca kendilerinden farklı olanlara karşı daha fazla düşmanca tutum sergilemeleri beklenir. Demokratik toplumlarda ise, insanlar kendi ayakları üstünde durabilen, bilinçli ve sorunlarla baş etmede daha fazla demokratik yöntemleri kullanırlar. Bu durumun gerçekten böyle olup olmadığını değerlendirmek adına Doğu ve Batı Berlinli öğrencilerle bir çalışma yapılmıştır (Oesterreich, 1993).

Oesterreich (1993), otoriteryan kişilik çalışmasının bilimsel bir temele dayanmadığını ve tamamıyla dışarıdan bir bakış açısı olduğunu söylemektedir. Kişilikten bağımsız, duruma özgü otoriter baskı altında tutma pek dikkate alınmamıştır. Otoriter davranış ve otoriter kişilik arasında her zaman tutarlı bir bağ bulunamamıştır. Başka bir deyişle, otoriter davranış her zaman otoriter bir kişilik yapısı altında değil, duruma bağılı olarak da oluşabilir.

Sosyal bilimlerde "otoriter" tanımı belirsizdir. Genel olarak, korku ve güvensizlik ortamlarında insanların onlara koruma ve güvenlik getirdiğini düşündükleri durumlara yönelmesidir. Bunlar daha güçlü kişi ya da kurumlardır.

Bu tür arayışlar otoriter reaksiyon olarak adlandırılmış ve evrensel olduğu iddia edilmiştir (Milgram, 1974). Bu güvenlik sağlayıcı kişi ya da kurumlar, toplumsallaşma sürecinde öncelikle çocuğun anne-babası ve çocuğun bakımı ile ilgili diğer kişilerdir. Daha ileriki yaşlarda çeşitli sosyal gruplar koruma işlevini üstlenmekte ve böylece otorite olmaktadır. Yetişkinler için de koruma arayışı bütünüyle mantıksız değildir. Eğer kişi tek başına üstesinden gelemiyorsa bu tür yollar arayabilir. Örneğin, toplama kamplarında bazı tutuklu grupların Nazi ideolojisi ile bütünleşerek azınlık olmaktan kurtulmaya ve böylece korunma gereksinimlerini karşılamaya çalıştıkları görülmüştür (Oesterreich, 1993).

Altemeyer (1981, 1988), Adorno ve arkadaşlarını psikoanalitik kuramı kullanma biçimlerinden dolayı eleştirmiştir. Çalışmalarında, biçimlenmeye başlayan faşist kişiliği yeni bir modele uyarlamaya çalışmıştır. Otoriter kişiliği, otoriter saldırganlık, otoriter boyun eğicilik ve geleneksellik değişkenlerinin bir kombinasyonu olarak ele almıştır. Bu doğrultuda geliştirdiği Sağ Kanat Otoriterlik Ölçeğinin, otoriter olan ve olmayan kişileri kategorize etmede Adorno ve arkadaşlarının geliştirdiği F ölçeğinden daha iyi sonuç verdiği ileri sürülmüştür. Ancak Altemeyer de Adorno ve arkadaşlarının otoriterlik değerlendirmesinde düştüğü hataya düşmüştür. Otoriterliği değerlendirirken otoriter sağ kanat ve otoriter olmayan sol kanat kategorilerini oluşturması ve değerlendirmelerini bu eksende yapması hata olmuştur. Çalışmalarında daha çok otoriter sağ kanat üzerinde durmuştur.

Altemeyer'in otoriterliği ölçmek için geliştirdiği ölçekten yüksek puan alanlar hakkında daha fazla yorum yapılmış ve bu kişiler otoriter sağ kanatta değerlendirilmiştir. Bu kişiler otoriteye karşı boyun eğici, otoriter saldırganlığı fazla ve demokrasiyi tehdit edici tavırlar takınabilecek, aşırı geleneksel kişiler olarak tanımlanmıştır.

Kısacası, otoriterlik, hoşgörüsüzlük, saldırganlık ve bilişsel katılık eğilimleri ile belirginlik kazanmaktadır. Altemeyer ise kavramsallaştırdığı sağ kanat otoriterliğini, birbiriyle ilişkili olan geleneksellik, otoriteye boyun eğme ve

saldırganlık tutumlarından oluşan bir yapı olarak ele almaktadır. Altemeyer (1981), sağ kanat otoriterliğinin ahlaksal akıl yürütme karışıklığı, cezalandırıcılık (özellikle azınlık ve sapkın gruplara karşı), önyargı, kalıp yargılar, resmi makamların yasal olmayan davranışlarının kabulü, dış grupları reddetme ve saldırganlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Altemeyer (1981), Kanada örneğinde ahlak temelli kuralları onaylama ile sağ kanat otoriterliği arasında olumlu ilişki bulmuştur. Ray (1985), sağ kanat otoriterliği ile muhafazakarlık arasında yüksek düzeyde ilişki olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca toplumsal ya da bireysel tehdit algısı otoriter inanç ve davranışların ortaya çıkmasında etkilidir (Doty, Peterson ve Winter, 1991). Ekonomik ve sosyal tehdit koşulları insanların güçsüzlük duygularını arttırmakta ve bu durum da kişileri, özgürlükten kaçıp otoriteye boyun eğmeye yöneltmektedir. Tehdit altında özellikle otoriter saldırganlıkta artış olmaktadır. Korku ve otoriteye boyun eğme arasında da olumlu ilişki vardır (Eigenberger, 1998). Otoriterlikle ilgili yapılan en çarpıcı ve üzerinde en çok durulan ise Milgram tarafından gerçekleştirilen klasik itaat deneyleridir (1974).

1.3.1. Solun Otoriterliği

Muhafazakârların radikal ve ılımlılardan daha şüpheli ve hoşgörüsüz oldukları düşünülürken, solun da otoriter olabileceği görüşünün üzerinde çok fazla durulmamıştır. Adorno ve arkadaşlarının, otoriterlik özelliklerinin faşist inançlarla ilişkili olduğunu göstermelerinin ardından Eysenck (1957) ve Rokeach (1960), benzer özelliklerin komünist inançlarda da olabileceğini söylemişlerdir. İdeolojik olarak her iki uçta (aşırı sağ ve aşırı sol) yer alan insanların bilişsel stilleri birbirine oldukça benzerdir. Bu kişiler sağ ya da solun mutlakiyetçi öğretilerine direnmektedirler. Diğer görüşü benimseyenlere karşı düşmanca ve sert tavırlar sergilerler. Her iki görüş de siyasal düşüncenin biçimi ve siyasal bağlanma teknikleri konusunda ortak üslupları paylaşmaktadırlar. Amaçlarını gerçekleştirmek için kullandıkları yöntemler ve otoriter tavırları bakımından benzerdirler. Bununla birlikte, düşmanlarını ve müttefiklerini seçme ve belirli kurumları dost ya da düşman olarak algılama konusunda farklılıklar

göstermektedirler. Dış politika, sosyal yardım, ekonomik eşitlik, kadın hakları, cinsel özgürlük, vatanseverlik, din, iş ve özel girişimcilik gibi konularda ise belirgin olarak ayrılmaktadırlar (McClosky ve Chong, 1985).

1.4. SİSTEMİN MEŞRULAŞTIRILMASI

Sistemin meşrulaştırılması kuramının başlıca odağı mevcut sistemi sürdürmek için kalıp yargıların ve diğer destekleyici ideolojilerin kullanılmasıdır(Jost ve Hunyady, 2002; Jost ve ark., 2003). Bu kurama göre sadece avantajlı gruplar değil, dezavantajlı ya da haksızlığa uğrayan, mağdur durumdaki grupların üyeleri de, kendi benlik saygıları söz konusu bile olsa sistemin meşrulaştırılmasını desteklemektedirler. Böylece kendilerine bir uyum mekanizması geliştirirler ve mevcut sistemin olduğu gibi devam etmesine bir anlamda katkıda bulunurlar. Bu sayede bir bakıma adaletsiz bir dünyada yaşamaya uyum sağlamaları kolaylaşmaktadır.

Genel olarak insanlar dezavantajlı grup üyelerinin içinde buldukları olumsuz şartlardan bireylerin kendilerini sorumlu tutmaktadırlar(Jost ve Hunyady, 2005). Eğer birey olumsuz hayat şartlarına sahipse ya da genelle kıyaslandığında daha düşük yaşam standartlarına sahipse bu durumun kendi uygun olmayan davranışlarından ya da bazı olumsuz yaşantılardan kaynaklandığı düşünülür. Dezavantajlı grupların bu şekilde algılanması sadece avantajlı grupların bakış açısı da değildir. Benzer şekilde dezavantajlı gruplar içinde buldukları bu durumu kendi varoluş veya davranış biçimlerinin neticesi olduğunu, bir anlamda bütün bu olanları hak ettiklerini belirtmişlerdir.

Sistemin meşrulaştırılması kuramı hem Marksist ve feminist çalışmaların kuramsal yönünden hem de sosyal kimlik yaklaşımının düşük statülü gruplarla ilgili kavramsallaştırmadan etkilenmiştir(Jost ve Hunyady, 2002; Sidanius, Pratto, van Laar ve Levin, 2004). Toplumdaki statü farklılıklarının, sistemin genel durumunun avantajlı ve dezavantajlı gruplar tarafından nasıl devam

ettirildiği, sürdürüldüğü sorusunun cevabı bulunmaya çalışılmaktadır (Henry ve Saul, 2006).

Sistemin meşrulaştırılması kuramının temelleri Jost ve Banaji (1994) tarafından atılmıştır. Buradaki “sistem” kavramı oldukça geniş ölçekli kullanılmıştır. Sistem kavramının içine aile, kurumlar, organizasyonlar, sosyal gruplar, hükümetler ve doğadaki sosyal düzenlemeler girmektedir. Sistemin meşrulaştırılmasını ise bahsedilen alanlardaki kuralların sadece var olduğundan dolayı kabul görmesi ve devam ettirilmesi olarak tanımlamışlardır (Jost ve Banaji, 1994). Sistemin meşrulaştırılması bu anlamda bir psikolojik süreç olarak değerlendirilmektedir. Mevcut sistemdeki kurallar bireylerin bu kurallara uyması ile pekişmekte ve sistem aynı şekilde işlemeye devam etmektedir.

Bu kuramı araştıranların asıl cevaplamak istediği soru insanların kimi durumlarda çıkarlarına ve hatta öz saygılarına ters düşmesine rağmen neden sistemin meşrulaştırılmasına ve sistemdeki kuralların aynı şekilde devam etmesine katkıda bulduklarıdır (Jost ve Hunyady, 2002). Bireyler kendi dezavantajlı durumlarını devam ettirmesine rağmen hangi koşullar altında sisteme angaje olmaktadır sorusu bu alanda araştırılan, araştırmacıların dikkatini çeken konulardan biridir.

Bu araştırma sorularıyla bağlantılı olarak, kuramın araştırmacıları “sistemin meşrulaştırılması güdüsü” kavramını ortaya atmışlardır (Jost ve Banaji, 1994). Buna göre insanlar sistemle bir şekilde baş edebilmek, uyum sağlayabilmek adına sistemi iyi, adil, arzulanır ve hatta kaçınılmaz olarak görmektedirler. Bu nedenle dezavantajlı gruplar da dahil olmak üzere sistem dahilindeki düşük ve yüksek statülü gruplar sistemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. İnsanlar genel olarak hak ettikleri şekilde yaşadıklarına ve içinde buldukları dezavantajlı durumları kendi davranışlarının sonuçları olarak görmektedirler. Aslında toplumdaki avantajlı gruplar eşitsizlikleri meşrulaştırıcı düşünceler yaymakta ve dezavantajlı gruplar da kendi çıkarlarından çok avantajlı grupların çıkarları yönünde

davranmaktadır. Jost ve Banaji (1994), ayrıca Jost (1995) bu durumu sahte bilincin sosyal ve politik psikolojideki yansımaları olarak sunmuşlardır.

Bu kurama göre, insanlar içlerinde buldukları sistemin avantajlı ya da dezavantajlı konumdaki gruplarına dahil olmaları ayırt edilmeksizin sistemi meşrulaştırmaya ve rasyonelleştirmeye güdülenmişlerdir. Var olan sosyal, ekonomik ve politik düzenlemeler bu şekilde meşru olarak algılanmaktadır. Buna ek olarak, birtakım durumsal ve bireysel etkenler sistemi meşrulaştırma düzeyinde etkilidir (Jost ve Hunyady, 2005).

Sistem niçin bu şekilde meşrulaştırılmaktadır sorusuna verilen cevaplardan biri belirsizlik ve tehditle baş etmeyi sağlayan ihtiyaçları karşılamasıdır (Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway, 2003; Jost ve Hunyady, 2005). Bununla bağlantılı olarak, durumsal ya da bireysel olarak belirsizlik ve tehditle baş etme ihtiyacı daha fazla olanlar sistemi daha fazla meşrulaştıracaklardır (Jost ve Hunyady, 2005). Buna göre, dezavantajlı grupların avantajlı gruplara göre daha fazla sistemi meşrulaştırmaya angaje oldukları söylenebilir. Dezavantajlı gruplar, avantajlı gruplarla karşılaştırıldığında daha fazla belirsizlik ve tehdit durumları ile karşı karşıya kalmaktadırlar. İnsanları belirsizliklere karşı dünyayı daha öngörülebilir, tahmin edilebilir ve kontrol edilebilir bir yer olarak algılama ihtiyaçları dolayısıyla var olan sistem en doğrusu, en iyisi olarak kabul edilmek sureti ile sistemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunur. Çeşitli epistemik, varoluşsal ve ideolojik güdülerin sistemi meşrulaştırıcı işlevlerinin kapsamlı bir analizi yapıldığında, insanların bütün bu bilişsel, güdüsel ve yapısal faktörlerin bir etkileşimi vasıtasıyla sistemi meşru olarak algıladıkları ve kabul ettikleri belirlenmiştir (Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway, 2003; Jost, Pelham ve Carvallo, 2002).

Belirsizlik, istikrarsızlık ve kaygının üstesinden gelmek adına düşük statülü grup üyeleri; ayrıcalıklı konum ve çıkarlarını korumak adına ise yüksek statülü grup üyeleri sistemi meşrulaştırma yoluna gitmektedirler (Jost, Glaser, Kruglanski ve Sulloway, 2003).

Yapılan bu meşrulaştırma çeşitli süreçler ve tiplere ayrılabilir. Bunlardan bazıları eşitsizliklerin içselleştirilmesi, kurbanın suçlanması veya bazı durumlarda da yüceltilmesi, sosyal grupların sistemin meşrulaştırılmasına yol açacak biçimde stereotiplemesi, ekşi üzümler ve tatlı limonlar rasyonalizasyonu, mevcut düzenin ve otoritelerin doğrudan desteklenmesidir. Bunların bir kısmı bilinçli, bir kısmı da bilinçli olmadan yapılabilmektedir (Jost, Banaji ve Nosek, 2004; Kay, Jimenez ve Jost, 2002; Kay, Jost ve Young, 2005).

1.4.1. Statükonun Rasyonelleştirilmesi

İnsanların çevrelerindeki sosyal belirsizliklerle baş edebilmelerinin bir yolu, kendi tercihlerini, meydana gelmesini bekledikleri şeye uyarlayarak “ekşi üzümler”in ve “tatlı limonlar”ın rasyonalizasyonuna uyum sağlamaktadırlar (Kay, Jimenez ve Jost, 2002). İnsanlar bu tür zihinsel uyarlamalarla bir şekilde çevrelerindeki zihinsel belirsizliklerle baş edebilmektedirler. Ekşi üzümler, önceleri istenen bir sonucun gerçekleşme olasılığının düşmesiyle bağlantılı olarak çekiciliğini ve istenirliğini yitirmesi; tatlı limonlar, önceleri istenmeyen bir sonucun gerçekleşme olasılığı arttıkça istenirlik ve çekicilik düzeyinin artması şeklinde tanımlanabilir.

İstenen bir sonuç elde edilmekten uzaklaştıkça, insanlar bu durumla baş edebilmek adına bu sonucun istenirlik düzeyini kendileri için azaltma yoluna gidebilirler. Örneğin, çok istenen bir şey olmadığında “hayırlısı böyleymiş”, “bunda da vardır bir hayır” veya “zaten eğer olsaydı pek de iyi olmayacaktı” vb. gibi söylemlerle kişi önceleri çok istediği bir sonucu, elde edemeyeceğini anladığı zaman o durumu değerini zihninde düşürmektedir.

İstenmeyen sonuçlarla karşı karşıya kalındığı takdirde de tatlı limonlar rasyonizasyonu devreye girmekte ve kişiler önceleri istemedikleri bu sonucun o durumda elde edebilecekleri belki de en iyi şey olduğunu düşünmeye başlamaktadırlar.

1.4.2. Kurbanın Değersizleştirilmesine Karşı Kurbanın Yüceltilmesi veya Tamamlayıcı Stereotipler

Stereotipler sistemin meşrulaştırılmasının önemli parçalarından biridir. Örneğin bir kadın fiziksel şiddete maruz kalıyorsa mutlaka bir nedeninin olduğunun söylenmesi gibi. Kurbanı değersizleştirilen veya suçlayan atıflar genel olarak kurbanın başına gelen olumsuz durum ve kurbanın davranışı veya kişiliği arasında doğrudan bağlantı kurarak kurbanı başına gelen durumdan sorumlu tutmaktadır. Böylece insanlar, dünyayı adil ve hak ettiklerini bulacaklarını bir yer olarak algılamakta sorun yaşamamaktadırlar. Birey, istedik ve olması gerektiği gibi davrandığı müddetçe başına olumsuz bir olay gelmeyeceğini varsaymaktadır. Aslında bir anlamda davranışlarını kontrol ederek başına gelecekleri de kontrol edebileceğine inanmaktadır.

Olumsuz olaylarda kurulan bu ilişki aynı şekilde olumlu olaylar karşısında da yapılmaktadır (Lerner;1980). İnsanlar gözlemledikleri olay ve davranış arasında uyumluluk aramaktadırlar. Buna göre insanlar toplum içindeki yerlerini de bir şekilde hak etmişlerdir düşüncesi açığa çıkmaktadır. Yoksullar, zenginlerle kıyaslandığında görece daha düşük zekalı veya tembel olarak algılanmaktadır. Düşüncenin bu biçimi de sistemin meşrulaştırılmasında doğrudan etkilidir.

Kurbanı değersizleştirilen ve suçlayan atıfların yanı sıra kurbanı yücelten atıflar da sistemin meşrulaştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Sistemin meşrulaştırılmasının bir başka biçimi de dezavantajlı grup üyelerine olumlu, avantajlı grup üyelerine ise olumsuz bazı özelliklerin atfedilmesidir. Bunlar tamamlayıcı stereotipler olarak adlandırılmaktadır (Kay, Jost ve Young, 2005). Dezavantajlı gruplar statüleriyle ilişkisiz boyutlarda olumlu değerlendirilmekte, avantajlı gruplar ise statüleriyle ilgili boyutlarda yüceltilirken statüleriyle ilişkisiz boyutlarda değersizleştirilmektedir. Örneğin fakirler daha samimi olarak değerlendirilirken, zenginler fakirlere göre daha az samimi olarak değerlendirilmektedirler.

Yapılan araştırmalara göre tamamlayıcı stereotipler sistemin meşrulaştırılmasına daha fazla hizmet etmektedir. Bu durumun nedeni toplumda iyi ve istenir özelliklerin tek bir grubun tek elinde olmadığı algısını oluşturmasıdır. İyi zellikler toplum içinde tamamen avantajlı grupların tek elinde değildir. Bazı olumlu özelliklere dezavantajlı gruplar da sahiptir. Bu durum avantaj ve dezavantajların toplum içindeki sosyal gruplar tarafından adil biçimde paylaşıldığını düşündürmektedir. İnsanların dünyayı adil ve güvenilir bir yer olarak algılama arayışından tamamlayıcı stereotiplerin sistemin meşrulaştırılmasına olan katkısı daha fazladır diyebiliriz. Toplum içindeki bireylerde avantajlı ve dezavantajlı özelliklerin eşit olarak paylaşıldığı algısının oluşmasında tamamlayıcı stereotipler oldukça etkilidir.

1.4.3. Ego, Grup ve Sistemin Meşrulaştırılması Arasındaki İlişkiler

Sistemi meşrulaştırma kuramının üzerinde durduğu konulardan biri de avantajlı ve dezavantajlı gruplarda ego, grup ve sistemin meşrulaştırılması güdüleri arasındaki ilişkilerdir. Avantajlı gruplar için bu durum değerlendirildiğinde bu üçü birbiri ile uyum içindedir. Fakat dezavantajlı gruplar için aynısını söylemek mümkün değildir. Bu üçü arasındaki ilişki dezavantajlı gruplarda çelişki içindedir. Avantajlı grup üyelerinin var olan sistemi desteklemeleri kendi lehlerine olmaktadır, dezavantajlı grup üyelerinin sistemi olduğu şekliyle meşrulaştırmaları aleyhlerine olmaktadır. Avantajlı grupların sistemi destekleyen tutumları kendi çıkarlarını korumaktayken, dezavantajlı grupların sistemi meşrulaştırmaları çıkarlarına hizmet etmemektedir. Bu durum sonucunda avantajlı gruplarda iç grup yanlılığı artarken, dezavantajlı gruplarda dış grup yanlılığı artmaktadır. Avantajlı gruplardaki iç grup yanlılığı benlikle ilgili olumlu değerlendirmeleri desteklemektedir (Jost, Burgess ve Mosso, 2001).

Yüksek statülü grupların üyelerinde ego, grup ve sistemin meşrulaştırılması güdüleri tutarlılık gösterirken, düşük statülü grup üyelerinde ise çatışma içindedir.

Sistemi meşrulaştırma kuramı dezavantajlı grupların sistemin olduğu gibi kalmasına nasıl katkı sağladıklarını açıklama konusunda önemli açıklamalar getirmiştir. İlgili literatüre bakıldığında konuyla ilgili yapılmış araştırmalar olduğu görülmektedir. Dezavantajlı grup üyeleri kendi gruplarına karşı çatışmalı tutumlar beslerlerken, avantajlı grup üyelerinin kendi gruplarına karşı daha olumlu duygular besledikleri görülmektedir (Jost ve Burgess, 2001). Buna göre, sistemin meşrulaştırılması arttıkça avantajlı gruba dahil olanlar arasında iç grup yanlılığı, dezavantajlı gruplar arasında ise dış grup yanlılığının arttığını söylemek mümkündür. Dezavantajlı gruplar kendi gruplarına karşı daha çatışmalı duygular beslemektedirler. Jost ve Thompson (2000), ekonomik eşitliğe karşı olma duygusunu Afrikalı Amerikalılar ve Avrupalı Amerikalılar açısından değerlendirmişlerdir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, ekonomik eşitliğe karşı olma Afrikalı Amerikalılarda benlik saygısının ve iç grup yanlılığının azalmasıyla, nörotisizm ve depresyonun artmasıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Aynı durum Avrupalı Amerikalılar açısından değerlendirildiğinde bulgular tam tersi yöndedir. Yani ekonomik eşitliğe karşı olma Avrupalı Amerikalılarda benlik saygısı ve iç grup yanlılığını arttırmaktayken, nörotisizm ve depresyonu azaltmaktadır.

Bu araştırma sonuçları bize göstermektedir ki, avantajlı grup üyelerinde ego, grup ve sistemi meşrulaştırma güdülerinde bir tutarlılık bulunmaktayken, dezavantajlı grup üyelerinde bu güdüler arasında bir tutarlılık bulunmamaktadır.

1.4.4. Başa Çıkma, İyi Olma ve Sistemin Meşrulaştırılması

Var olan sistemi meşrulaştırma bir anlamda bireylerin çıkarına olmaktadır. Bu sayede içlerinde buldukları durumdan daha az rahatsız olmakta, adaletsizlik, suçluluk duygularıyla ve stresle daha iyi baş edebilmektedirler. Bu sayede ayrıca var olan sistem istikrarlı, adil, anlaşılabilir, öngörülebilir olarak değerlendirilmektedir (Jost ve Hunyady, 2002).

Wakslak, Jost, Tyler ve Chen (2007), sistemin meşrulaştırılmasının duygusal sıkıntının azaltılmasındaki rolünü incelemiştir. Lipkus ve Siegler (1993), adil dünya inancının dezavantajlı grup üyelerinin adaletsizlik duygularını azalttığını söylemektedirler. Bireysel hareketliliğe inanmak da benzer biçimde düşük statülü grup üyelerinin kişisel ayrımcılık bildirmelerini azaltmaktadır (Major ve ark., 2002).

O'Brien ve Major (2005), yaptıkları çalışmada, dezavantajlı grup üyeleri arasında (Latinler ve Siyahlar) iç grup özdeşimi yüksek olan katılımcılarda, sistemi meşrulaştırıcı inançları onaylama ve iyi olma eğilimleri arasında negatif bir ilişki saptamışlardır. İç grup özdeşimi düşük olan katılımcılarda ise pozitif ilişki görülmüştür. Yüksek statülü grup üyeleri (Beyazlar) için aynı değerlendirilme yapıldığında ilişki tam ters yöndedir. Grup özdeşimi yüksek olan katılımcılarda meşrulaştırıcı inançları onaylama ve iyi olma arasında pozitif ilişki olduğu görülmüştür.

Bu araştırmaların da bize gösterdiği biçimde, dezavantajlı grup üyelerinin sistemi meşrulaştırması aslında yaşadıkları yosunluk ve adaletsizlik duygularıyla baş etmelerini kolaylaştırmaktadır. Aksi halde bu grupların dünyayı öngörülebilir, istikrarlı ve bir şekilde adaletli algılamaları mümkün olmayacaktır. Dezavantajlı gruplar içlerinde yaşadıkları sistemi meşrulaştırarak, mutsuz olmadıklarına, yaşadıkları koşulları hak ettiklerine, sistemin işleyişinin adil, meşru, doğal ve kaçınılmaz olduğuna kendilerini inandırmakta ve bu sayede yaşadıkları yoksunluk ve stres duygusuyla daha iyi baş edebilmektedirler.

Özetle sistemi meşrulaştırma kuramı, dezavantajlı grup üyelerin kendi çıkarlarına olmamasına rağmen neden var olan sistemi desteklediklerine dair bir açıklama getirmeye çalışmış ve "sistemin meşrulaştırılması güdüsü"nü varlığını ileri sürmüştür. Bu güdü açık ve örtülü bir biçimde bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarda ortaya çıkabilmektedir.

Jost ve Hunyady (2005), sistemin meşrulaştırılmasının bireysel, grup ve sosyal sistemler bağlamında birtakım sonuçlarının olduğunu söylemişlerdir.

Bireysel olarak değerlendirildiğinde sistemi meşrulaştırma hem dezavantajlı gruplarda hem de avantajlı gruplarda bireylerin kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlamaktadır. Grup düzeyinde değerlendirdiğimizde, durum dezavantajlı ve avantajlı gruplar açısından farklılaşmaktadır. Buna göre dezavantajlı gruplarda sistemi meşrulaştırma güdüsü, ego ve grup arasında çatışmalar belirmektedir. Avantajlı gruplarda ise böyle bir çatışma görülmemektedir. İç grup-dış grup yanlılığı açısından değerlendirildiğinde de durum avantajlı ve dezavantajlı gruplar bakımından farklılaşmaktadır. Buna göre sistemi meşrulaştırma güdüsü dezavantajlı gruplarda dış grup yanlılığını artırırken, avantajlı gruplarda iç grup yanlılığını arttırmaktadır. Sistemi meşrulaştırma güdüsünün sonuçları sosyal sistemler bağlamında değerlendirildiğinde, otoritelere güven, otoritelere karşı eleştirilerin kısıtlanması, ekonomik ve genel sistemin adil olduğuna inanma hem avantajlı hem de dezavantajlı grupların üyelerinde sistemin meşruiyet algılarını artırırken, sosyal değişime yönelik desteği azaltabilmektedir.

1.5. SİYASAL İDEOLOJİLER

Siyasal ideolojiyi sosyal psikoloji açısından en sistematik tanımlayan isim Eysenck'tir. Eysenck (1954), siyasal tutumları dört basamaklı sınıflandırılabileceğini ileri sürmüştür. En alt basamakta özel düşünceler bulunmaktadır. İkinci sırada, bireyin kişilik yapısını oluşturan alışılmış düşünceler vardır. Üçüncü sırada, birçok alışılmış düşünceden oluşan ve bireylerin konu hakkındaki duygusal, bilişsel ve davranışsal yönelimlerini belirleyen tutumlar bulunur. Tutumlar da son basamak olan ideolojiyi oluşturmaktadır (Eysenck, 1954).

Eysenck (1954), siyasal ideolojinin temelini oluşturan sağ-sol yaklaşımını farklı biçimde adlandırmıştır. Sol yerine radikallik, sağ yerine de muhafazakârlık terimlerini kullanmaktadır.

Eysenck tarafından bu şekilde adlandırılan sağ-sol boyutu, süre gelen tarih boyunca pek çok farklı şekilde adlandırılmıştır.

Siyasal ideolojinin sağ-sol olarak sınıflandırılması Fransız devrimi yıllarına rastlamaktadır. Fransız Ulusal Meclisi'ndeki oturma düzeninden kaynaklı siyasal ideolojiler sağ ve sol olarak adlandırılmaya başlanmıştır (Goldwin, 1971; Baradat, 1984; Dahl, 1984; Braungart, 1986). Batı demokrasilerindeki siyasal kurumlarda toplumsal konular, siyasal adaylar, partiler ve parti destekçileri karşılaştırılırken temel olarak sağ-sol kavramları kullanılmaktadır (Finlay, Simon ve Wilson, 1974; Rokeach, 1973; Braithwaite, 1998).

Sağ ve sol tanımlamaları zamana ve bireylere göre farklılık gösterebilir (Langford, 1991). Farklı bir bakış açısına göre ise, sağ ve sol kavramları siyasetin konusu değiştikçe yeni siyasal olay ve nesnelere ilişkili hale gelebilir (Laponce, 1981).

Sağ-sol boyutu zaman içinde liberal-muhafazakâr olarak da adlandırılmıştır. Bu ideolojiler birbirinin antitezi gibidir (Wilson, 1973). Bir tarafta yüksek düzeyde güvenlik ve geleneksel kurumları güçlendirmek için değişime karşı olan muhafazakrlar, diğer tarafta da gelişmeye engel olan geçmişin uygulamalarını reddeden liberaller vardır. Siyasal ideolojilerle ilgili değerler, tutumlar ve inançlar hep bu kutuplar çevresinde toplanmaktadır (Feather, 1979).

Konu ile ilgili literatüre bakıldığında, Batı toplumlarındaki siyasal ideolojilerin her zaman iki karşıt görüşün ortaya çıkması sonucu olduğu görülmektedir. İki grup siyasal amaç vardır. Biri, uluslar arası dayanışma da diyebileceğimiz insancılık ve barışseverlik; diğerisi ise uluslar arası yarışma da diyebileceğimiz milliyetçilik ve güce önem vermedir (Scott, 1960). Lipset (1963) ise, ABD halkının başarı ve eşitlik olmak üzere iki farklı görüşte birleştiğini ifade etmektedir. Katz ve Hass (1988), benzer olarak bireysellik ve toplulukuluktan bahsetmişlerdir. Bireyselciliği bireysel özgürlük, kendine güven, işe adanmışlık ve başarı ile tanımlarken; toplulukçuluğu eşitlikçilik ve insancılık ilkeleriyle

tanımlamak mümkündür. Rokeach (1973), siyasal ideolojinin ortaya çıkmasını sağlayan değerlerin eşitlik ve özgürlük olduğunu belirtmiştir. Braitwaite (1994,1997) ise, siyasal ideolojilerin temelinde güvenlik-uyum ikileminin olduğunu belirtmiştir.

Modern gençlik siyasetine bakıldığında, öğrenci birliklerinin ilk olarak 1840'larda örgütlendiği görülmektedir (Esler, 1971). 1930'lu yıllarda Avrupa'daki gençlerin daha çok sağ görüşü benimsedikleri görülmektedir. Bu durumun Bolşevik devrimine tepki olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir. 1960'larda ise gençlik akımları dünyanın her yerine yayılmıştır (Levitt, 1984). Günümüzde ise geçmişe kıyasla gençlerin siyasal oluşumlara daha az katıldıkları görülmektedir.

Sağ ve sol ideolojiye sahip bireyler arasında pek çok konuda düşünce çatışması bulunmaktadır. Sağ ve sol boyutlarına ek olarak araştırmacılar, bu iki görüşe sahip olanların da kendi aralarında da dik kafalılar ve yumuşak başlılar olarak ikiye ayrıldıklarını belirtmişlerdir (Converse, 1964; Levinson, 1964; Hampden-Turner, 1970; Inglehart, 1977; Simpson, 1977; Rothman ve Lichter, 1982). Bu görüşe göre, siyasal ideolojiler dik kafalı-sağcı, dik kafalı-solcu, yumuşak başlı sağcı ve yumuşak başlı solcu olarak dört grupta incelenebilir. Dik kafalılık ve yumuşak başlılık aynı zamanda aşırı ve ılımlı terimleriyle de anılmaktadır (Braungart, 1986).

İlimliler topluma karışıp sorunları içeriden çözmekten, aşırıysa toplumsal düzene karşı olmak ve her zaman radikal çözümler bulmaktan yanadırlar. İlimli solcular gelişmeye açıktırlar. Siyasal görüşlerini aşırıya çekmek ve radikal çözüm arayışlarından uzaktırlar. İlimli sağcılar ise, muhafazakarlık ve statükoyu korumak eğilimindedirler. Hedeflerini gerçekleştirmek için demokratik yöntemleri kullanırlar (Braungart, 1986). İlimli sağcılar ve ilimli solcular toplumun yararına olacak politikaların izlenmesi, toplumsal adalet, seçimler, dünyada gerginliklerin azaltılması ve teknoloji ile ilgilenmektedirler (Braithwaite, 1994; Hastings, 1995).

Aşırı solcular ideolojilerine çok bağlıdırlar ve kolay kolay uzlaşmaya yanaşmazlar. Hedeflerine ulaşmak için her yolu denemek, geleceği ülküselleştirmek ve bugünle bağlantılarını koparmak eğilimi göstermektedirler (Braungart, 1986; Gaffie, Marchand ve Cassagnee, 1997).

Aşırı sağ destekleyenler geçmişi özlemek, geçmişe geri dönmek ya da geçmişi sürdürmek eğilimindedirler. Ülkülerine sıkı sıkıya bağlıdırlar ve bunlardan asla vazgeçmek istemezler (Braungart, 1986; Gaffie ve ark., 1997).

Aşırı solcular ve aşırı sağcılar pek çok noktada birbirlerine benzerler. Her iki siyasal yönelim de şimdiyle ilgilerini kesmek ve gerçeklikten uzaklaşmak eğilimindedirler (Braungart, 1986; Westie ve Niedermayer, 1992). İlimliler de belirli konularda benzerlik göstermektedir. Her ikisi de yararcı uzlaşmacıdır; şiddet içerikli ve radikal çözümlere karşıdırlar.

1.5.1. Cinsiyet ve Siyasal İdeoloji

Siyasal ideoloji açısından cinsiyet farklılıklarının belli başlı üç farklı açıklaması bulunmaktadır. Bunlardan ilkinine göre; kadınlar toplumsallaşma süresince daha işbirlikçi ve yardımsever, erkeklerse daha yarışmacı olarak yetiştirilmektedir; bu farklılık da cinslerin siyasal ideolojilerine yansımaktadır (Fite, Genest ve Wilcox, 1991). Ayrıca, kadınlar ve erkekler arasındaki sosyoekonomik eşitsizlikler de cinsler arasındaki ideolojik farklılıkların nedenleri arasında gösterilmektedir. Kadınların ekonomik olarak erkeklerden daha az avantajlı ve daha uzun ömürlü olmaları, yaşamlarının büyük bölümünü daha yoksul koşullar altında geçirmeleri nedeniyle daha sol eğilimli olmaktadır. Son olarak, kadınlar cinsiyet ayrımcılığının mağduru olduklarını düşünmekte ve daha fazla eşitlik istemektedirler ki, bu da sol düşüncenin özellikle üzerinde durduğu bir sorundur (Jelen, Thomas ve Wilcox, 1994; Talaslı, 1996).

Son araştırmalara göre, kadınlar liberal ve solcu akımların daha fazla desteklemektedirler (Jelen ve ark., 1994). Araştırma sonuçlarına göre kadınlar

her zaman daha az tutucu, daha az ırkçı ve daha az vatanseverdirler (Pratto, Stallworth, Sidanius ve Siers, 1997).

Değişken olmakla birlikte, kadın-erkek arasındaki farklılıklar daha çok sava, barış ve çevre konularında görülmekte, ekonomik konularda azalmaktadır (Jelen ve ark., 1994).

Bütün bunlara ek olarak, siyasal ideoloji açısından cinsiyet farklılıkları konusunda çelişkili sonuçlara da rastlanmaktadır. Bu nedenle, siyasal ideoloji açısından cinsiyet farklılıklarına ilişkin beklentileri oluştururken çok dikkatli olunması gerekmektedir. Bu nedenle bu araştırmada önceki araştırmaların daha açık ve tutarlı bulguları doğrultusunda erkeklerle karşılaştırıldığında kadınların sağ-sol boyutu üzerinde daha sol bir noktada yer almaları beklenmektedir.

1.6. VATANSEVERLİK

“Vatansever” kelimesi ilk olarak 1676’da İngiltere’de yayımlanan bir sözlükte yer almıştır. Daha sonraki yıllarda ise sözcüğün içeriği siyasi bir anlam kazanmıştır.

En genel anlamıyla vatanseverlik kelimesini tanımlayacak olursak, grup üyelerinin kendi gruplarına ve üzerinde yaşadıkları toprağa bağlılıkları şeklinde tanımlanabilir (Bar-Tal ve Staub, 1997). Sosyal psikoloji çerçevesinde vatanseverlik bir gruba ait olma isteğidir (Staub, 1997). Nathanson (1997), vatanseverliğin dört ana unsurdan oluştuğunu belirtmiştir. Bu boyutlar şu şekilde sıralanabilir: (a) kişinin ülkesine karşı özel bir sevgiye sahip olması; (b) kendisini, ülkesi ile tanımlama duygusu yaşaması; (c) Ülkesinin esenliği ile ilgili olması; (d) Ülkesinin iyiliği için fedakârlıkta bulunması.

Vatanseverlik (yurtseverlik) genel olarak ulusa bağlılığın bir göstergesi (Karaçanta, 2001) veya kendi vatanını güçlü bir şekilde sevme duygusu (Bilgin, 2003) olarak da tanımlanmaktadır.

Kavram olarak karşımıza ilk çıkışı 1676 senesi olsa da aslında vatanseverlik insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Bir kara parçası üzerinde

organize olmuş bir şekilde yaşayan her etnik grup vatanseverlik duygusu geliştirebilir (Bar-Tal, 1997). Vatanseverlik duygusu dünya üstünde herhangi bir grupta bulunabilir. Bu görüşe göre vatanseverlik duygusunun oluşabilmesi için millet olmaya ihtiyaç yoktur. Vatanseverlik millet olmadan da ortaya çıkabilecek bir duygudur. Diğer bir görüşe göre, vatanseverlik duygusunun oluşabilmesi için grup içindeki bireylerin aynı zamanda bir milletin üyesi olması esası aranır (Kelman, 1997). Aynı milletin üyesi olmayan insanlardan oluşan bir grupta vatanseverlik duygusunun gelişemeyeceği söylenmiştir.

İlk görüşe göre vatanseverliğin oluşabilmesi için kuramcılar insanların aynı coğrafyayı paylaşmalarının yeterli olduğunu öngörmüşlerdir . İkinci görüşe göre ise, aynı coğrafyayı paylaşmak vatanseverlik duygusunun gelişimi için yeterli değildir. Bazı araştırmacılar vatanseverliğin gelişimi için ulus-devletin gerekli olduğunu söylemişlerdir. Vatanseverlik, bir halkın özgürlüğünü ayakta tutan politik kurumlara ve yaşam tarzına duyulan sevgiyi, yani bir anlamda cumhuriyet sevgisini ifade etmektedir (Viroli, 1997).

Bir başka tanımlamada vatanseverlik, grubun tanımına ve kişisel hislere; grubun ilgilerinin ve amaçlarının kişiler tarafından nasıl algılandığına bağlamıştır. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, vatanseverlik öznel bir kavramdır. Vatanseverlik temelde bir sevgi duygusu üzerine kurulduğu için ve ayrıca bilişsel bakımdan grubun ilgi ve amaçlarının kişisel algılaması ile ilişkili olması bakımından öznelidir. Vatanseverliğin amaç ve değerleri değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle vatanseverliğin ortaya çıkma biçimleri de tarihsel farklılıklar gösterebilir. (Bar-Tal ve Staub, 1997). Bu durumda vatanseverlik duygusunun oluşması için her zaman bireylerin millet paydasında buluşmalarına ihtiyaç yoktur. Kimi durumlarda millet paydasında buluşmayan topluluklarda da vatanseverlik duygusu oluşabilir. Buna örnek olarak ABD verilebilir. Bilindiği üzere ABD tek bir milletten oluşmamaktadır. Birçok farklı millet ve etnik kökenden oluşmasına rağmen 11 Eylül saldırılarından sonra Amerikan toplumunda ciddi bir vatanseverlik duygusu ön plana çıkmıştır. Bunun en önemli göstergelerinden biri “Amerikan bayrağının etrafında toplanmak”

şeklinde özetleyebileceğimiz toplumun çok ciddi bir kesiminin evlerinde, arabalarında ve kıyafetlerinde Amerikan bayrağı taşımalarını vatanseverlik göstergesi olarak kabul edebiliriz.

Bu nedenle aslında vatanseverlik ve milliyetçiliğin birbirinden tamamen ayrı kavramlar olduğunu söylemek mümkündür. Literatürde yapılmış pek çok çalışma da bu kavramlarının birbirinin yerine kullanılamayacağını, farklı kavramlar olduklarını göstermiştir (Kosterman ve Feshbach, 1989; Meier-Pesti ve Kirchler, 2003).

Milliyetçilik, vatanseverlikten daha farklı bir kavramdır. Milliyetçilikten söz ettiğimizde aslında aslında bir milletin ya da etnik grubun dünyanın neresinde yaşıyor olurlarsa olsunlar tüm üyelerine hitap etmektedir. Milliyetçiliği vatanseverlikten ayıran en önemli özellik aslında ulusal üstünlük duygusudur (Worchel ve Contant, 1997; Bar-Tal ve Staub, 1997). Bir grupta milliyetçilik duygusu baskın olduğunda, o gruba dâhil olan insanlar kendi gruplarının diğer gruplara kıyasla daha üstün olduğunu düşünürler. Hatta bu üstünlük duygusu kimi zaman baskın grubun diğerlerine hükmetmesiyle neticelenebilir. Buna karşılık vatanseverlik, etnik kökenlerine bakılmaksızın aynı ülkede yaşayanların çıkarını koruma çabasıdır (Viroli, 1997).

Vatanseverlik aynı coğrafyada yaşayan insanlar için daha bütünleyiciyken; milliyetçilik daha ayrımcıdır. Milliyetçilik özellikle bireylerin kendi milletlerinden ya da etnik gruplarından olamayan insanları dışlamalarıyla karakterize olur. Demokratik yönetimlerde milliyetçilikten ziyade vatanseverlik daha faydalı olmaktadır. Günümüzde artık hiçbir ülke tamamen aynı etnik kökenden olan insanlardan oluşmamaktadır. Bu nedenle milliyetçilik tutumu aynı ülkede yaşayan farklı etnik kökene ya da milliyete sahip insanlar için yararlı olmayacaktır. Milliyetçilik tutumlarının baskın olduğu ülkelerde halk, yönetim her ne kadar demokrasi olsa da, kendini çoğulcu bir yönetimde hissetmez. Vatansever eylemler, ulusal hedeflere sahip çıkmayı ve onarlı korumayı amaçlar. Vatanseverlik etnik birliktelikten ziyade, vatan ve vatandaşlık bağları

üzerine kurulduğu için, demokratik ideallerle uzlaştırılma potansiyeli milliyetçiliğe göre daha fazladır (Yazıcı ve Yazıcı, 2010).

Bazı araştırmacılar vatanseverlik anlayışlarının içerdiği boyutları belirlemeye çalışmışlardır. Nathanson (1997), vatanseverliği aşırı ve ılımlı olarak ikiye ayırmıştır. Buna göre aşırı vatanseverlik:

- Ülkesinin daha üstün olduğu inancı
- Diğer ülkeler üstünde egemenlik kurma isteği
- Ülkesine karşı ayrımcı bir ilgi
- Ülkesinin amaçlarının peşinden giderken hiçbir ölçüye tabii olmamak
- Ülkesinin askeri politikalarını kendiliğinden desteklemek

ile karakterize olur. İlimli vatanseverlik ise:

- Ülkesine karşı özel bir sevgi
- Ülkesinin başarılı ve gelişmiş bir ülke olmasını istemek
- Ülkesine karşı özle fakat ayrımcı olmayan bir ilgi
- Ulusal hedefleri ahlaki çerçevede takip etmeyi desteklemek
- Ülkesinin politikalarını, koşullara bağlı olarak desteklemek

ile karakterize olur.

Buna benzer bir şekilde başka bir sınıflandırmada, vatansever tutum ve eylemleri otoriter ve demokratik vatanseverlik olmak üzere iki kategori altında toplamıştır.

Otoriter vatanseverlik:

- Ülkesinin aslında diğerlerinden üstün olduğuna inanmak
- Öncelikle toprağa, doğuştan gelen haklara, yasal vatandaşlığa ve hükümetin amaçlarına sadakat
- Sorgusuz bağlılık
- Liderleri refleks olarak takip etmek, onları kayıtsız şartsız desteklemek
- Ulus içindeki kusurları ve sosyal çatışmaları görmezden gelmek

- Farklılıkları tehlike ve istikrarsızlık olarak görmek özellikleriyle tanımlamak mümkündür. Bu tip vatanseverliğin sloganı: Haklı ya da haksız, benim ülkem/ Ya sev ya terk et.

Demokratik vatanseverlik ise:

- Her milletin fikirleri takdire ve saygıya değerdir
- Öncelikle demokrasinin altında yatan prensiplere sadakat
- Sorgulayıcı, eleştirel, bilinçli
- Toplumdaki insanları belirli ilkeler temelinde gözetmek (özgürlük, adalet vb)
- Özellikle ulus içerisindeki aksaklıkları açıkça kınamak
- Farklılıklara saygı duymak ve desteklemek

özellikleriyle tanımlamak mümkündür. Bu tarz bir vatanseverliğin sloganı ise: Farklılıklar vatansever unsurlardır/ Sessiz kalmama hakkına sahipsin.

1.6.1. Kör ve Yapıcı Vatanseverlik

Vatanseverliği yapıcı ve kör vatanseverlik olmak üzere farklı iki boyutta değerlendirmek de mümkündür (Schatz, 1995; Schatz, Staub ve Lavine, 1999). Schatz ve arkadaşlarına göre, yapıcı vatanseverlik Amerika'nın dünya çapındaki yüksek çıkarlarını sorgulamayı ve eleştirmeyi desteklemektedir. Yapıcı vatanseverler ayrıca kör vatanseverlerden politik idare konusunda daha bilgili ve politik olarak daha etkindirler. Kör vatanseverlik ise sorgulamaksızın vatana bağlılığı ve ülkesinin siyasetlerine ve eylemlerine yönelik eleştirileri reddetmeyi içermektedir ve hemen hemen milliyetçilikle eş anlamlıdır.

Kör ve yapıcı vatanseverlik tanımlaması Staub (1997) tarafından yapılmış ve buna bağlı olarak Vatanseverlik tutum ölçeği geliştirilmiştir. Kör vatanseverlik kişinin kendi ülkesinin politika ve eylemlerini sorgulamadan kabul etme ve sorgusuz bir sadakat şeklinde tanımlanmıştır (Schatz ve Staub, 1997). Bu sadakat ve bağlılık, ulusal politikalar diğer milletlere karşı ayrımcı, zararlı ya

da insan haklarına aykırı olduğunda da devam eder (Bar-Tal ve Staub, 1997). Yapıcı vatanseverlik ise temel toplumsal, evrensel ve insani değerlerin ihlali söz konusu olduğunda bu tür siyasi ve yönetsel yaklaşım ve uygulamalara karşı çıkmayı gerektirir (Bar-Tal ve Staub, 1997). Yapıcı vatansever de ülkesine bağlıdır ve ülkesini sever. Ancak bu bağlılık bilişsel boyutta esnektir ve etkili bir bağlılık ile sorgulama, eleştirme ve değiştirmeye çalışma kapasitesi ve isteğini birleştirir (Schatz ve Staub, 1997). Yapıcı vatanseverin kabul edilemez gördüğü eylem ve politikalara eleştirel ve sorgulayıcı olması, kör vatanseverden daha az bağlılık duygusuna sahip olduğu anlamına gelmez. Yapıcı vatanseverlikte sözü edilen eleştiri, sadece olumlu değişim çabasının bir ifadesidir.

Bazı kaynaklarda, vatanseverliğin içerdiği sadakat duygusunun demokratik devletin arzu ettiği eleştirel, aktif ve katılımcı vatandaşlığın önünde engel oluşturabileceği kaygısı dile getirilmiştir. Oysa yapıcı vatanseverliğin içerdiği eleştirel bilinç ve değişim çabası, bu endişeleri ortadan kaldıracak niteliktedir. demokratik değerlerle zenginleştirilmiş böyle bir vatanseverlik anlayışı, akti ve katılımcı vatandaşlığın önünde bir engel değil; onu destekler niteliktedir (Yazıcı ve Yazıcı, 2010).

Daha önce de belirtildiği üzere, vatanseverlik konusunda yapılan en önemli ayrımlardan biri, literatür incelendiğinde karşımıza yapıcı ve kör vatanseverlik olarak çıkmaktadır (Schatz, Staub ve Lavine, 1999). Schatz ve arkadaşları (1999), yapıcı vatanseverliğin politik etki, bilgi arama ve aktivistlikle tanımlanabileceğini söylerken; kör vatanseverlik ulusal güvenliğe karşı tehdit algılaması ve dış grubu tehdit olarak algılama ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Schatz ve Staub (1997), kör vatanseverliğin olumsuz gruplar arası yönelimlerle ilişkili olduğunu söylemişlerdir. Özellikle Staub'un (1997) görüşüne göre, yapıcı vatanseverlik grup kimliğini koruma ile daha ilişkilidir. Yapıcı vatanseverlik grup için daha olumlu bir kimlik inşa etme çabası içindedir. Kör vatanseverlik kimikleme konusunda daha katıdır ve iç grup değerlendirmesinde eleştiriye kapalıdır (Schatz ve Staub, 1997).

Kör vatanseverlik bir anlamda iç grubun tüm değerlerine körü körüne bağlanmak demektir. Kör vatanseverlik tutumu sergileyen bireyler, iç grup değerlendirmelerinde her zaman olumludurlar. Dış grubu ise her zaman potansiyel bir tehdit olarak düşünürler. Aynı zamanda iç grup değerlendirmesinde, iç grubun uyguladığı politikalar hakkında eleştiriye kapalıdırlar. Yapıcı vatanseverlik tutumunu bu bakımdan değerlendirecek olursak, daha olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Yapıcı vatanseverlik tutumu sergileyen bireyler, iç grup değerlendirmelerinde eleştiriye açıktırlar. Devletin politikalarını sorgularlar ve vatandaşlar için en iyi olanı bulmaya çalışırlar. Grubu ilerletmeye ve geliştirmeye yönelik tutum sergilerler.

Demokratik yönetimler eleştiriye ve sorgulamaya açık olmalıdırlar. Bu nedenle yapıcı vatanseverliğin daha olumlu olacağını söylemek mümkündür. Kör vatanseverlik tutumunu sergileyen bireyler, devlet politikalarını sorgulamaksızın, sadece kendi devletleri böyle bir karar aldığı için destekleme eğilimi göstermektedirler.

Yapıcı ve kör vatanseverlik ayrımı bir anlamda demokratik yönetimlerde vatanseverlik duygusunun eleştirel, aktif ve katılımcı vatandaşlığa engel olmadığını bir kere daha göstermiştir. Yapıcı vatanseverlik aslında tam da demokratik yönetimlerde istenen vatandaşlık şeklini tarif etmektedir.

1.6.2. Yapılan Araştırmalar

Vatanseverlikle ilgili literatür incelendiğinde yapılan pek çok çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan bir kısmı, vatanseverlik ve milliyetçilik arasındaki ilişkileri incelemiştir. Figueiredo, Jr. ve Elkins (1993), bu ilişkiyi inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu araştırmada vatanseverlik ve dış gruplara karşı önyargı incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, milliyetçilik tutumları yüksek olan katılımcıların dış gruba karşı daha önyargılı ve daha düşmanca tavırlar sergiledikleri görülmüştür. Buna karşın vatanseverlik tutumları yüksek olan katılımcılar, dış gruba karşı daha az önyargılı ve daha az

düşmanca tavırlar sergilemişlerdir. Daha önce de belirtildiği üzere, vatanseverlik eğiliminin demokratik yönetimlere engel olmaktan ziyade destekler nitelikte olduğunu yine bu araştırmanın bulgularına bakarak söylemek de mümkündür.

Williams, Foster ve Krohn (2008), vatanseverlik duyguları ile eleştirel düşünme arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışma dahilinde ayrıca sivil özgürlüklerin önemine karşı, ulusal güvenlik konusuna da değinmişlerdir. Çalışma Amerika'da 236 öğrencinin katılımıyla gerçekleşmiştir. Katılımcılara eleştirel düşünme testi ve dört kısa sosyo-politik ölçek uygulanmıştır (kör vatanseverlik, yapıcı vatanseverlik, sivil özgürlükleri destekleme ve ulusal güvenliğin önemi). Bu çalışma göstermiştir ki, vatanseverliğin tipleri ile farklı sosyo-politik değişkenler arasında ilişki mevcuttur. Ayrıca vatanseverliğin tipleri ile problem çözme ve eleştirel düşünme gibi bilişsel değişkenler arasında da ilişki mevcuttur. Hem yapıcı hem de kör vatanseverlikle eleştirel düşünme, sivil özgürlükleri destekleme ve ulusal güvenliğin önemi arasında ilişki bulunmuştur.

11 Eylül saldırılarından sonra vatanseverlik Amerika'da en yüce değerlerden biri olmuştur. Bu saldırılar neticesinde Amerika da Afganistan ve Irak'a saldırmıştır. Bu süreçte vatanseverlikle ilgili söylemleri Amerika'nın her yerinden işitmek mümkündür. Özellikle okullarda ve politikacıların konuşmalarında.

Peki Amerikan toplumunu hangi vatanseverlikle tanımlamak mümkündür? Önceki çalışmalar incelendiğinde, vatanseverliğin birinin ülkesini sevmesi olarak tanımlandığı görülmektedir. Daha sonraki çalışmalarda vatanseverlik iki şekilde ifade edilmiştir: (1) Bulunduğu ülkenin ideallerini savunmak (2) Koşulsuz şartsız şimdiki yönetimin politikalarını desteklemek. Bunlara yapıcı ve kör vatanseverlik denir (Schatz ve ark., 1999).

Hem yapıcı hem de kör vatanseverliğin ulusal kimlik duygusuyla pozitif ilişkili olduğu görülmüştür. Enternasyonalizmle yapıcı vatanseverlik pozitif ilişki içindeyken; kör vatanseverlik negatif ilişki içindedir. Kültürel karışma korkusuyla

yapıcı vatanseverlik negatif; kör vatanseverlik pozitif ilişki içindedir. Pro-sosyal oryantasyonla yapıcı vatanseverlik pozitif, kör vatanseverlik negatif ilişki içindedir. Politik ilgi ile yapıcı vatanseverlik pozitif, kör vatanseverlik negatif ilişki içindedir.

Literatüre bakıldığında kör vatanseverlikle ilgili daha çok çalışma olduğu görülmüştür. Kör vatanseverlik, milliyetçilik duygusuyla pozitif ilişki içindedir. Politik durumlara dikkat, Orta Doğu bilgisi ve oy kullanma ile kör vatanseverlik negatif ilişki içindedir. Ek olarak kör vatanseverlik, Irak'ı Birleşik Devletler'e tehdit olarak görme, Irak'a saldırıyı destekleme ve sosyal baskınlık oryantasyonu ile pozitif ilişki içindedir.

Eleştirel düşünme ise, kör vatanseverlikle negatif, yapıcı vatanseverlikle pozitif ilişki içindedir.

Laborde (2002) yaptığı çalışmada sivil vatanseverlikten bahsetmiştir. Sivil vatanseverlik, yapıcı vatanseverlikten farklı olarak demokratik yönetimin motivasyonel ön koşullarını vurgular. İşbirliğine dayalı girişimlerin korunması gerektiğinin altını çizer. Başlıca politik kimliği destekler.

Schatz, Staub ve Lavine (1999), ulusal bağlanmanın çeşitleri olarak kör ve yapıcı vatanseverliğe değinmişlerdir. Buna göre kör vatanseverlik, kayıtsız şartsız olumlu değerlendirme, sadakatle bağlılık, eleştiriye karşı hoşgörüsüzlükle tanımlanır. Yapıcı vatanseverlik ise, şimdiki grubu yaptıklarını sorgular ve eleştirir. Kör vatanseverlik, politik geri çekilme, milliyetçilik, yabancı tehdidi algısı ile pozitif ilişki içindedir. Yapıcı vatanseverlik ise politik göstergelerin, kapsayıcı politik etki, ilgi, bilgi ve davranışla pozitif ilişki içindedir.

Psikolojide vatanseverlikle ilgili yapılan ilk çalışma, otoriter kişilik çalışmasıdır (Adorno, Frenkel-Brunswik, Levinson ve Sanford, 1950).

Vatanseverlik konusunda yapılan ilk tanımlamalarda, birinin kendi milletine ve değerlerine kayıtsız-şartsız, eleştirisiz bağlanması ve diğer grupları reddetmesi üzerinde durulmuştur. Daha sonraki çalışmalarda vatanseverlik

daha az şoven tarzda tanımlanmıştır. Vatanseverliğin tanımı yapılırken ırkçılık, etnosentrizm ve milliyetçilikten uzak tanımlamalar yapılmıştır.

Literatürde konu ile ilgili önceki çalışmalara bakıldığında vatanseverliğin hep tek boyutlu değerlendirildiği görülür. Curti (1946), sivil ve askeri vatanseverlik ayrımını yapmıştır. Morray (1959), taklit ve bağlılıktan bahsetmiştir. Sommerville (1981), mantıksızlığın ve inkârın vatanseverliği ile mantık ve muhalefetin vatanseverliğin ayrımını yapmıştır. Son olarak Adorno ve arkadaşları (1950), sahte ve gerçek vatanseverlik ayrımını yapmışlardır.

Bu ayrımların altında iki anahtar yatmaktadır: (1) agresif militarizm ve dış grup düşmanlığı, (2) ülkeye körü körüne, sorgusuz bağlılık.

Bu konuda yapılan en önemli ayırım Staub (1991, 1997) tarafından kör ve yapıcı vatanseverlik olarak geliştirilmiştir. Kör vatanseverlik ülkeye katı ve değişmez bir biçimde bağlanma şeklinde tanımlanmıştır. Sorgusuz pozitif değerlendirme, sadakatle bağlılık ve eleştiriye karşı hoşgörüsüzlükle karakterize olur. Yapıcı vatanseverlik ise, ülkeye eleştirel bağlılık şeklinde tanımlanabilir ve olumlu değişimleri arzular.

Skitka (2005) yaptığı çalışmada 11 Eylül saldırılarından sonra insanların evlerinde, arabalarında, giysilerinde Amerikan bayrağı sergilemelerinin altında yatan motivasyonu incelemiştir. Bu davranış özellikle vatanseverlikten mi, yoksa milliyetçilikten mi, ya da her ikisinin bir kombinasyonundan mı ortaya çıkmaktadır sorusunun cevabı aranmıştır. Bu araştırmanın sonucu göstermiştir ki, bu durum daha çok vatanseverliğin bir göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Fakat aynı zamanda vatanseverliğin de milliyetçilikten tamamen bağımsız olduğunu söylemek mümkün değildir.

Kuramsal olarak vatanseverlik iç gruba, dış gruba hissedilenlerden ya da otoriteden bağımsız olarak etkili bir şekilde bağlanmaktadır. Milliyetçilik ise açık bir şekilde dış grup antipatisiyle ilişkilidir (Blank ve Schmidt, 2003).

Yapılan çalışmalar milliyetçilik ve vatanseverliğin birbirinden farklı yapılar olduğunu göstermiştir. Fakat bu yapılar birbirleriyle ilişki içindedir çünkü her ikisi de olumlu iç grup değerlendirmesine dayanmaktadır (Blank ve Schmidt, 2003; Kosterman ve Feshbach, 1989; Schatz ve Staub, 1997; Sullivan, Fried ve Dietz, 1992).

Yapılan araştırmaların pek çoğu göstermiştir ki, iç grubu yüceltmek ve dış gruba karşı olumsuz tutumlar beslemek, dış grup tehdit olarak algılandığında oluşmaktadır (Brewer, 1999). Bayrak sergileme davranışı, dış grup daha az tehdit olarak algılandığında, milliyetçilikten bağımsız bir vatanseverliğin göstergesi olabilir. Dış grup daha tehditkâr olarak algılandığında ise, milliyetçilik ve vatanseverliğin bir kombinasyonu olarak ortaya çıkabilir.

Kemmelmeier ve Winter (2008), 11 Eylül saldırılarından sonra Amerikan bayrağı etrafında toplanmanın sonuçlarını araştırmışlardır. Bu çalışmanın hipotezi, bayrağın etrafında toplanmanın sonucu olarak milliyetçilik ve vatanseverlik tutumlarında artış olacağı yönündedir. Elde edilen bulgular göstermiştir ki, bayrağın etrafında toplanma milliyetçilik tutumlarında artışa neden olurken, vatanseverlik tutumlarını aynı şekilde etkilememiştir.

Vatanseverlik birinin ülkesine bağlılığı şeklinde tanımlanabilir. İnsanların refahını düşünür. Diğer gruplara karşı da nötrdür. Milliyetçilik ise kendi grubunun diğer gruplardan daha üstün olduğunu kabul eder. Bu üstünlük aynı zamandaki diğer gruplar üstünde baskın olmayı da getirir. Milliyetçilik daha çok şovenizm, militarizm, saldırgan yönelimler, sosyal baskınlık yönelimi ile ilişkili olup, enternasyonalizmle düşük düzeyde ilişkilidir. Vatanseverlik ise dış grupları aşağılama ve agresif yönelimlerle ilişkili değildir (Kemmelmeier ve Winter, 2008).

1.6.3. Türkiye’de Vatanseverlik

Türkiye’de milliyetçilik ve vatanseverlik arasındaki ayrım net bir şekilde yapılmamıştır. Politik üyeliklerin ötesinde, birçok birey kendini vatansever ya da

milliyetçi olarak tanımlamaktadırlar. Fakat bu terimler geniş ölçüde aynı fenomen olarak varsayırlar. Bora (2003), Türkiye için farklı milliyetçilik tipleri tanımlamıştır. Bunlar; resmi milliyetçilik (Atatürk milliyetçiliği), Kemalist milliyetçilik (ulusçuluk), liberal neo-milliyetçilik, radikal milliyetçilik ve İslami milliyetçilik. Milliyetçilik 80lerin sonlarından bu yana Türkiye’de ivme kazanmıştır (Bora, 2003). Soğuk savaşın sonuçlarından biri olarak milliyetçilik 80lerin sonlarından itibaren yükselişe geçmiştir (Banton, 2001). Türk milliyetçiliği daha karmaşık bir yapıdadır. Türkiye’deki milliyetçilik tiplerinden her biri kendini doğru milliyetçilik olarak tanımlamaktadır. Milliyetçilik söylemleri politik üyeliklerin dışında ve ötesinde yaygın şekilde teşhirciliğe ve bir sembole dönüşmüştür. Türkiye’de milliyetçilik ve vatanseverlik ayrımının zor olmasına rağmen, milliyetçiliğin birçok tipi grup odaklı düşmanlık hipotezini destekler (Bora, 2003).

1.7. İNSAN HAKLARI

1.7.1. Tanım

İnsan haklarının herkes tarafından kabul edilen ortak ve değişmez bir tanımı yoktur. Geniş anlamda insan hakları denilince, insanın birey olmaktan kaynaklanan haklarının tamamı anlaşılır. Dar anlamda insan hakları, temel haklar olup, bunlar olmazsa olmaz niteliktedir. Bu hakların pek çoğu (en temel hak olan yaşama hakkı gibi) insan doğasından kaynaklanan doğal haklarla örtüşmektedir. Mülkiyet hakkı gibi bazı hakların sahip olduğu önem ise, ülkelere göre değişmektedir.

İnsan hakları, “insan” ve “hak” kavramları üzerine kurulmuş bir alandır. Bu anlamda “insan” deyimi daha çok gerçek kişileri ifade etmekte ve kişiliğin başlangıcı konusunda ise, tam ve sağ doğum esas alınmaktadır.

“Hak” kavramının anlamı üzerinde ise, farklı görüşler öne sürülmüştür. Genelde hak kelimesinin iki temel ahlaki ve siyasi anlam taşıdığı söylenmektedir: doğruluk ve yetki. Doğruluk, bir şeyin ya da eylemin doğru

olmasını; yetki ise, bir kimsenin bir hakka sahip olmasını ifade eder. Hak, hukuk düzenince tanınmış, sınırı, konusu, kullanılma şekil ve koşulları gösterilmiş, yararlanılması toplumca sağlanmış özgürlüktür ya da hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkidir.

Bu bakımdan hak ile özgürlük, içerik bakımından farklı kavramlardır. Özgürlüğün bir hak olduğu konusunda tereddüt yoksa da, hakkın içeriği sadece bir özgürlükten ibaret değildir. Hakkın içeriği daha kapsamlıdır. Özgürlük kavramı, hukuk tarafından henüz düzenlenmemiş serbestliği; hak ise, hukuk düzeni tarafından tanınan, korunan irade ve menfaatleri ifade eder. Doğal hukuk anlayışına göre, özgürlük, insanın doğası gereği sahip olduğu bir serbestidir. Bu özgürlük, kullanılabilmesine imkan tanıyan, öznel talep yetkisini de içerir şekilde pozitif hukuk tarafından düzenlenmekle, somutlaşmakta ve hak haline gelmektedir.

1.7.2. Nitelikleri

İnsan hakları, insan onurunu korumayı, insanın maddi ve manevi gelişimini amaçlayan haklar olup, bireylerin yalnızca insan olmaları nedeniyle kazandıkları haklardır. İnsan olarak dünyaya gelmek, insan haklarına sahip olmak için yeterli bir sebeptir. Bu bakımdan, ırk, din, milliyet, cinsiyet, ekonomik veya sosyal ya da siyasi statü ayrımı gözetmeksizin, bütün kişilere sadece insan olmaları nedeniyle tanınan, insan onurunun gereği olarak sahip oldukları vazgeçilemez ve devredilemez hakların tümüne, insan hakkı denir. İnsan hakları, evrensel, özgürlükçü, eşitlikçi, barışçı, sorumluluk telkin edici ve etik temellere dayalıdır. Bu haklar, düşüncesi, felsefesi ve gelenekleriyle demokratik ülkeler açısından evrensel olup, ayrı kişi ya da kültürler göre farklılık göstermez.

İnsan hakları, son birkaç yüzyıllık tarihsel süreç içinde insanın doğal hakları olarak düşünülmüştür. Bu düşüncüyü savunan doğal haklar öğretisine göre, bunlar insanın doğuştan var olan hak ve özgürlükleridir; ancak kişi, toplum

halinde yaşamak amacıyla, bu hak ve özgürlüklerini topluma devretmiş ve böylece belli yasal güvencelere sahip olmuştur. Bununla birlikte, bu öğretinin devlet kurulmadan önce de var olduğunu iddia ettiği insan hak ve özgürlükleri, yere ve zamana göre büyük değişiklikler göstermektedir. Bu nedenle insan hakları en sağlam dayanağını, pozitif hukukta bulmaktadır. Zaman içinde insan hakları, soyut bir kavram olmaktan çıkmış, sosyal ve ekonomik hakları da içeren somut kurallara ve güvencelere bağlanmıştır. Bu bakımdan, insanın doğuştan var olan bazı hak ve özgürlüklerinin bulunduğu ve toplumsal yaşamı sürdürebilmek amacıyla topluma devredilen bu hakların devletin yasal güvencesi altında tutulacağı kabul edilmiştir.

Günümüz çoğulcu demokrasilerinde insan hakları, sadece anayasa ve yasalarla beyan edilmekle kalmamakta, bu hakların ihlal edilmesi durumunda bireye yargısal koruma olanağı tanınmaktadır. İnsan haklarının korunması ulusal sınırları aşmış, uluslar arası güvencelere de kavuşmuştur. İnsan hakları ihlalleri ulusal denetim yanında uluslar arası denetime de konu olabilmektedir.

1.7.3. İnsan Haklarının Tarihi Gelişimi

İnsanların bir toplum içinde birlikte yaşamaları sonucu, insan haklarının bugünkü duruma gelmesi oldukça uzun aşamalardan geçerek kazanılan deneyimle gerçekleşmiştir. Gerçekten, bütün insanların ayırım yapılmaksızın “özgür” ve haklar bakımından eşit olduğunun kabul edilmesi ve böylece hukuki açıdan kişi sayılarak hakkın konusu değil de, bizzat hakların sahibi olarak görülmesi, asırlar süren bir gelişmenin sonucudur. Bu alandaki gelişmeler günümüzde halen devam etmektedir.

Tarihsel gelişim süreci içinde, insanın insan olarak kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez hak ve özgürlüklerinin olduğu düşüncesi “Aydınlanma Dönemi” filozoflarının çabalarıyla anayasalarda yer bulmuştur. İnsan hakları uzun bir süre bir iç sorun olarak ele alınmıştır. Bunun nedeni olarak uluslar arası hukuk o dönemlerde sadece devletler arası ilişkilerle ilgiliydi.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insan haklarının uluslar arası düzeyde de korunması düşüncesi güçlenerek bugünkü gelişmelerin başlangıcını oluşturmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesi ve savaş döneminde yaşanan soykırım, sürgün, toplama kampları ve işkence gibi olaylar, uluslar arası kamuoyunun büyük tepkisini çekmiş, insan haklarının uluslar arası alanda da korunması için önlemler alınmasını zorunlu kılmıştır.

İnsan hakları, tüm insanların sahip olduğu temel hak ve özgürlüklere denir. İnsan hakları, ırk, din, dil ve cinsiyet ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklardır. Bu hakları kullanmakta herkes eşittir. Diğer yandan *insan hakları* terimi bir ideali içerir. Bu terimi kullananlar, bu alanda olanı değil, *olması gerekeni* dile getirirler(Doise, Spini ve Clemence, 1999).

İnsan hakları, tüm insanların hak ve saygınlık açısından eşit ve özgür olarak doğduğu anlayışına dayanır. İnsan hakları, her bir bireye bağımsız seçim yapma ve yeteneklerini geliştirme özgürlüğü sağlar. Bu özgürlükler başkalarının haklarına saygılı olmak ve bu hakları çiğnememe zorunluluğu ile dengelenmektedir. Bir başka deyişle, birçok hakkın yanında bir sorumluluk da bulunmaktadır.

İnsan haklarının niteliklerini inceleyecek olursak; evrenseldir, doğuştandır, toplum öncesidir, mutlaktır, vazgeçilmezdir, birey haklarıdır, çoğunlukla özgürlük haklarıdır, temel haklardır, esas olarak devlete karşı ileri sürülen iddialardır.

İnsan haklarının gelişim süreci incelendiğinde binlerce yıllık bir tarihe sahip olduğu görülmektedir. İnsan hakları düşüncesini "doğal haklar" adı altında ilk dile getiren 17. yüzyıl filozofu John Lock'tur. İnsan haklarının gelişiminin ilk önemli adımı 1688 Büyük Devrimi sonrasında İngiliz parlamentosunun kabul ettiği "Haklar Bildirisi" olduğu söylenebilir. Fakat bu konuda yapılan son zaman çalışmalarını özellikle dünya savaşları etkilemiştir. Bu savaşlar esnasında verilen yüksek rakamlardaki kayıplar ve insanların birbirlerine karşı yaptıkları davranışlar insan hakları konusunda yapılan çalışmalar adına bir itici güç oluşturmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan

gelişmeler insan hakları konusundaki çalışmalara ciddi bir ivme kazandırmıştır. Bu durumu takiben Birleşmiş Milletler kurulmuş ve 1948 yılında da İnsan Hakları Evrensel Bildirisini ilan etmişlerdir. İnsan Hakları Evrensel Bildirisi altı ana başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık eşitlik, özgürlük ve insanlık şerefi üzerinedir. İkinci başlık güvenlik ve bireylerin yasalar önünde eşit oldukları vb. haklar üzerinde durmaktadır. Üçüncü başlık kişiler arası ilişkilerle ilgilidir. Aile kurma ve taşınma özgürlüğü gibi. Dördüncü başlık kamu hizmetlerinden eşit faydalanma ile ilgilidir. Beşinci başlık ekonomik ve sosyal haklarla ilgilidir. Altıncı başlık ise uluslar arası yasalar, toplumsal haklarla ilgilidir(Doise, Spini ve Clemence, 1999).

İnsan hakları konusu çeşitli yönleri ile psikolojinin inceleme konularından biri olarak gündeme gelmiş ve konuyla ilgili olarak bazı çalışmalar yapılmıştır. İlgili literatür tarandığında önemli inceleme konularından biri olarak karşımıza kişilerin insan haklarıyla ilgili tutumları ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili olarak Birleşik Devletlerde yapılan 11 Eylül terör saldırılarından sonra Amerikan Hükümetinin insan hakları ve kişisel özgürlükleri kısıtlamasıyla ilgili olarak bir çalışma yürütülmüştür (Crowson ve DeBacker, 2008). Bu çalışmanın sonuçlarına göre, katılımcılardan otoriterlik puanları yüksek ve erkek olanlar, savaş ve terör gibi bazı durumlarda bu tarz kısıtlamaların hoşgörü ile karşılanabileceği yönünde tutum sergilemişlerdir. Devlet kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamak adına bu tarz kısıtlamalar ve engellemelere gidebilir ve ayrıca bu tarz kısıtlamalar savaş ya da terör durumlarının bir parçasıdır, denmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarından da anlaşılacağı gibi insan haklarının bazı durumlarda ihlal edilmesi kişiler için her zaman rahatsız edici bir durum olarak ortaya çıkmamaktadır. Aynı çalışmada otoriterlik puanı diğerlerine göre daha düşük olan katılımcılar insan haklarının ihlaline ve kişisel özgürlüklere yapılan müdahalelere karşı daha az hoşgörülü bir tutum sergilemişlerdir. Aynı şekilde kadınlar da erkeklere göre bu durumu daha az hoşgörü ile karşılamışlardır.

Bir başka çalışmada insan haklarının sosyal temsiller yoluyla öğrenildiği varsayımını araştıran ülkeler arası bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada bireysel tutumların hakların tümüyle yüksek derecede tutarlı olduğu kanıtlanmıştır. Fakat bununla birlikte bireylerin dâhil oldukları yönetimlerin insan haklarına uyma konusundaki inançları birbirinden farklılaşmaktadır. Yapılan analizler sonucunda katılımcılardan dört farklı grup tanımlanmıştır: avukatlar (insan hakları konusunda en istenen cevapları verenler), şüpheciler (bu konuda daha az istenen cevapları verenler), bireyselciler (insan hakları konusunda yüksek kişisel ilgi ve yönetim etkisi hakkında şüphe) ve yönetimden olanlar (düşük kişisel ilgi ve yönetim etkisine yüksek inanç). Bireysel düzeydeki analizler, kişisel demikleme pozisyonlarının sosyal çatışma deneyimleri ve algısıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Kültürler arası analizler ise ulusal bağlamın şüphencilik ya da avukatlık, bireyselcilik ya da yönetimden yana olmakla ilgili önemini göstermiştir(Doise, Spini ve Clemence, 1999).

Bir başka çalışmada ise insan hakları tutumlarının yapısını araştırmak için araştırmacılar İnsan Hakları Anketi oluşturmuşlar ve bu anketi iki farklı gruba uygulamışlardır. Birinci örneklemeden elde edilen analizler sonucunda dört faktör ortaya konmuştur: (1) Sosyal Güvenlik, (2) Sivil Zorlama, (3) Eşitlik ve (4) Mahremiyet. Aynı anket ikinci örnekleme de uygulanmış ve çıkan sonuçlar karşılaştırılmıştır. Dört faktörden dört adet alt ölçek oluşturulmuştur. Bu dört alt ölçek milliyetçilik, vatanseverlik, enternasyonalizm, dünya yönetimine inanç ve sivil özgürlükleri destekleme ile korelasyon göstermiştir. (Diaz-Veizades, Widaman, Little ve Gibbs, 1995).

Psikoloji alanında insan hakları konusundaki araştırmaların genellikle kişilerin bu konudaki tutumları üzerine olduğu görülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere insan hakları olanı değil olması gerekeni vurgulamaktadır. Olması gereken ideal düzen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde belirtilmiştir. Kişilerin olması gereken hakkındaki tutumlarının ilgili literatür incelendiğinde bazı durumlarda farklılık göstermektedir. Örneğin savaş ya da 11 Eylül saldırılarında olduğu gibi bazı durumlarda kişilerin görüşleri insan haklarının ve

kişisel özgürlüklerin kısıtlanabileceği şekilde değişim gösterebilir. Bu kısıtlamalar neticesinde insanların dahil oldukları yönetimden de can ve mal güvenliklerinin sağlanması konusunda birtakım beklentileri olmaktadır. Özetle, insanlar bazı olağan üstü durumlar karşısında can ve mal güvenliklerinin sağlanması karşılığında bazı kısıtlamaları hoşgörü ile karşılamaktadırlar.

İnsan haklarını korumak ve uygulanmasını sağlamak birinci derecede devletin görevidir. Devletler bu uygulama ve korumayı yasalar yoluyla gerçekleştirmektedir. Yasalar yoluyla kişilerin hakları ve özgürlükleri koruma altına alınmıştır. Devletin bu hususta uygulama kolu emniyet güçleri olmaktadır. Yasalarda belirtilen düzenin korunmadığı, yasaların çiğnendiği durumlara ilk müdahale emniyet güçleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Müdahale yetkisi bu anlamda önemli bir yetkidir. Bu yetkiyi elinde bulunduran insanların diğer insanlara göre insan hak ve özgürlükleri konusunda daha duyarlı olmaları gerekir. Bu nedenle polis adaylarının eğitiminde en önemli ayaklardan biri insan hakları eğitimidir.

1.7.4. İnsan Haklarının Korunmasının Önemi

Gerek uluslar arası ilişkiler, gerekse ülkemiz insanının devletten beklentileri, demokratik hukuk devleti ve insan haklarına saygılı devletin gelişmesi bakımından insan haklarının korunması önemlidir. Küreselleşme ve medya, internet ve iletişim alanındaki gelişmeler, insan haklarına evrensel bir anlam kazandırmıştır. İnsan haklarına saygı, uluslar arası ilişkilerde önemli bir ölçüt haline gelmiştir. İnsan haklarına verilen bu önem, hem devleti hem de toplumu oluşturan bireyleri bu konuda duyarlı olma ve kurallara uymada daha bilinçli olmaya yöneltmiştir. İnsan haklarının korunması ve etkin güvencelere kavuşturulması, Türkiye'nin uygar dünyadaki yerini alma mücadelesinin olmazsa olmaz koşuludur.

İnsan haklarının korunması, yalnızca devletin değil, birey olarak herkesin sorunudur. İnsan haklarının ulusal ve uluslar arası düzeyde tanınması, bunun

korunması ve uygulamaya geçirilmesi için yeterli olmamakta, ayrıca bireyler arasındaki ilişkilerde de insan hakları konusundaki duyarlılığın ve bilinç düzeyinin artırılması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde devletlere verilen önem; sadece ekonomik veya askeri güç ile değil, insan haklarına duyduğu saygı ve verdiği önem ile de belirlenmektedir. Hatta devletin yalnızca insan haklarına saygı duyması değil, kurum ve kuruluşlarının eylem ve işlemlerinde insan haklarına dayanarak hareket etmesi beklenmektedir. İnsan hakları bu nedenlerle bir devletin uluslar arası itibarı konusundaki önemli ölçütlerden birini oluşturmaktadır. Bu ölçüt, bir ülkenin uygarlık derecesi ve demokrasi kültürünün belirleyici unsurlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Birey odaklı devlet anlayışında, bireyin huzur ve mutluluğunun sağlanması ve korunması temel alınmaktadır. Tek başına mutlu ve huzurlu olan bu bireyler neticesinde huzurlu ve mutlu bir toplumu oluşturacaklardır.

İnsan hakları kültürünün kazandırılmasındaki en önemli unsurlardan biri insan hakları eğitimidir. Doğru bir şekilde alınan insan hakları eğitiminin sonucunda insan haklarına kalıcı ve gerçek saygı da oluşacaktır. İnsan haklarında asıl önemli olan suç işlendikten sonra cezalandırmak değil, insan hakları ihlali suçunun oluşmasını engellemek, o ortamı oluşturmamaktır.

BÖLÜM 2

YÖNTEM

2.1. Amaç

Bu araştırmada polis okulunda öğrenim gören öğrencilerin adil dünya inancı, otoriterlik, genel sistemi meşrulaştırma ve insan hakları konularındaki eğilimleri belirlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda öğrencilerin dini inançlarının günlük hayatlarına etkisi ve siyasi görüşleri de birer boyut olarak araştırmaya dâhil edilmiştir. Öğrencilerden öncelikle polis okuluna başladıkları ilk dönemde belirtilen konularda ölçüm alınmıştır. Polis okulunda aldıkları eğitimin belirtilen konularda herhangi bir değişime sebep olup olmadığını anlayabilmek amacıyla aynı öğrencilerden ikinci sınıfa geçtiklerinde tekrar ölçüm alınmıştır. Bu sayede okulda alınan eğitimin herhangi bir değişime yol açıp açmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca siyasi görüş ve dini inanç faktörlerinin belirtilen konularla ilişkisi incelenmiştir. Belirtilen konuların birbirleriyle ilişkilerine de bakılmıştır.

Bu çalışmanın amacı öğrencilerin eğitim hayatları boyunca aldıkları eğitim neticesinde değişen tutumlarını değerlendirmektir. Yapılan bu çalışmada öğrencilerin adil dünya inançları, kör vatanseverlik, otoriterlik, sistemi meşrulaştırma, siyasi görüş, dini inanç ve insan haklarıyla ilgili değerlendirmeye alınmışlardır.

Öğrencilerin bu konulardaki tutumları ilerideki meslek hayatlarında yapacakları uygulamaları ve halkla kurdukları ilişkileri önemli ölçüde etkileyecektir. Adil dünya inancı, kısaca herkesin hak ettiğini aldığı bir inanış şeklinde tanımlanabilir. Öğrencilere gördükleri 2 yıllık eğitim boyunca her davranışlarının bir sonucu olduğu düşüncesi benimsetilmeye çalışılır. Bu durum öğrencilere ilk geldiklerinde verilen disiplin yönetmeliğince bildirilir. Bunun sonucunda da öğrenciler eğer hatalı bir davranışta bulunurlarsa hangi cezayı alacaklarını, iyi bir davranışta bulunurlarsa da ödüllendirileceklerini öğrenmektedirler. Bu durumun doğrudan adil dünya inancını desteklediğini

söyleyebiliriz. Bu nedenle de öğrencilerin eğitim sürecinin sonunda adil dünya inançlarının, okula ilk geldikleri zamanla göre artacağı söylenebilir.

Bu araştırmanın bir başka amacı da öğrencilerin dini inanışlarının günlük hayatlarına olan etkilerini de değerlendirmektir. Dini inanış ve adil dünya inancı birbiriyle pozitif ilişkilidir. Bilindiği üzere İslam dininin öğretilerinden biri de herkesin hak ettiğini bulacağı, bu dünyada olmasa da ahirette mutlaka adaletin sağlanacağı yönündedir. Adil dünya inancı ile İslam dininin öğretileri bu bakımdan da birbiriyle oldukça örtüşmektedir. Bu nedenle, bu çalışmada da aralarında pozitif ilişki beklenmektedir. Katılımcıların adil dünya inançları ne kadar yüksekse dini inanışlarının günlük hayatlarına olan etkileri de o derece fazla olacaktır.

Kör vatanseverlik, kişinin devletin politikalarını hiç sorgulamadan olduğu gibi destekleme durumu olarak tanımlanabilir. Kişilerin sırf kendi ülkelerinin politikası o doğrultuda olduğu için sorgulamadan kabul etme, destekleme durumudur. Emniyet mensuplarında olmasını istediğimiz vatanseverlik duygusu, kör vatanseverlik duygusu değildir. Kör vatanseverlik duygusunda o ülkede yaşayan insanların refahlarındansa; her koşulda ülkenin, devletin politikalarını desteklemek esastır. Polis okullarında verilen eğitimin ise hangi tür vatanseverliği desteklediği konusu tartışmalı bir konudur. Olması gereken kör vatanseverlik eğiliminin azalması şeklinde düşünülebilir fakat öğrencilerin aldığı kurum kültürü neticesinde otoriteye uymaları ve benzer biçimde sırf kendi ülkelerinin politikaları olduğu için destekleme girişimlerinde artış olması da beklenebilir.

Otoriterlik eğilimi söz konusu olduğunda öğrencilerin birinci sınıftakinden daha fazla otoriteyi desteklemeleri beklenmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri olarak öğrencilerin ikinci sınıfa geçtiklerinde okuldaki otorite zincirine dahil olmaları gösterilebilir. Emniyet kurumunda “devrecilik” adı verilen bu uygulamada asıl amaç birinci sınıflardan daha deneyimli olan ikinci sınıf öğrencilerinin, birinci sınıflara kurum kültürünü iletme adına idareye yardımcı olmalarıdır. Öğrenciler ilk yıllarında otoriteye uyum sağlamakta güçlük çekmekte ve çoğu zaman bunu desteklemeyen tavırdaki olsalar da, ikinci yıllarında otorite

pozisyonuna geçtiklerinden bu konudaki tutumlarının da farklılaşması beklenmektedir.

Bu çalışmada değerlendirilen ölçeklerden biri de sistemi meşrulaştırma kuramının öngörülerinden biri, kişilerin dezavantajlı durumda olsalar bile içinde buldukları sistemi destekler yönde davrandıklarıdır. Avantajlı gruptaki bireyler doğrudan sistemi meşrulaştırmaya katkıda bulunmaktadır ve iç grup yanlılıkları yüksek olmaktadır. Dezavantajlı gruptaki bireyler de çıkarlarına olmasa bile var olan sistemi destekler nitelikte tutum ve davranışlar sergilemekte; fakat dış grup, yani avantajlı grup, yanlılıkları yüksek olmaktadır. Öğrenciler okula gelmeden önce toplumun dezavantajlı gruplarına dahil olsalar bile mezuniyetlerinden itibaren toplum içindeki sosyal statüleri farklılaşmaktadır ve avantajlı sayılabilecek bir gruba dahil olmaktadır. Var olan sistem öğrencilerin yararına olduğundan ve sosyal statü bakımından dikey bir hareketlilik yaşadıklarından sistemi meşrulaştırma güdülerinde artış olması beklenmektedir.

Var olan sistemi meşrulaştırmanın bir sonucu olarak da öğrencilerin siyasal tutumlarını değerlendirmek de bu çalışmanın amaçlarından biridir. Bu doğrultuda öğrencilerin siyasal tutumlarının da var olan sistemdeki siyasal görüşle örtüşmesi beklenmektedir.

Polis okullarında verilen eğitimin en önemli öğelerinden biri de insan hakları konusunda bireylerin bilinçlenmelerini arttırmaktır. Polislerin özellikle insan hakları konusunda bilinçli davranmaları ve mesleklerini icra ederken bu durumu göz ardı etmemeleri oldukça önemlidir. Bu nedenle polis okullarında verilen eğitim neticesinde öğrencilerin okula ilk geldikleri zamana kıyasla mezun olurken insan hakları konusunda daha bilinçli ve hassas olmaları beklenmektedir. Bu durum ayrıca okulda ikinci yılın ilk döneminde aldıkları İnsan Hakları dersi ile de desteklenmektedir.

2.2. Örneklem

Araştırmaya 405'i erkek (%86.9), 61'i (%13.1) kadın olmak üzere 466 polis okulu öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin yaş uzamı 19-26 arasında değişmektedir.

Bu öğrencilerin 14'ü (%3) sol görüşe, 311'i (%66.7) merkez, 141'i (%30.3) sağ görüşe sahip olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 88'i (%18.9) 900TL ve altı, 74'ü (%15.9) 901-1500TL arası, 112'si (%24) 1501-2000TL arası, 79'u (%17) 2001-3000TL arası, 113'ü (%24.2) 3001TL ve üzeri gelir grubuna dahil olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerden 20'si (%4.3) dini inançlarının günlük hayatları üzerinde hiç etkili olmadığını, 233'ü (%50) orta düzeyde etkili olduğunu, 213'ü (%45.7) ise dini inançlarını günlük hayatları üzerinde oldukça etkili olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların doğum yerlerine bakıldığında 83'ü (%17.8) Ege-Marmara Bölgelerinde, 149'u (%32) Akdeniz Bölgesinde, 75'i (%16.1) Karadeniz Bölgesinde, 139'u (%29.8) İç Anadolu Bölgesinde, 20'si (%4.3) Doğu- Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde doğduklarını belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine dair bilgiler aşağıda yer alan çizelgelerden takip edilebilir.

Çizelge 2.2.1. Örneklem Grubunun Cinsiyete Göre Yüzdeleri

	N	(%)
Kadın	61	13.1
Erkek	405	86.9

Çizelge 2.2.2. Örneklem Grubunun Siyasi Görüşlerine Göre Yüzdeleri

	N	(%)
Sağ	141	30.3
Merkez	311	66.7
Sol	14	3

Çizelge 2.2.3. Örneklem Grubunun Sosyo-ekonomik Durumlarına Göre Yüzdeleri

	N	(%)
900TL ve altı	88	18.9
901-1500TL	74	15.9
1501-2000TL	112	24
2001-3000TL	79	17
3001TL ve üzeri	113	24.2

Çizelge 2.2.4. Örneklem Grubunun Dini İnançların Günlük Hayatlarına Etkilerine Göre Yüzdeleri

	N	(%)
Hiç etkili değil	20	4.3
Orta düzeyde etkili	233	50
Oldukça etkili	213	45.7

Çizelge 2.2.5. Örneklem Grubunun Doğum Yerlerine Göre Yüzdeleri

	N	(%)
Ege-Marmara	83	17.8
İç Anadolu	139	29.8
Akdeniz	149	32
Karadeniz	75	16.1
Doğu-Güneydoğu	20	4.3

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kişisel bilgi formuyla birlikte, veri toplamak amacıyla çeşitli ölçekler kullanılmıştır. Adil dünya inancını ölçmek amacıyla Genel Adil Dünya İnanç Ölçeği, otoriterliği ölçmek için Sağ-Kanat Otoriterlik Ölçeği, vatanseverliği ölçmek amacıyla Körvatanseverlik Ölçeği, sistemi meşrulaştırmayı ölçmek için Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği ve insan haklarına dair ölçüm alabilmek amacıyla İnsan Hakları Ölçeği kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların dini inançlarının günlük hayatlarına etkisini ve siyasi görüşlerini belirleyebilmek adına 7li Likert tipi ölçüm alınmıştır.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu bölümde katılımcılara cinsiyet, yaş, doğum yeri ve ailelerinin aylık toplam gelirine ilişkin sorular sorulmuştur.

2.3.2. Siyasi Görüş ve Dini İnanç

Katılımcıların, siyasi görüşlerine ve dini inançlarının günlük hayatlarında ne ölçüde etkili olduğunun bilgisine ulaşılmak amacıyla kendi değerlendirmelerinin öğrenilmesine ilişkin 2 soru yöneltilmiştir. Siyasi görüşlerin öğrenilmesine yönelik soru, “sol” ifadesinin en solda, “sağ” ifadesinin en sağda yer aldığı 7 dereceli bir doğru üzerinde kişinin kendisini yerleştirmesi esasına

dayanan Likert tipi ölçümdür. Dini inançlar konusunda ise, “dini inançlarınızın günlük hayatınızda ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuş ve yanıtlar “hiç etkili değil”den “çok etkili”ye 7 dereceli Likert tipi skalada işaretlenmiştir.

2.3.3. Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği

Çalışmada kullanılan Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği Dalbert tarafından 1987 yılında geliştirilmiş ve Göregenli (2003) tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği 6 maddeden oluşan, Likert tipi 5 dereceli puanlama ölçeğidir. Ölçek kişilerin genel olarak dünyayı ne kadar adil değerlendirdiklerini ölçmektedir. Ölçek “Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum”, “İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.” gibi maddeler içermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 30, en düşük puan 6 olarak belirlenmiştir. Dalbert (1999) Genel Adil Dünya İnancı Ölçeği için güvenilirlik katsayısını $\alpha = .78$ olarak bulmuştur. Göregenli (2003) ise Türkiye örnekleminde ölçeğin Cronbach alfa katsayısını $.69$ olarak bulmuştur.

Bu çalışmada ise ölçeğin güvenilirliği $.66$ olarak hesaplanmıştır.

2.3.4. Körvatanseverlik Ölçeği

Schatz, Staub ve Lavine (1999) tarafından geliştirilen ve toplam 12 maddeden oluşan kör vatanseverlik alt ölçeği Türkiye’de ilk kez Göregenli’nin (2010) farklı toplumsal gruplarda Türkiye’nin AB’ye girişine yönelik tutumları incelediği çalışmada kullanılmıştır. Ölçekler bu çalışmada İngilizce’den Türkçe’ye çevrilmiş ve ilk kez kullanılacağı için, çeviri geçerliliğini sağlamak üzere uzmanlar kurulunun değerlendirmesi yoluyla çeviri geçerliliği yapılmıştır. Göregenli’ye göre (2010), bu ölçeğin güvenilirlik katsayısı $.84$ ’tür.

Bu çalışmada ise ölçeğin güvenilirlik katsayısı $.74$ ’tür

2.3.5. Sağ-Kanat Otoriterlik (RWA) Ölçeği

Weber ve Fredico'nun (2007) çalışmalarında kullandıkları RWA ölçeğinin 12 maddelik kısa formu, İngilizce'den Türkçe'ye uyarlanarak Göregenli (2010) tarafından kullanılmıştır. Weber ve Fredico, 12 maddelik RWA ölçeğinin alfa katsayısının .72 olduğunu bildirmişlerdir. Ölçeğin Göregenli'nin çalışmasındaki güvenilirlik katsayısı .71 iken bu çalışmada ölçeğin alfa değeri görece diğerlerinden görece düşük olarak .48 olarak tespit edilmiştir.

2.3.6. Genel Sistemi Meşrulaştırma Ölçeği

Kay ve Jost (2003) tarafından geliştirilen bu 5li Likert tipi ölçek toplam 8 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Göregenli'nin (2004, 2005, 2010) Türkiye'de gerçekleştirdiği çeşitli çalışmalarda sınanmış ve yüksek düzeyde güvenilir bir ölçek olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmada ölçek güvenilirliği .64 olarak tespit edilmiştir.

2.3.7. İnsan Haklarına Yönelik Tutumlar Ölçeği (Diaz-Veizades, Widaman, Little & Gibbs, 1995)

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinde en yüksek sıklıkla kullanılan ve kaynak gösterilen insan hakları göstergelerine dayanılarak geliştirilen bu ölçek 38 maddeden ve 4 alt boyuttan (Sosyal Güvenlik, Sivil Baskı/İfade Özgürlüğü, Eşitlik ve Mahremiyet) oluşan bir ölçektir. Göregenli ve ark.ları (2012) bu ölçekte yer alan tüm alt boyutların yeterli düzeyde temsil edici olmasını sağlamak amacıyla uygun olan maddeleri seçerek ve ek maddeler ile birlikte yeni bir ölçek geliştirmiştir. Bu çalışmada da Göregenli ve ark.larının oluşturduğu faktörel yapı temel alınmıştır. Bu doğrultuda birinci faktör "İfade Özgürlüğü" olarak adlandırılmıştır ve şu maddeleri içermektedir: Madde 6, 8, 5, 16, 7, 4, 14 (*Cronbach alpha* = .58). İkinci faktör "Eşitlik ve Mahremiyet Hakkı" olarak adlandırılmış ve şu maddeleri içermektedir: Madde 13,9,10,12,15 (*Cronbach alpha* = .68). Üçüncü faktör ise "Sosyal Güvenlik" olarak adlandırılmış ve şu maddeleri içermektedir: Madde 3,1,2. (*Cronbach alpha* = .76).

Yapılan bu araştırma için genel bir alfa değeri hesaplanmış olup .63 olarak tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında 11. Madde değerlendirmeye alınmamıştır.

2.4. İşlem

İlk uygulamada kişisel bilgi formu ve ölçekler, öğrencilere müfredat dâhilinde gördükleri Rehberlik Uygulamaları dersinde verilmiştir. Bu uygulamalar araştırmacının kendisi ve Balıkesir Polis Meslek Yüksek Okulu'nda görevli diğer psikolog tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilere, araştırmanın amacına ilişkin kısa bir bilgi verildikten sonra uygulamaya geçilmiştir. Öğrencilere, yönergeyi okuyarak soruları cevaplandırabilecekleri belirtilmiş, anlaşılmayan bir yer olduğu takdirde sorabilecekleri söylenmiştir. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 20-25 dakikalık bir süreyi kapsamıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden kimlik belirleyici bilgi istenmemiştir. Fakat yine de öğrencilerin birçoğunda yaş ve doğum yeri bilgisiyle kimliklerine ulaşılabilen kaygısı gözlemlenmiştir. Bu kaygı özellikle siyasi görüş ve dini inancın günlük hayata etkisi sorularından kaynaklanmıştır. Öğrenciler bu soruları cevaplandırmaktan kaygı duymuştur. Öğrencilerin özellikle polis okulunda okuyor olmaları kaygı seviyesini arttırmıştır. Bu kaygılı durumu aşmak adına öğrencilere bireysel fikirlerinden ziyade grup olarak fikirlerinin incelenmesinin söz konusu olduğu hatırlatılmıştır. İlk uygulamalar 2011 Ekim ayının ilk haftası içinde tamamlanmıştır.

İkinci uygulama tarihi olarak polis okulunda aldıkları eğitimin etkilerini inceleyebilmek adına öğrencilerin ikinci sınıfa geçmeleri beklenmiştir. Aradan geçen ortalama bir seneden fazla zamanda öğrencilerin kurum kültürünü daha fazla benimsemiş olacakları varsayılarak, önceki uygulamayla karşılaştırıldığında farklar olacağı ön görülmüştür. Örneğin, aradan geçen bu süre içinde öğrenciler yine müfredat dahilinde insan hakları dersi almışlardır. Bu

nedenle öğrencilerin ilk uygulamaya kıyasla ikinci uygulama sonrasında insan hakları ölçeğinden daha yüksek puan almaları beklenmiştir.

İkinci uygulama tarihinden önce Balıkesir Polis Meslek Yüksek Okulu'nun 2012-2013 eğitim-öğretim yılında "Özel Harekat Hazırlık Okulu" olmasına verilmiştir. Bu nedenle çalışmaya katılan 1. sınıf öğrenciler, Özel Harekat birimini seçenler hariç, Türkiye genelindeki 22 polis okuluna, ikinci sınıf eğitim-öğretimlerine devam etmek üzere dağıtılmışlardır. Aynı şekilde Türkiye genelinde diğer polis okullarından Özel Harekat birimini seçenler de Balıkesir Polis Meslek Yüksek Okulu'na ikinci sınıf eğitim-öğretimlerine devam etmek üzere gelmişlerdir.

Bu uygulama sebebiyle ikinci uygulama öncesi örneklem farklı okullara dağıtılmıştır. Dağıtım sebebiyle uygulamanın daha kolay yapılabilmesi için, uygulanan formlar bilgisayar üstünde doldurulabilir hale getirilmiştir. Sonrasında öğrencilerin gittiği okullar ve hangi okula kaç öğrencinin gittiği tespit edilmiştir. Söz konusu okullarda Rehberlik ve Psikolojik Danışma Büro Amirliği'nde görevli uzman personel, uzman personel olmayan okullarda da emniyet personeliyle telefon yoluyla irtibat kurulmuş ve yapılan çalışma aktarılmıştır. Bu kişilerden elektronik posta bilgileri istenmiş ve formlar, uygulama yapılacak öğrencilerin listesi ile beraber iletilmiştir. Herhangi bir olumsuz durumda telefon yolu ile bu kişilere destek sağlanmıştır. Geri formların iletilmesi de yine elektronik posta yoluyla gerçekleştirilmiştir. İkinci uygulamalar Aralık 2012 tarihinde tamamlanmıştır.

BÖLÜM 3

BULGULAR

Bu araştırmada polis okulu öğrencilerinin 1- otoriterlik, adil dünya inancı, kör vatanseverlik, sistemi meşrulaştırma ve insan hakları konularındaki tutumları belirlenmeye çalışılmış, 2- aynı öğrencilerden bir yıl arayla ölçüm alınarak, aradan geçen süreyle beraber tutumlarında herhangi bir değişiklik olup olmadığı, yani polis okulunda aldıkları eğitimin bahsedilen konular üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığı incelenmiş, 3- öğrencilerin siyasi görüşlerinin ve dini inanışlarının günlük hayatlarında ne kadar etkili olduğunun bahsedilen değişkenlerle ilişkisine bakılmış, 4- adil dünya inancı, otoriterlik, sistemi meşrulaştırma, kör vatanseverlik ve insan haklarının birbirleriyle ilişkileri incelenmiş, 5- sosyo-demografik değişkenlere göre inceleme yapılmış, 6- ayrıca bütün değerlendirmeler eğitim öncesi ve sonrası olarak ayrı ayrı değerlendirmeye alınmıştır.

3.1. Örneklemin Tümü İçin Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Araştırmada uygulanan ölçeklerin tümüne ait puan ortalamaları, eğitim öncesi ve sonrası olmak üzere Çizelge 3.1.'de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Örneklem Tümü İçin Eğitim Öncesi-Sonrası Ölçek Puan Ortalamaları

		Uygulamalar	N	Ort.	S
Adil Dünya İnancı	Eğitim öncesi		444	21.05	3.72
	Eğitim sonrası		466	21.97	3.63
Otoriterlik	Eğitim öncesi		444	42.92	4.69
	Eğitim sonrası		466	41.44	4.57
Genel Sistemi Meşrulaştırma	Eğitim öncesi		444	26.79	4.59
	Eğitim sonrası		466	27.63	4.27
Kör Vatanserverlik	Eğitim öncesi		444	39.60	7.16
	Eğitim sonrası		466	39.67	6.60
İnsan Hakları	Eğitim öncesi		444	54.80	5.52
	Eğitim sonrası		466	53.77	5.64

Bu sonuçlara göre, eğitim öncesi uygulamada adil dünya inancı ($X_{ort}=21.05$, $s=3.72$) ve genel sistemi meşrulaştırma ($X_{ort}=26.79$, $s=4.59$) puan ortalamaları düşüktür. Bunun yanında otoriterlik ($X_{ort}=42.92$, $s=4.69$), kör vatanserverlik ($X_{ort}=39.60$, $s=7.16$) ve insan hakları ($X_{ort}=54.80$, $s=5.52$) puan ortalamaları yüksektir. Eğitim sonrası için de çizelge incelendiğinde benzer sonuçlar olduğu görülebilir.

İnsan hakları ölçeğinin maddeleri araştırmada ayrı bir önem taşımaktadır. Bu nedenle bu maddelerin her birinde gerçekleşen değişim ayrı ayrı incelenmiştir. Sonuçlar Çizelge 3.1.1'den takip edilebilir.

Çizelge 3.1.1. İnsan Hakları Ölçeği Maddeleri Eğitim Öncesi-Sonrası Puan Ortalamaları

	Uygulamalar	N	Ort	S
1. Madde	Eğitim öncesi	444	4.35	.76
	Eğitim sonrası	466	4.28	.74
2. Madde	Eğitim öncesi	444	4.45	.78
	Eğitim sonrası	466	4.46	.73
3. Madde	Eğitim öncesi	444	4.32	.81
	Eğitim sonrası	466	4.31	.75
4. Madde	Eğitim öncesi	444	2.77	1.14
	Eğitim sonrası	466	2.72	1.06
5. Madde	Eğitim öncesi	444	2.87	1.25
	Eğitim sonrası	466	2.60	1.08
6. Madde	Eğitim öncesi	444	2.37	1.01
	Eğitim sonrası	466	2.35	.94
7. Madde	Eğitim öncesi	444	1.80	.98
	Eğitim sonrası	466	2.00	.96
8. Madde	Eğitim öncesi	444	3.09	1.22
	Eğitim sonrası	466	2.96	1.18
9. Madde	Eğitim öncesi	444	4.60	.63
	Eğitim sonrası	466	4.45	.77
10. Madde	Eğitim öncesi	444	4.48	.80
	Eğitim sonrası	466	4.35	.90
12. madde	Eğitim öncesi	444	4.22	.88
	Eğitim sonrası	466	4.10	.87
13. Madde	Eğitim öncesi	444	4.66	.60
	Eğitim sonrası	466	4.50	.67
14. Madde	Eğitim öncesi	444	3.32	1.27
	Eğitim sonrası	466	3.46	1.11
15. Madde	Eğitim öncesi	444	4.74	.52
	Eğitim sonrası	466	4.58	.69
16. Madde	Eğitim öncesi	444	2.77	1.22
	Eğitim sonrası	466	2.60	1.21

3.2. Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör Vatanseverlik ve İnsan Hakları Arasındaki İlişkiler

3.2.1. Eğitim Öncesi Korelasyonlar

Adil dünya inancı, otoriterlik, genel sistemi meşrulaştırma, kör vatanseverlik ve insan haklarının kendi aralarında ilişkili olabilecekleri düşünülmektedir, örneklemin tümü için olmak üzere bu değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve Çizelge 3.2.1'de verilmiştir.

Çizelge 3.2.1. Eğitim Öncesi Uygulamada Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör vatanseverlik ve İnsan Hakları Arasındaki İlişkiler

	Adil Dünya İnancı	Otoriterlik	Kör Vatanseverlik	Genel Sistemi Meşrulaştırma	İnsan Hakları
Adil Dünya İnancı	1	0.023	.174(**)	.499(**)	-0.016
Otoriterlik			.354(**)	.110(*)	-0.093
Kör Vatanseverlik			1	.331	-.190(**)
Genel Sistemi Meşrulaştırma				1	-.145(**)
İnsan Hakları					1

(**) p<.01, (*) p<.05

Çizelge 3.2.1'den de anlaşılacağı gibi genel olarak bakıldığında Adil Dünya İnancı ile kör vatanseverlik ve genel sistemi meşrulaştırma arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler (sırasıyla, $r=.17$ ve $.50$; $p<.01$) vardır. Otoriterlik ile kör vatanseverlik ve genel sistemi meşrulaştırma arasında da pozitif yönde anlamlı ilişkiler (sırasıyla, $r=.35$; $p<.01$ ve $r=.11$; $p<.05$) bulunmuştur. Ayrıca genel sistemi meşrulaştırma ile insan hakları arasında negatif yönde anlamlı ilişki ($r=-.14$; $p<.01$) bulunmuştur. Kör vatanseverlik ve insan hakları arasındaki ilişki incelendiğinde ise negatif yönde anlamlı ilişki ($r=-.19$; $p<.01$) olduğu bulunmuştur.

3.2.2. Eğitim Sonrası Korelasyonlar

Aynı hesaplamalar eğitim sonrası uygulama için de yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 3.2.2'den takip edilebilir.

Çizelge 3.2.2. Eğitim Sonrası Uygulamada Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör Vatandaşlık ve İnsan Hakları Arasındaki İlişkiler

	Adil Dünya İnancı	Otoriterlik	Kör Vatandaşlık	Genel Sistemi Meşrulaştırma	İnsan Hakları
Adil Dünya İnancı	1	-.149(**)	.181(**)	.538(**)	.182(**)
Otoriterlik			.236(**)	-0.077	-.277(**)
Kör Vatandaşlık			1	.323(**)	-.130(**)
Genel Sistemi Meşrulaştırma				1	0.042
İnsan Hakları					1

(**) p<.01, (*) p<.05

Çizelgeden de takip edilebileceği gibi eğitim öncesi uygulamada ortaya çıkmayan adil dünya inancı ile otoriterlik arasında negatif yönde anlamlı ilişki ($r=-.15$; $p<.01$) ortaya çıkmıştır. Yine eğitim öncesi uygulamada ortaya çıkmayan bir başka ilişki de adil dünya inancı ile insan hakları arasında pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki ($r=.18$; $p<.01$) ortaya çıkmıştır. Eğitim öncesi uygulama ile benzer şekilde eğitim sonrası uygulamada da adil dünya inancı ile kör vatandaşlık ve genel sistemi meşrulaştırma arasında pozitif yönde anlamlı ilişki (sırasıyla, $r=.18$ ve $.54$; $p<.01$) vardır. Otoriterlik ile kör vatandaşlık arasında eğitim öncesi uygulama ile benzer şekilde pozitif yönde anlamlı ilişki ($r=.23$; $p<.01$) ortaya çıkmıştır. İnsan hakları ile otoriterlik arasında eğitim öncesi yapılan uygulamada anlamlı bir ilişki ortaya çıkmazken; eğitim sonrası yapılan uygulamada aralarında negatif yönde anlamlı ilişki ($r=-.28$; $p<.01$) bulunmuştur. Kör vatandaşlık ile genel sistemi meşrulaştırma ve insan hakları arasındaki ilişkilere bakıldığında eğitim öncesi uygulama ile benzer

sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir. Kör vatanseverlik ve genel sistemi meşrulaştırma arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ($r=.32$; $p<.01$) bulunurken; insan hakları ile arasında istatistiksel açıdan negatif yönde ($r=-.13$; $p<.01$) anlamlı ilişki olduğu söylenebilir.

3.3. Eğitim Öncesi ve Sonrası Ölçek Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

3.3.1. Ölçek Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Araştırmanın amacı doğrultusunda öğrencilere bir yıl arayla uygulama yapılmıştır. Polis okulunda aldıkları eğitimin neticesinde ölçek puan ortalamalarında anlamlı bir değişiklik olup olmadığı incelenmiştir. Sonuçlar Çizelge 3.3.1'den takip edilebilir.

Çizelge 3.3.1. Eğitim Öncesi ve Sonrası Uygulamaların Karşılaştırılması

	Uygulama	N	Ort	S	t	p
Adil Dünya İnancı	Ön test	444	21.04	3.71	-3.80	0.000
	Son test	466	21.97	3.63		
Otoriterlik	Ön Test	444	42.92	4.68	4.83	0.000
	Son test	466	41.43	4.57		
Genel Sistemi Meşrulaştırma	Ön Test	444	26.79	4.59	-2.85	0.004
	Son Test	466	27.63	4.29		
Kör Vatanseverlik	Ön Test	444	39.60	7.15	-0.14	0.882
	Son Test	466	39.67	6.59		
İnsan Hakları	Ön Test	444	54.80	5.52	2.78	0.006
	Son Test	466	53.77	5.64		

Sonuçlara göre eğitim öncesinde katılımcıların adil dünya inancı puan ortalamaları ($X_{ort}=21.04$, $s=3.72$), eğitim sonrasında alınan puan ortalamalarından ($X_{ort}=21.97$, $s=3.63$) istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde yüksek olduğu gözlemlenmiştir $t(908)=-3.80$, $p=0.00$. Benzer şekilde, eğitim öncesi uygulamada alınan genel sistemi meşrulaştırma puan ortalamalarının ($X_{ort}=26.79$, $s=4.59$), eğitim sonrası puan ortalamalarından ($X_{ort}=27.63$, $s=4.29$) yine istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur $t(908)=-2.86$, $p=0.004$. Bu sonuçlardan farklı olarak katılımcıların insan hakları ve

otoriterlik puan ortalamalarında ise düşüş olduğu görülmektedir. Çizelgeye göre, katılımcıların eğitim öncesi uygulamada otoriterlik puan ortalamaları ($X_{ort}=42.92$, $s=4.69$), eğitim sonrası puan ortalamalarından ($X_{ort}=41.44$, $s=4.57$) istatistiksel olarak anlamlı biçimde düşüktür $t(908)=4.83$, $p=0.000$. Eğitim öncesi İnsan hakları puan ortalamaları da ($X_{ort}= 54.80$, $s=5.52$), eğitim sonrası puan ortalamalarından ($X_{ort}=53.77$, $s=5.64$) istatistiksel olarak anlamlı biçimde düşüktür $t(908)=2.78$, $p=0.006$.

3.3.2. Eğitim Öncesi ve Sonrası Uygulamada İnsan Hakları Ölçek Maddeleri Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Araştırmada insan hakları konusu ayrıca önemli bir yer tuttuğundan bu ölçeğin maddelerindeki değişim ayrıca incelenmiştir. Çizelge 3.3.2'den insan hakları ölçeğinin maddelerindeki değişim incelenebilir.

Çizelge 3.3.2. İnsan Hakları Ölçek Maddelerinin Puan Ortalamalarının İncelenmesi

İnsan Hakları Ölçek Maddeleri		Uygulama	N	Ort	S	t	p
1. Madde	Ön test		444	4.35	0.76	1.41	0.15
	Son test		466	4.28	0.74		
2. Madde	Ön Test		444	4.44	0.78	-0.26	0.79
	Son test		466	4.46	0.73		
3. Madde	Ön Test		444	4.31	0.80	0.12	0.89
	Son Test		466	4.31	0.74		
4. Madde	Ön Test		444	2.76	1.13	0.64	0.51
	Son Test		466	2.72	1.05		
5. Madde	Ön Test		444	2.85	1.25	3.28	0.001
	Son Test		466	2.60	1.07		
6. Madde	Ön Test		444	2.36	1.01	0.26	0.78
	Son Test		466	2.35	0.94		
7. Madde	Ön Test		444	1.80	0.98	-3.07	0.002
	Son Test		466	2.00	0.96		
8. Madde	Ön Test		444	3.09	1.22	1.56	0.12
	Son Test		466	2.96	1.17		
9. Madde	Ön test		444	4.59	0.63	3.08	0.002
	Son Test		466	4.45	0.67		
10. Madde	Ön Test		444	4.47	0.79	2.22	0.026
	Son Test		466	4.35	0.90		
12. Madde	Ön Test		444	4.22	0.88	2.06	0.039
	Son Test		466	4.10	0.87		
13. Madde	Ön Test		444	4.65	0.60	3.61	0.000
	Son Test		466	4.50	0.67		
14. Madde	Ön Test		444	3.31	1.26	-1.78	0.075
	Son Test		466	3.46	1.11		
15. Madde	Ön Test		444	4.73	0.52	3.77	0.000
	Son Test		466	4.58	0.68		
16. Madde	Ön Test		444	2.77	1.22	2.05	0.041
	Son Test		466	2.60	1.20		

Sonuçlara göre insan hakları ölçeğinin beşinci maddesindeki eğitim öncesi puan ortalamaları ($X_{ort}=2.85$, $s=1.25$), eğitim sonrası puan ortalamalarından ($X_{ort}=2.60$, $s=1.08$) istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yüksektir ($t(908)=3.29$, $p=0.001$) (*Madde 5: İfade Özgürlüğünün engellenmesi gereken zamanlar olabilir*). Bu sonuç göstermektedir ki, öğrenciler polis

okulunda geçirdikleri bir yılın ardından ifade özgürlüğünün kısıtlanmasına daha sıcak bakmaktadırlar. Anlamlı değişim gözlenen bir diğer madde de yedinci maddedir. Bu maddeden eğitim sonrası alınan puan ortalaması ($X_{ort}=2.00$, $s=0.96$), eğitim öncesi alınan puan ortalamasından ($X_{ort}=1.80$, $s=0.98$) anlamlı biçimde yüksektir $t(908)=-3.07$, $p=0.002$ (*Madde 7: Her ülkenin devletin güvenliğini tehdit eden kişilerden vatandaşlığı alma hakkı olmalıdır*). Katılımcılar aradan geçen bir sene sonrasında ilk uygulamaya kıyasla bu konuda daha olumlu fikirlere sahip olmuşlardır. Dokuzuncu maddedeki değişim incelendiğinde, eğitim sonrası puan ortalamaları ($X_{ort}=4.45$, $s=0.77$), eğitim öncesi puan ortalamalarından ($X_{ort}=4.59$, $s=0.63$) anlamlı biçimde düşüktür $t(908)=3.06$, $p=0.002$ (*Madde 9: Bir insanın cinsiyeti, etnik kökeni, dini ve cinsel yönelimi ne olursa olsun temel hak ve özgürlükleri eşittir*). Bu maddedeki puan düşüşü ciddi anlamda önem taşımaktadır. Öğrencilerin insan haklarına tamamen ters bir şekilde bu görüşü desteklememeleri araştırma açısından oldukça düşündürücü bir sonuçtur. Onuncu madde, eğitim öncesi puan ortalamaları ($X_{ort}=4.47$, $s=0.80$), eğitim sonrası puan ortalamalarından ($X_{ort}=4.35$, $s=0.90$) anlamlı biçimde yüksektir $t(908)=2.22$, $p=0.027$ (*Madde 10: Her insan yaptığı iş karşılığında adil ve makul bir ücreti hak eder*). Eğitim öncesi on ikinci maddeden alınan puan ortalaması ($X_{ort}=4.22$, $s=0.88$), eğitim sonrası alınan puan ortalamasından ($X_{ort}=4.10$, $s=0.87$) anlamlı biçimde yüksektir $t(908)=2.06$, $p=0.039$ (*Madde 12: Bir insan dinini ya da inanışlarını değiştirmekte özgür olmalıdır*). On üçüncü maddede katılımcıların eğitim öncesi uygulamadan aldıkları puan ortalaması ($X_{ort}=4.65$, $s=0.60$), eğitim sonrası puan ortalamasından ($X_{ort}=4.50$, $s=0.67$) anlamlı derecede yüksektir $t(908)=3.60$, $p=0.000$ (*Madde 13: Eğitimin amaçlarından bir tanesi de, insan haklarına saygıyı güçlendirmek olmalıdır*). 15. maddede (*Kişinin her türlü mahremiyet hakkı –özel hayat, ev yaşamı vb.- yasalarla korunmalıdır*) eğitim sonrası puan ortalamaları ($X_{ort}=4.58$, $s=0.69$), eğitim öncesi puan ortalamalarından ($X_{ort}=4.74$, $s=0.52$) anlamlı biçimde düşüktür $t(908)=3.75$, $p=0.000$. 16. maddede (*Gerektiğinde güvenlik güçleri, kamu düzenini sağlamak için insan haklarını çiğneyebilirler*) eğitim öncesi puan ortalamaları ($X_{ort}=2.72$,

s=1.22), eğitim sonrası puan ortalamalarından ($X_{ort}=2.60$, s=1.20) anlamlı biçimde yüksektir $t(908)=2.05$, $p=0.041$.

İnsan hakları ölçeğinin maddelerindeki istatistiksel olarak anlamlı kabul edilen bu ortalama değişiklikleri aslında katılımcıların mesleklerini icra ederken insan haklarına ne kadar duyarlı davranacakları konusunda fikir vermektedir. Özellikle son maddede ilk uygulamada göze çarpan düşük puan ortalamasının ikinci uygulamada daha da düşmüş olması araştırma açısından ayrıca üstünde durulması gereken önemli bulgulardan birini oluşturmaktadır. Bu maddedeki puan düşüşü göstermektedir ki, katılımcılar, mesleki hayatlarında insan hakları konusunda duyarsız davranma eğilimi sergileyebilirler.

3.4. Siyasi Görüş ve Dini İnancın Günlük Hayata Etkisine Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen konularda katılımcıların siyasi görüş ve dini inançlarının günlük hayatlarını etkileme derecesinin bazı farklılıklara sebep olabileceği ön görülerek bu konular da incelenmiştir.

3.4.1. Siyasi Görüşe Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Siyasi görüşün adil dünya inancı, otoriterlik, genel sistemi meşrulaştırma, kör vatanserverlik ve insan hakları üzerine etkilerini araştırmak üzere tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Sonuçlar Çizelge 3.4.1'den takip edilebilir.

Çizelge 3.4.1. Siyasi Görüşe Göre Ölçek Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	Sol		Merkez		Sağ		F	p
	Ort	S	Ort	S	Ort	S		
Adil Dünya İnancı	19.74 _a	3.04	21.83	3.55	22.50 _b	3.77	4.49	0.012
Otoriterlik	39.50 _a	4.94	41.00 _b	4.56	42.59 _c	4.36	7.39	0.001
Genel Sistemi Meşrulaştırma	25.28 _a	5.44	27.44	4.04	28.27 _b	4.61	4.01	0.019
Kör	35.50 _a	5.76	38.93 _b	6.31	41.72 _c	6.78	12.12	0.000
Vatanseverlik								
İnsan Hakları	58.42 _a	5.50	53.91 _b	5.64	53.00 _c	5.43	6.30	0.002
İnsan Hakları	3.42 _a	1.15	2.62 _b	1.06	2.47 _c	1.06	5.23	0.006
5. Madde								
İnsan Hakları	4.00 _a	1.03	2.99 _b	1.17	2.79 _c	1.14	7.18	0.001
8. Madde								
İnsan Hakları	3.28 _a	1.32	2.62	1.18	2.48 _b	1.21	2.95	0.043
16. Madde								

Farklı harfler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma vardır.

Sonuçlara göre, katılımcıların siyasi görüşlerine göre, adil dünya inancı, otoriterlik, genel sistemi meşrulaştırma, kör vatanseverlik ve insan hakları puan ortalamaları istatistiksel açıdan anlamlı derecede farklılaşmaktadır, sırasıyla; $F(2, 465)=4.49, p<.05$; $F(2, 465)=7.40, p<.05$; $F(2, 465)=4.01, p<.05$; $F(2, 465)=12.12, p<.05$; $F(2, 465)=6.03, p<.05$. Gruplar arasında gözlenen bu farklılığın kaynağını araştırmak için Tukey çoklu karşılaştırma analizi yapılmıştır.

Çizelgeden de görülebileceği gibi, siyasi görüşlerini sağ olarak ifade eden katılımcıların adil dünya inançları, siyasi görüşlerini sol olarak ifade eden katılımcılardan istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksektir($p<.05$). Siyasi görüşlerini sağ olarak ifade eden katılımcıların, hem merkez hem de sol görüşe sahip katılımcılardan otoriterlik puan ortalamaları anlamlı derecede yüksektir. Bu durumda sağ görüş belirten katılımcıların, diğerlerine kıyasla daha otoriter olduklarını söylemek mümkündür. Yine sağ görüş belirten katılımcılar, sol görüşe sahip katılımcılara göre sistemi daha fazla meşrulaştırma eğilimi içindedirler. Kör vatanseverlik konusunda sonuçları incelediğimizde, sağ siyasi görüş belirten katılımcıların puan ortalamaları diğer katılımcılara göre

istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksektir. İnsan hakları konusunda ise, sol görüş belirten katılımcıların puan ortalamaları diğer katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksektir.

İnsan hakları ölçek maddelerinin puan ortalamaları incelendiğinde ise bazı maddelerde anlamlı farklılaşma olduğu görülmüştür. Sonuçlara göre, beşinci maddede (*İfade özgürlüğünün engellenmesi gereken zamanlar olabilir*), sol görüşe sahip katılımcıların puan ortalaması, diğer katılımcıların puan ortalamalarından anlamlı derecede yüksektir. Bu durumda, sol görüş belirten katılımcıların diğer katılımcılara göre ifade özgürlüğünü daha fazla destekledikleri söylenebilir.

Yine sekizinci maddede (*İnsanların düşüncelerini özgürce söylemeleri bazen engellenmelidir. Çünkü kurulu düşünce biçimlerine zarar verebilirler*) sol görüşe sahip katılımcılar, diğer katılımcılarla kıyaslandığında istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yüksek puan ortalamasına sahiptirler. Bu maddede karşımıza çıkan fark aynı zamanda beşinci maddede karşımıza çıkan farkı da destekler niteliktedir.

16. maddede (*Gerektiğinde güvenlik güçleri, kamu düzenini sağlamak için insan haklarını çiğneyebilirler*) sol görüşe sahip katılımcılar, sağ görüş belirten katılımcılarla kıyaslandığında istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek puan almışlardır. Bu durumda, sağ görüşe sahip katılımcıların, kamu düzenini sağlamak adına insan haklarının çiğnenebileceği düşüncesini diğer katılımcılarla kıyasladığımızda daha fazla desteklediklerini söylemek mümkündür.

3.4.2. Dini İnancın Günlük Hayata Etkisine Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Dini inancın günlük hayata etkisinin adil dünya inancı, otoriterlik, genel sistemi meşrulaştırma, kör vatansızlık ve insan hakları üzerine etkisini araştırmak için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Sonuçlar Çizelge 3.4.2'den takip edilebilir.

Çizelge 3.4.2 Dini İnancın Günlük Hayata Etkisine Göre Ölçek Puan Ortalamaları

	Çok etkili		Orta düzeyde etkili		Hiç etkili değil		F	p
	Ort	S	Ort	S	Ort	S		
Adil Dünya İnanıcı	22.36	3.56	21.74	3.57	20.50	4.51	3.34	0.036
Otoriterlik	42.11 _a	4.54	40.95 _b	4.51	39.90	4.71	4.83	0.008
Genel Sistemi Meşrulaştırma	28.16 _a	4.23	27.30	4.17	25.75 _b	5.57	4.31	0.014
Kör	40.14	6.91	39.31	6.30	38.80	6.40	1.06	0.347
Vatanseverlik								
İnsan Hakları	53.66	5.84	53.94	5.42	53.00	6.18	0.34	0.712
İnsan Hakları	4.46 _a	0.74	4.48 _b	0.68	4.05 _c	1.05	3.33	0.036

2. Madde

Farklı harfler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma vardır.

Sonuçlara göre, dini inanışlarının günlük hayatlarında çok etkili olduğunu belirten katılımcılar, dini inançlarının günlük hayatları üzerinde orta derecede olduğunu belirten katılımcılardan otoriterlik konusunda istatistiksel açıdan anlamlı derecede yüksek puan almışlardır.

Anlamlı fark gözlenen puan ortalamalarından biri de genel sistemi meşrulaştırma ölçek puan ortalamalarıdır. Buna göre, dini inançlarının günlük hayatları üzerinde çok etkili olduğunu belirten katılımcılar, dini inançlarının hiç etkili olmadığını ifade eden katılımcılara kıyasla sistemi daha fazla meşrulaştırmaktadırlar.

3.5. Sosyo-Demografik Özelliklere Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

Araştırmada incelenen değişkenlere belirlenen sosyo-demografik değişkenlerin etkisi aşağıdaki alt başlıklarda sırasıyla incelenmiştir.

3.5.1. Yaş

Katılımcıların yaşlarına göre ölçek puan ortalamalarında anlamlı bir değişim olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş olup sonuçlar Çizelge 3.5.1'de verilmiştir.

Çizelge 3.5.1. Yaşlara Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

	19 yaş		20 yaş		21 yaş		22 yaş ve üzeri		F	p
	Ort	S	Ort	S	Ort	S	Ort	S		
Adil Dünya İnancı	22.76 _a	3.47	21.45 _b	3.55	22.10	3.74	22.07	3.69	2.71	0.045
Otoriterlik	40.64	4.70	41.77	4.62	41.40	4.67	41.58	4.18	1.22	0.300
Genel Sistemi Meşrulaştırma	28.09	3.96	27.31	4.41	27.47	4.15	28.02	4.53	0.95	0.412
Kör	39.39	6.57	40.27	6.71	38.97	6.74	39.59	6.17	0.97	0.406
Vatanseverlik										
İnsan Hakları	54.54	5.45	53.20	5.09	53.62	5.90	54.35	6.44	1.51	0.211
İnsan Hakları	3.25 _a	1.15	2.81 _b	1.12	2.96	1.18	2.98	1.25	2.71	0.044

8. Madde

Farklı harfler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma vardır.

3.5.2. Doğum Yeri

Katılımcıların doğum yerlerine göre ölçek puan ortalamalarında anlamlı bir değişim olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş olup sonuçlar Çizelge 3.5.2'de verilmiştir.

Ortalamalarda belirtilen farklı rakamlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğunu ifade etmektedir.

Çizelge 3.5.2. Doğum Yerlerine Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

	Ege- Marmara		Akdeniz Bölgesi		İç Anadolu Bölgesi		Karadeniz Bölgesi		G.Doğu- Doğu Anadolu		F
	Ort	S	Ort	S	Ort	S	Ort	S	Ort	S	
Adil Dünya	22.2	3.9	21.93	4.0	21.77	3.1	22.0	3.3	21.8	3.7	0.2
İnancı	6	7		0		7	4	7	0	0	4
Otoriterlik	41.7	5.0	41.51	4.2	41.51	4.7	40.7	4.3	42.0	4.6	0.5
	5	7		7		2	7	3	0	2	8
Genel Sistemi	27.5	4.5	27.95	4.2	27.37	4.3	27.6	3.8	26.3	5.2	0.7
Meşrulaştırma	5	2		6		3	5	2	5	1	7
a											
Kör	39.5	6.3	39.32	6.4	40.07	6.6	39.2	6.7	41.0	7.9	0.4
Vatanseverlik	7	5		4		8	8	8	0	7	9
İnsan Hakları	53.3	5.4	54.87	5.1	52.94	6.2	53.5	5.6	53.2	5.6	2.3
	0	2	a	5	b	1	0	0	5	6	7
İnsan Hakları	4.57	0.5	4.61 _a	0.5	4.38 _b	0.8	4.42	0.6	4.45	0.6	2.6
13. Madde		4		1		7		8		0	5
İnsan Hakları	2.43	1.1	2.83 _a	1.2	2.42 _b	1.0	2.64	1.2	2.60	1.2	2.5
16. Madde		9		8		9		1		7	4

Farklı harfler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma vardır.

3.5.3. Cinsiyet

Katılımcıların cinsiyetlerine göre ölçek puan ortalamalarında anlamlı bir değişim olup olmadığı bağlantısız örneklem t testi ile incelenmiş olup, sonuçlar Çizelge 3.5.3'de verilmiştir.

Çizelge 3.5.3. Cinsiyete Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

	Cinsiyet	N	Ort	S	t	p
Adil Dünya	Kadın	61	21.36	3.33	1.41	0.15
İnancı	Erkek	405	22.06	3.67		
Otoriterlik	Kadın	61	40.90	4.17	0.98	0.32
	Erkek	405	41.51	4.63		
Genel Sistemi	Kadın	61	27.34	4.06	0.56	0.57
Meşrulaştırma	Erkek	405	27.67	4.33		
Kör	Kadın	61	40.06	6.56	-0.49	0.61
Vatanseverlik	Erkek	405	39.61	6.60		
İnsan Hakları	Kadın	61	55.63	4.90	-2.78	0.006
	Erkek	405	53.49	5.69		

P<.05

Tablodan da takip edilebileceği gibi ölçek puan ortalamaları sadece insan hakları konusunda istatistiksel açıdan anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre araştırmaya katılan kadınların erkeklere kıyasla insan hakları puan ortalamaları daha yüksektir. Sonuç olarak kadınların erkeklere kıyasla insan hakları konusunda daha duyarlı olduklarını söylemek mümkündür.

3.5.4. Sosyo-Ekonomik Durum

Katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına göre ölçek puan ortalamalarında anlamlı bir değişim olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş olup sonuçlar Çizelge 3.5.4'de verilmiştir.

Ortalamalarda belirtilen farklı rakamlar arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğunu ifade etmektedir.

Çizelge 3.5.4. Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Ölçek Puan Ortalamalarının İncelenmesi

	900TL ve altı		900TL-1500TL		1501TL-2000TL		2001TL-3000TL		3001TL ve üzeri		F
	Ort	S	Ort	S	Ort	S	Ort	S	Ort	S	
Adil Dünya İnancı	22.3	3.5	22.4	3.2	21.9	3.2	21.06	4.1	22.0	3.7	1.7
Otoriterlik	40.4	3.9	41.9	4.3	41.5	4.4	42.30	4.9	41.1	4.9	2.1
Genel Sistemi Meşrulaştırm	27.8	4.4	27.8	3.9	27.7	4.1	26.82	4.3	27.7	4.4	0.8
Kör	39.9	6.3	39.9	6.1	39.3	6.0	40.30	6.8	39.1	7.3	0.4
Vatanseverlik	8	5	0	9	6	8		6	4	4	9
İnsan Hakları	53.9	5.2	53.5	5.6	54.0	4.6	51.96	5.8	5.86 _b	6.3	3.2
İnsan Hakları 1. Madde	4.29	0.6	4.44 _a	0.6	4.26	0.6	4.10 _b	0.8	4.31	0.8	2.1
İnsan Hakları 16. Madde	2.62	1.1	2.52	1.1	2.58	1.1	2.25 _a	1.1	2.91 _b	1.3	3.6
		7		0		6		3		1	7

Farklı harfler arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılaşma vardır.

3.6.Çoklu Doğrusal Regresyon Analizleri

3.6.1. İfade Özgürlüğü Alt Boyutu Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

İnsan Hakları Ölçeği “İfade Özgürlüğü” Alt Faktöründen alınan puanları en iyi şekilde yordayan değişkenleri saptamak için çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Uygun regresyon modeli belirlenirken adım adım seçim yöntemi (stepwise) kullanılmıştır. Regresyon analizindeki bağımsız değişkenler şunlardır: Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör Vatanseverlik, Siyasi Görüş ve Dini İnancın Günlük Yaşam Üzerindeki Etkililiğidir.

Regresyon analizi sonucunda, bağımlı değişkeni en iyi şekilde yordayan denkleme dahil olan değişkenlerin; *Kör Vatanseverlik ve Otoriterlik* olduğu görülmüştür, $F(2, 465) = 39.767$, $p = .000$ (bkz. Çizelge 1). Modelin çoklu korelasyon katsayısı **.38**'dir. Denkleme giren bağımsız değişkenler, bağımlı değişkendeki varyansın **% 15**'ini açıklamaktadır.

Çizelge 3.6.1. İfade Özgürlüğü Alt Boyutu Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayıları

	Regresyon Katsayıları	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	t	p
	B	Beta		
(Sabit)	33.473		19.448	.000
Kör	-.15	-.25	-5.567	.000
Vatanseverlik				
Otoriterlik	-.21	-.24	-5.459	.000

3.6.2. Eşitlik ve Mahremiyet Hakkı Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

İnsan Hakları Ölçeği “Eşitlik ve Mahremiyet Hakkı” Alt Faktöründen alınan puanları en iyi şekilde yordayan değişkenleri saptamak için çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Uygun regresyon modeli belirlenirken adım adım seçim yöntemi (stepwise) kullanılmıştır. Regresyon analizindeki bağımsız değişkenler şunlardır: Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör Vatanseverlik, Siyasi Görüş ve Dini İncanın Günlük Yaşam Üzerindeki Etkililiğidir.

Regresyon analizi sonucunda, bağımlı değişkeni en iyi şekilde yordayan denkleme dahil olan değişkenlerin; *Adil Dünya İnancı ve Siyasi Görüş* olduğu görülmüştür, $F(2, 465) = 15.862$, $p = .000$ (bkz. Çizelge 2). Modelin çoklu korelasyon katsayısı $.25$ 'tir. Denkleme giren bağımsız değişkenler, bağımlı değişkendeki varyansın % 6'sını açıklamaktadır.

Çizelge 3.6.2 Eşitlik ve Mahremiyet Hakkı Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayıları

	Regresyon Katsayıları	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	t	p
	B	Beta		
(Sabit)	19.186		22.892	.000
Adil Dünya İnancı	.18	.24	5.402	.000
Siyasi Görüş	-.22	-.10	-2.135	.033

3.6.3. Sosyal Güvenlik Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi

İnsan Hakları Ölçeği “Sosyal Güvenlik” Alt Faktöründen alınan puanları en iyi şekilde yordayan değişkenleri saptamak için çoklu doğrusal regresyon analizinden yararlanılmıştır. Uygun regresyon modeli belirlenirken adım adım

seçim yöntemi (stepwise) kullanılmıştır. Regresyon analizindeki bağımsız değişkenler şunlardır: Adil Dünya İnancı, Otoriterlik, Genel Sistemi Meşrulaştırma, Kör Vatanseverlik, Siyasi Görüş ve Dini İnancın Günlük Yaşam Üzerindeki Etkililiğidir.

Regresyon analizi sonucunda, bağımlı değişkeni en iyi şekilde yordayan denkleme dahil olan değişkenlerin; *Kör Vatanseverlik ve Adil Dünya İnancı* olduğu görülmüştür, $F(2, 465) = 15.756, p = .000$ (bkz. Çizelge 3). Modelin çoklu korelasyon katsayısı **.25**'tir. Denkleme giren bağımsız değişkenler, bağımlı değişkendeki varyansın **% 6'sını** açıklamaktadır.

Çizelge 3.6.3. Sosyal Güvenlik Alt Faktörü Çoklu Doğrusal Regresyon Katsayıları

	Regresyon Katsayıları	Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	t	p
(Sabit)	B	Beta		
	9.511		14.573	.000
Adil Dünya İnancı	.10	.20	4.446	.000
Kör Vatanseverlik	.03	.12	2.567	.011

BÖLÜM 4

TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmanın ana amacı polis okulu öğrencilerinin belirlenen konu başlıklarında, eğitime başladıktan bir sene sonra nasıl bir değişim içinde olacaklarını saptamaktır. Belirlenen konu başlıkları arasında genel adil dünya inancı, otoriterlik, genel sistemi meşrulaştırma, kör vatanseverlik ve insan hakları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bu konu başlıkları üzerinde etkili olabileceği düşünülen siyasi görüş ve dini inançlarının günlük hayatlarında ne kadar etkili olduğu bilgisi de katılımcılardan alınmıştır.

Konu başlıkları bakımından incelendiğinde, literatürde konu ile ilgili yapılmış pek çok çalışma olduğu görülmektedir. Fakat bu Emniyet Genel Müdürlüğü ya da Polis Akademisi Başkanlığı bünyesinde bu konularda herhangi bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır.

Araştırmanın ana amacı doğrultusunda ilk olarak öğrencilere okula başlamalarından birkaç hafta sonra ölçekler uygulanmıştır. İkinci ölçümler için bir sene beklenmiştir. Aradaki değişimi analiz edebilmek adına bağlantısız örneklem t testi uygulanmıştır. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların adil dünya inançlarının anlamlı bir biçimde yükseldiği görülmüştür. Ortaya çıkan bu sonuç baştaki öngörülerle paraleldir. Adil dünya inancı genel olarak herkesin hak ettiğini alacağına dair bir inançtır. Adil dünya inancı kuramına göre, insanlar dünyayı herkesin hak ettiğini aldığı, iyi insanlara iyi şeylerin, kötü insanlara kötü şeylerin olduğu bir yer olarak algılama ihtiyacı duymaktadırlar (Lerner, 1965; Lerner, 1980; Lerner ve Miller; 1978). Adalet hemen ya da daha sonra gerçekleşecektir; ama muhakkak gerçekleşecektir. Bu durumda insanlar, hayatı ve başlarına gelebilecek olayları kontrol altında tutabileceklerini düşünebilirler ve bu durum da hayatı daha kolay yaşanabilir duruma getirir. Adil dünya inancına göre, insanlar olması gerektiği gibi yaşar ve iyi bir insan olurlarsa; başlarına da kötü bir şey gelmeyecektir. Kötülük yapan insanlar da muhakkak hak ettikleri cezaları çekeceklerdir. Bu temel görüş çerçevesinde

değerlendirildiğinde öğrencilerin polis okulunda geçirdikleri bir yılın ardından adil dünya inançlarında beklenen doğrultuda anlamlı bir yükselme meydana gelmiştir. Bunun bir sebebi olarak okulda uygulanan cezalar ve ödüller olduğu düşünülebilir. Öğrenciler eğitimleri boyunca yaptıkları disiplinsiz, okul kurallarına aykırı davranışları sebebiyle cezalandırılmakta; disiplinli hareketleri ve derslerindeki başarıları sebebiyle de idare tarafından çeşitli şekillerde ödüllendirilmektedirler. Bu sistem doğrudan adil dünya inancını destekleyen bir sistemdir. Öğrenciler bu sistem içinde davranışlarının bir sonucu olduğu, disiplinsiz davranışlarının cezalandırılacağını, uygun davranışlarının ödüllendirileceğini öğrenmekte ve bu sayede de var olan adil dünya inançları daha da pekişmektedir.

Otoriterlik açısından durum değerlendirildiğinde baştaki ön görüşümüzle uygun olmayan biçimde öğrencilerin otoriterlik eğilimlerinin okulda geçirdikleri bir yılın ardından anlamlı biçimde düştüğü tespit edilmiştir. Kuramsal olarak, otoriterlik, hoşgörüsüzlük, saldırganlık ve bilişsel katılık eğilimleri ile belirginlik kazanmaktadır. Altemeyer ise kavramsallaştırdığı sağ kanat otoriterliğini, birbiriyle ilişkili olan geleneksellik, otoriteye boyun eğme ve saldırganlık tutumlarından oluşan bir yapı olarak ele almaktadır. Altemeyer (1981), sağ kanat otoriterliğinin ahlaksal akıl yürütme karışıklığı, cezalandırıcılık (özellikle azınlık ve sapkın gruplara karşı), önyargı, kalıp yargılar, resmi makamların yasal olmayan davranışlarının kabulü, dış grupları reddetme ve saldırganlıkla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bakımdan değerlendirildiğinde otoriterlikle ilgili öngörümüzün karşılanmamasını bir bakıma olumlu kabul edebiliriz. Öğrencilerin okulda kendilerine uygulanan kuralları tam olarak benimsediklerini ve haklı bulduklarını söylemek mümkün değildir. Öğrencilerin uygulanan kurallarla ilgili olarak genel inancı, öğrenci oldukları için kendilerine bu şekilde davranıldığı, meslekte bu tarz uygulamalara maruz kalmayacakları yönündedir. Bu sebeple okuldaki otoriteye her ne kadar uymak zorunda olsalar da, yapılan uygulamaları haklı ve gerekli bulduklarını söylemek mümkün değildir. Otoriterlik puanlarındaki bu düşüşü öğrencilik hayatlarının bitmesinin az kalmasına ve

onaylamadıkları bu düzenin içinden çıkacaklarına inanmaları şeklinde yorumlayabiliriz.

Otoriterlik konusunda sağlıklı bir sonuca ulaşabilmek için mesleğe başladıktan bir süre sonrada aynı konuda ölçüm alınmasının ve okuldaki otoriterlik eğilimleri ile karşılaştırılmasının uygun olacağı ve konu ile ilgili daha sağlıklı bilgiler edinilebileceği düşünülmektedir.

Genel sistemi meşrulaştırma puanları çalışmanın başındaki öngörüyle tutarlı biçimde değişim göstermiştir. Öğrenciler polis okulunda geçirdikleri bir yılın ardından sistemi daha fazla meşrulaştırmaktadırlar. Sistemin meşrulaştırılması kuramının başlıca odağı mevcut sistemi sürdürmek için kalıp yargıların ve diğer destekleyici ideolojilerin kullanılmasıdır(Jost ve Hunyady, 2002; Jost ve ark., 2003). Bu kurama göre sadece avantajlı gruplar değil, dezavantajlı ya da haksızlığa uğrayan, mağdur durumdaki grupların üyeleri de, kendi benlik saygıları söz konusu bile olsa sistemin meşrulaştırılmasını desteklemektedirler. Sistemi meşrulaştırma kuramına göre insanlar avantajların aya da dezavantajlarına olmasına bakmaksızın içinde buldukları sistemi desteklemekte, meşrulaşmaktadır. Öğrenciler polis okulunda geçirdikleri bir senenin ardından var olan sistemi daha fazla destekler hale gelmişlerdir. Bu durum daha önceden de belirtildiği üzere araştırmanın beklenen sonuçları arasındadır. Öğrenciler genel olarak polis okuluna girmeleriyle birlikte toplumda statü değiştirmektedirler. Önceden dezavantajlı grup üyeleri arasında sayılabilecekken yeni kimlikleri ve mesleğin sunduğu imkânlarla toplumda avantajlı sayılabilecek bir grubun parçası olma yolunda ilk adımlarını atmış bulunmaktadır. Bu nedenle kendilerini avantajlı konuma taşıyan sistemi daha fazla meşrulaştırmaları araştırma ve kuram çerçevesinde beklenen bir sonuçtur.

Kör vatanseverlik başığı incelendiğinde öğrencilerin genel olarak puanlarında anlamlı bir değişim olmamıştır. Kör vatanseverlik puanlarının artmaması yine olumlu bir sonuç olarak kabul edilebilir. Kör vatanseverlik kişinin kendi ülkesinin politika ve eylemlerini sorgulamadan kabul etme ve sorgusuz bir

sadakat şeklinde tanımlanmıştır (Schatz ve Staub, 1997). Bu sadakat ve bağlılık, ulusal politikalar diğer milletlere karşı ayrımcı, zararlı ya da insan haklarına aykırı olduğunda da devam eder (Bar-Tal ve Staub, 1997). Türkiye'deki durum değerlendirildiğinde vatanseverlik ve milliyetçilik tanımları arasında yurt dışında olduğu gibi net bir ayırım söz konusu değildir. Bu nedenle, bu çalışma esnasında katılımcıların vatanseverliği milliyetçilikten ayrı bir tanım olarak düşünmelerinin zorlaştığı sanılmaktadır. Kör vatanseverlik, sistemi meşrulaştırma ile benzer şekilde kişinin ülkesinin politikalarını ne olursa olsun desteklemesi söz konusudur. Türkiye'de milliyetçilikle vatanseverlik arasında net bir ayırım olmamakla beraber; milliyetçiliğin birçok farklı türü olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle belirtmek gerekir ki; Türkiye'de bahsi geçen milliyetçilik tanımları genel olarak dış grup düşmanlığını desteklemektedir. Bu nedenle milliyetçilik ya da kör vatanseverlik algısının yüksek olması polis okulu öğrencilerinde istemediğimiz bir durumdur. Kör vatanseverlik algısı yüksek bir polis memurunun toplumun her kesiminden insana eşit mesafede durması ve işini profesyonellikle yapması zor olacaktır. Konu ile ilgili olarak meslekte aktif olarak görev yapan emniyet mensuplarına kör vatanseverliğin yanı sıra yapıcı vatanseverlik ölçeğinin de uygulanması, meslekteki polislerin konu ile ilgili durumlarını aydınlatmada daha faydalı olacaktır.

İnsan hakları konu başlığına bakacak olursak, araştırmanın başındaki öngörüyle örtüşmeyen biçimde öğrencilerin puan ortalamalarında istatistiksel açıdan anlamlı bir düşüş göze çarpmaktadır. Çalışmanın başında, öğrencilerin eğitimleri esnasında aldıkları insan hakları dersi de göz önünde bulundurularak istatistiksel açıdan anlamlı bir yükselme yani öğrencilerin insan hakları konusunda daha duyarlı olmaları beklenmiş fakat bu sonuca ulaşılamamıştır. Ayrıca insan hakları ölçeğinin her bir maddesi araştırma çerçevesinde tek tek incelenmiş olup bazı maddelerde ortaya çıkan istatistiksel olarak anlamlı biçimde düşüş dikkat çekmektedir. Örneğin insan hakları ölçeği 5. Madde: *İfade özgürlüğünün engellenmesi gereken zamanlar olabilir/ Madde 7: Her ülkenin devletin güvenliğini tehdit eden kişilerden vatandaşlığı alma hakkı olmalıdır/*

Madde 9: Bir insanın cinsiyeti, etnik kökeni, dini ve cinsel yönelimi ne olursa olsun temel hak ve özgürlükleri eşittir/ Madde 12: Bir insan dinini ya da inanışlarını değiştirmekte özgür olmalıdır/ Madde 13: Eğitimin amaçlarından bir tanesi de, insan haklarına saygıyı güçlendirmek olmalıdır/ Kişinin her türlü mahremiyet hakkı –özel hayat, ev yaşamı vb.- yasalarla korunmalıdır/ Gerektiğinde güvenlik güçleri, kamu düzenini sağlamak için insan haklarını çiğneyebilirler ifadelerindeki puan düşüşleri önemli sonuçlardır. Bu maddelerde meydana gelen puan düşüşleri eğitimleri esnasında aldıkları insan hakları derslerinde öğretilenlerle tamamen ters tutumlardır. İfade özgürlüğünün kısıtlanması gerektiği, vatandaşlığı alma hakkı, insanları eşit görmeme, mahremiyet hakkının korunması gerektiğini düşünmeme ve özellikle de kamu düzenini sağlayabilmek adına insan haklarının çiğnenebileceğini düşünmeleri ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar üzerinde ayrı bir çalışma yapılması muhakkak gerekmektedir. Polis okulu öğrencilerinin müfredatları dâhilinde aldıkları İnsan Hakları dersinin, öğrenciler üzerinde insan hakları bilincini ve duyarlılığını oluşturmada yetersiz kaldığı ve aynı zamanda öğrencilerin bu konudaki tutumları üzerine bozucu etkiler yapan farklı dış faktörlerden bahsetmek mümkündür. Meslekle ilgili olarak en çok önem verilen ve üzerinde durulan boyutlardan biri olan insan hakları konusunda önemli eksikler olduğu düşünülmektedir. Bu konuda önerilecek olanların başında insan hakları ders müfredatının tekrar gözden geçirilmesidir. Teorik eğitimin yanı sıra pratikte insan hakları eğitimiyle ilgili olarak neler yapılabileceği tartışılmalıdır. Ayrıca insan hakları eğitiminin de kurum kültürü içinde benimsetilmesinin yolları aranmalıdır.

İnsan haklarına karşı gösterilen duyarlılık, insan haklarının benimsenmesi mesleklerini daha profesyonelleştiren yapan polis memurları demektir. Bu nedenle okulda aldıkları bu eğitim son derece önemlidir. Araştırma sonucunda çıkan bu durum karşısında kapsamlı araştırmalar yapılmalı ve tam olarak insan hakları konusundaki bu eksikliğin neyden kaynaklandığı tespit edilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır. Ayrıca Türkiye genelindeki polis

okullarındaki durum da gözden geçirilmelidir. Bütün polis okullarından seçilen öğrenci örnekleme ile araştırma tekrarlanmalı ve polis okullarındaki öğrencilerin genel durumu değerlendirilmelidir.

Özellikle insan hakları ölçeğinin son maddesindeki değişime sebep olan faktörler ayrıca tespit edilmeye çalışılmalı ve en kısa zamanda ortadan kaldırmanın yolları aranmalıdır. Polis memurların kamu düzenini sağlamak adına insan haklarını çiğneyebileceklerini düşünmeleri son derece ciddi bir sonuçtur ve bu algının bir an önce polis okullarındaki genel algı olup olmadığı tespit edilmeli ve bu durumu düzeltmek adına gereken önlemler alınmalıdır.

Aslında bu sonuç bir anlamda müfredat dâhilinde verilen İnsan Hakları dersinin, insan hakları konusundaki duyarlılığın oluşmasında yetersiz kaldığını göstermektedir. Bunun için mutlaka insan haklarına karşı gösterilmesi istenen duyarlılığı kurum kültürü içinde de vermeye gayret gösterilmelidir.

İnsan hakları konusu ile ilgili olarak ayrıca aktif olarak çalışan polis memurları üzerinde de çalışmaların yapılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Özellikle halkla birebir stresli ortamlarda muhatap olan çevik kuvvet ve özel hareket birimlerinde görev yapan polis memurları ve sıralı amirleriyle yapılacak çalışmaların konu ile ilgili ayrıntılı bilgi sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın ikinci önemli amacı olarak katılımcıların siyasi görüşleri ve dini inançlarının günlük hayatları üzerindeki etkilerinin belirlenen konu başlıkları üzerindeki etkisini belirleyebilmektir. Bunu belirleyebilmek adına toplanan veriler tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

İlk olarak siyasi görüş ile adil dünya inancı arasındaki ilişki incelenmiştir. Literatürdeki birçok çalışma ile benzer biçimde siyasi görüşlerini “sağ” olarak belirten katılımcıların adil dünya inançları, siyasi görüşlerini “sol” olarak belirten katılımcılardan anlamlı biçimde yüksektir. Sağ görüşe sahip bireylerin adil dünya inançları daha yüksektir. Sağ görüş Türkiye’de daha muhafazakâr olarak

tanımlanabilir. Daha kaderci, herkesin hak ettiğini aldığı düşüncesi yaygındır. Bu durum adil dünya inancı ile birebir örtüşmektedir.

Otoriterlik konusunda ise siyasi görüşlerin hepsi birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmıştır. Otoriterlik konusunda en düşük puanı alan grup siyasi görüşlerini “sol” olarak tanımlayan grup olmuştur. “Merkez” olarak belirlenen siyasi görüştekiler ise “sol” görüşlülerden anlamlı biçimde yüksek; “sağ” görüşlülerden ise anlamlı biçimde düşük puan almışlardır. Otoriterlik konusunda en yüksek puanı alan grup “sağ” siyasi görüş belirten katılımcılardır. Bu durum yine araştırmanın öncesinde belirlenen öngörülerle örtüşmektedir. Sol görüş belirten katılımcıların otoriterlik boyutunda diğer siyasi görüşü belirten katılımcılardan daha düşük puan almaları literatürle tutarsızdır. Adorno ve arkadaşlarının, otoriterlik özelliklerinin faşist inançlarla ilişkili olduğunu göstermelerinin ardından Eysenck (1957) ve Rokeach (1960), benzer özelliklerin komünist inançlarda da olabileceğini söylemişlerdir. Bu görüşe göre aşırı sağ ve sol görüşteki kişilerin bilişsel mekanizmaları oldukça benzerdir. Aşırı sol görüşteki kişilerde görülen bilişsel katılık benzer biçimde aşırı sol görüşteki kişilerde de görülür. Literatürdeki bu bilgi ile uyuşmayan biçimde yapılan çalışmada sol görüş belirten katılımcılar otoriterlikten en düşük puanı alan grup olmuştur. Bunun bir nedeni olarak uygulanan ölçeğin sağ kanat otoriterliği ölçmek konusunda daha işlevsel olduğu söylenebilir.

Genel sistemi meşrulaştırma konusunda siyasi görüşün etkisine bakacak olduğumuzda yine sağ görüş belirten katılımcıların, sol görüş belirten katılımcılara kıyasla sistemi daha fazla meşrulaştırdıkları araştırmadan elde edilen bulgular arasındadır. Yine literatürde belirtildiği üzere sağ görüşteki kişiler geçmişini özlemek, geçmişe geri dönmek ya da geçmişini sürdürmek eğilimindedirler. Ülkülerine sıkı sıkıya bağlıdırlar ve bunlardan asla vazgeçmek istemezler (Braungart, 1986; Gaffie ve ark., 1997). Bu nedenle sağ görüş belirten kişilerin yeniliklerden ziyade var olan sistemi daha fazla desteklemeleri doğal bir sonuçtur.

Kör vatanserverlik konusunda bütün gruplar birbirinden istatistiksel biçimde anlamlı farklılaşma göstermiştir. Kör vatanserverlik, sorgulamaksızın vatana bağlılığı ve ülkesinin siyasetlerine ve eylemlerine yönelik eleştirileri reddetmeyi içermektedir ve hemen hemen milliyetçilikle eş anlamlıdır. Kişinin kendi ülkesinin politika ve eylemlerini sorgulamadan kabul etme ve sorgusuz bir sadakat şeklinde tanımlanmıştır (Schatz ve Staub, 1997). Yapılan çalışma ortaya çıkarmıştır ki, kör vatanserverlik boyutundan en yüksek puanı alan grup siyasi görüşlerini sağ olarak belirten gruptur. Sağ görüşteki katılımcılar hem merkez hem de sol görüşteki katılımcılarla kıyaslandığında kör vatanserverlik ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır. Bu durumda sağ görüş belirten katılımcıların ülkesinin politikalarını sorgulamaya ve eleştirmeye kapalı, uygulanan politikaları yine körü körüne destekleyen kişiler olduğunu söylemek mümkündür. Alınan eğitimin ve kurum kültürünü benimsemenin bir neticesi olarak katılımcıların kör vatanserverlik eğilimi istemsiz bir biçimde destekleniyor olabilir. Sorgulamaya ve eleştirmeye çok fazla olanak tanımayan yapı içerisinde öğrenciler bu durumu genelleştirmek eğilimi sergiliyor olabilir ve vatanserverlik eğilimlerine de aynı sorgulamaya ve eleştirmeye kapalı tutumu yansıtıyor olabilirler. Katılımcıların % 30.3'ü yani yaklaşık olarak sağ görüş belirtmişlerdir. Bu yüzde kör vatanserverlik açısından değerlendirildiğinde ciddi bir rakam ortaya çıkmaktadır. Yine katılımcıların yarıdan fazlası merkez siyasi görüşü belirtmişler ve gruptaki katılımcıların kör vatanserverlik puan ortalamaları sol görüş belirtenlerden istatistiksel olarak anlamlı biçimde yüksektir. Kör vatanserverlik konusunda eğitim ya da kurum kültürü bünyesinde bu durumu destekleyen faktörlerin ortadan kalkması ve yapıcı vatanserverliğin öğrencilere benimsetilmesinin daha yararlı olacağı düşünülmektedir. Konu ile ilgili sağlıklı bir tespit yapılabilmesi için öncelikle öğrencilerin yapıcı ve kör vatanserverliklerinin belirlenmesi ve yine boylamsal bir çalışma çerçevesinde iki boyuttaki değişim beraber değerlendirilmelidir. Yapıcı vatanserverlik görüşünün eğitim hayatları boyunca yerleştirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

İnsan hakları ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde sol siyasi görüş belirten katılımcıların hem merkez hem de sağ siyasi görüş belirten katılımcıların puan ortalamaları istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yüksek olarak çıkmıştır. Katılımcıların ortalama % 4'ünü oluşturan sol siyasi görüşe sahip katılımcıların puanlarının yüksek olması, istenilen insan hakları konusundaki duyarlılık konusunda yeterli değildir. Ön test son testte ortaya çıkan insan hakları ölçeği puan ortalamalarındaki genel düşüş de göz önünde bulundurularak polis okulu eğitiminde verilen insan hakları eğitiminin gözden geçirilmesi önemle tavsiye edilmektedir. Bozucu faktörler saptanmalı ve etkisiz duruma getirilmelidir. İnsan hakları duyarlılığını etkileyen faktörlerden biri olarak karşımıza bu çalışmada siyasi görüşün çıktığını söyleyebiliriz. Eğitim neticesinde ulaşılması hedeflenen sonuçlardan biri öğrencilerin siyasi görüşleri ne olursa olsun insan haklarına duyarlı olmalarıdır.

İnsan hakları ölçek maddeleri incelendiğinde farklılaşmaların ortaya çıktığı maddeler 5,8 ve 16. Maddelerdir. Bu maddeler incelendiğinde; 5. ve 8. Maddelerin ifade özgürlüğü yönündeki maddeler olduğu göze çarpmaktadır. Yine bu maddeler için ölçek puan ortalamalarına bakıldığında; sol görüş belirten katılımcıların sağ görüş belirten katılımcılara kıyasla daha yüksek puan ortalamalarına sahip olduklarını söylemek mümkündür. Katılımcıların üçte biri şu an için ifade özgürlüğüne karşı olduklarını belirtmişler, ifade özgürlüğünün kısıtlamasını doğal karşılamışlardır. Ayrıca çalışma açısından en önemli maddelerden biri olan 16. Maddedeki farklılaşma incelendiğinde yine sağ görüş belirten katılımcıların sol görüş belirtenlere kıyasla puan ortalamalarının düşük olduğu gözlenmiştir. Yine bu maddenin içeriğine bakacak olursak; kamu düzenini sağlamak adına insan hakları ihlalden bahsetmektedir ki, bu algıya sahip polis memurlarının meslekteki profesyonellikleri ve insan haklarına uymaları ve uygulamaları konusunda çeşitli sıkıntılar yaşayacakları söylenebilir. İnsan hakları konusundaki bu çalışma öncelikle diğer polis okullarında da tekrarlanmalı ve çıkan sonuçlar ışığında insan hakları eğitimi ile ilgili olarak iyileştirmeye gidilmelidir. Ayrıca insan hakları konusunda yapılacak çalışmalar

sadece polis okulları ile sınırlandırılmamalı; meslekteki polis memurları ve sıralı amirlerle de çalışmalar yapılmalı ve çıkan sonuçlara göre insan hakları eğitimi konusunda planlamalar yapılmalıdır.

Araştırma kapsamında katılımcıların dini inançlarının günlük hayatlarına etkileri de belirlenmeye çalışılmış ve katılımcıların konu ile ilgili verdikleri cevaplar doğrultusunda üç grup oluşturulmuştur. Katılımcıların ölçülen boyutlarla ilgili olarak dini inançlarının verdikleri cevaplarda etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda katılımcıların dini inançlarının günlük hayatlarına etkileri otoriterlik ve genel sistemi meşrulaştırma başlıklarında anlamlı biçimde ortaya çıkmıştır.

Otoriterlik eğilimleri açısından incelendiğinde dini inançlarının günlük hayatları üzerinde oldukça etkili olduğunu belirten katılımcıların puan ortalamaları dini inançlarının günlük hayatları üzerinde orta derecede etkili olduğunu belirten katılımcıların puanlarından istatistiksel açıdan anlamlı biçimde yüksektir. Sistemi meşrulaştırma başlığında da benzer sonuçlar görmek mümkündür. Dini inançlarının günlük hayatları üzerinde oldukça etkili olduğunu belirten katılımcıların genel sistemi meşrulaştırma puanları, dini inançlarının günlük hayatları üzerinde hiç etkili olmadığını belirten katılımcıların puanlarına kıyasla daha yüksektir. Sonuç olarak, dini inançlarının etkili olduğunu belirten katılımcılar hem daha otoriter hem de var olan sistemi daha fazla meşrulaştırmak eğilimindedirler.

Dini inanç etkisinin gözlenmesi beklenen başlıklardan biri adil dünya inancı olmasına rağmen, bu başlıkta herhangi bir farklılaşma ortaya çıkmamıştır. Dini inanç ve adil dünya inancı literatürde yapılan çalışmalarda da görülebileceği gibi birbiri ile paralel tutumlardır. Fakat yapılan bu çalışmada belirtilen dini inanç ile adil dünya inancı arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Bu durumda katılımcıların adil dünya inançları üzerinde dini inançlarından ziyade farklı boyutların etkili olduğu düşünülebilir.

Araştırma kapsamında belirlenen konu başlıklarının birbirleriyle ilişkileri de saptanmaya çalışılmıştır. Bu korelasyon hesaplamaları özellikle insan hakları eğilimlerini değerlendirme boyutunda önemlidir. Genel olarak eğitim öncesi ve sonrası korelasyon hesaplamaları neticesinde insan hakları ile otoriterlik, kör vatanseverlik ve genel sistemi meşrulaştırma eğilimlerinin negatif ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Araştırma dâhilindeki konu başlıkları içinde değerlendirildiğinde insan hakları tutumunu olumsuz biçimde etkileyen üç başlık tespit edilmiştir. Kör vatanseverlik, otoriterlik ve sistemi meşrulaştırma eğilimleri yüksek olan katılımcıların insan hakları puanları düşük olmaktadır. Bu durumda, belirlenen bu üç başlığın insan haklarını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür. İnsan hakları konusunda yapılacak iyileştirmeler kapsamında belirlenen bu faktörlerin dikkate alınmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Öğrencilerin insan hakları konusunda duyarlılıklarını arttırmak adına kör vatanseverlik, otoriterlik ve genel sistemi meşrulaştırma eğilimlerini azaltacak uygulamaların faydası olacaktır. Bu kapsamda ayrıca yapıcı vatanseverlik görüşü benimsetilmelidir.

Sosyodemografik özellikler bakımından değerlendirildiğinde eğitim öncesinde kız öğrenciler ve erkek öğrenciler arasında otoriterlik alt başlığında ortaya çıkan farklılaşma eğitim sonrası uygulamada ortadan kalkmış; kız öğrenciler de erkek öğrenciler kadar otoriteyi destekler duruma gelmişlerdir. Bu durumun kurum kültürünün benimsenmesi ile ortaya çıktığı düşünülebilir. Kız öğrenciler ve erkek öğrenciler arasında ortaya çıkan bir başka farklılaşma ise insan hakları boyutunda ortaya çıkmaktadır. Kız öğrenciler erkek öğrencilere kıyasla insan hakları ölçeğinden daha yüksek puan almışlardır. Kızların bu konuda erkeklere kıyasla daha duyarlı olduklarını söylemek mümkündür. Literatür dâhilinde cinsiyet temelinde farklılaşma beklenen bir diğer başlık kör vatanseverliktir. Fakat çalışma kapsamında elde edilen sonuçlara bakıldığında böyle bir farklılaşma görülmemiştir. Bu durumda da kurum kültürünün etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Literatürde Emniyet Genel Müdürlüğü, Polis Akademisi Başkanlığı, İl Emniyet Müdürlükleri ve Polis Okulları kapsamında çeşitli çalışmalar yapıldığı görülmektedir. konu başlıkları açısından incelendiğinde ise yapılan çalışma literatürde bir ilki oluşturmaktadır, bu nedenle araştırmamızın faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu çalışma çerçevesinde polis okulu öğrencilerinin okulda geçirdikleri bir yıl süresince belirlenen konu başlıkları kapsamında nasıl bir değişim içinde oldukları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonuçları neticesinde öğrencilerin polisi okulunda aldıkları eğitimin ve ideal polis memurunun sahip olması gereken bazı özelliklerin ne kadarına sahip oldukları, eğitimin bu süreci nasıl etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu sonuçlar kapsamında özellikle insan hakları konusunda polis okulunda verilen eğitimin çeşitli nedenlerle amacına ulaşamadığı ortaya çıkmıştır. Özellikle bu konunun ilgili birimler tarafından gözden geçirilmesi ve istenen sonuca ulaşmayı engelleyen faktörler belirlenerek elimine edilmesi gerekmektedir. İnsan hakları eğitimi bazı bozucu faktörler sebebiyle istenen düzeye ulaşmamaktadır. İnsan hakları konusunda gerekli duyarlılığa sahip olmayan polis memurlarının ise mesleklerini icra ederken konu ile ilgili sıkıntılar yaşamalarına kaçınılmaz gözü ile bakılmaktadır.

Ders müfredatının dışında, yani teorik uygulamalar dışında, pratikte insan hakları duyarlılığını öğrencilere kazandırabilmek adına yapılabilecek uygulamaları tartışmak faydalı olacaktır.

Benzer çalışmalar Türkiye genelindeki diğer polis okullarını da kapsayacak şekilde genişletilerek yapılmalı ve polis okullarının genel durumu incelenmelidir. Sadece polis okulları kapsamında değil kolej ve akademi bünyesinde de benzer çalışmalar tekrar edilmeli ve Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki öğrenci popülasyonunun genel durumu hakkında bilgi sahibi olunmalıdır. Benzer bir çalışmanın kadroda yapılmasının da faydalı olacağı düşünülmektedir. Farklı birimlerde, farklı hizmet süreleri olan rütbeli ve rütbesiz personel ile çalışmanın tekrarlanması meslekte aktif olarak çalışan personel ile

ilgili bilgi sahibi olmayı sağlayacaktır. Bu değerlendirmeler sayesinde gerekli hizmet içi eğitimlerin belirlenmesi ve planlanması kolaylaşacaktır.

Yapılan araştırmanın en önemli sınırlılıklarından biri ikinci uygulamada öğrencilerin farklı okullarda olmasıdır. Bu nedenle öğrenciler birebir gözlemlenememiştir. Ayrıca öğrencilerin farklı okullarda olmalarının araştırmayı etkileyen bazı olumsuz yönleri de olmuş olabilir. Bunun dışında kurum kültürünün ne yönde etki ettiği net bir şekilde ortaya konamamış ve kurum kültürü tanımlanamamıştır. Kurum kültürü ile ilgili olarak ağlar(2012) tarafından yapılan bir çalışmada polislerin kendilerini, bazı yönlerden, toplumun geri kalanından farklı gördüklerini ortaya koymuştur. Bu özelliklerden bazıları şu şekilde verilebilir: Polisler otoriterdirler ve otoriter kişiliklere sahiptirler, eleştiri konusunda hassastırlar, genelde ve özellikle de kadınlara karşı geleneksel erkek rolüne sahiptirler, ilgili teknolojik ve sosyal bilimler alanlarındaki gelişmeler hakkında yeterli bilgiye sahip değildirler, dünyayı tehdit ve tehlikelerin olduğu bir yer olarak algılamaktadırlar. Türk polis kültürü, genel hatları ve sahip olduğu değerler açısından değerlendirildiğinde, şu özelliklerin olduğu tespit edilmiştir:

- Muhafazakar ve tutucu olma
- Önyargılı olma
- Erkeklik imgesi
- Otoriter ve sert olmak gerektiğine inanma
- Polislik mesleğini yeterince bilmeme ve mesleği suçlularla mücadele olarak sınırlama
- Birbirini kollama

Genel olarak değerlendirildiğinde literatürde konu ile ilgili yapılan ilk çalışma olduğu için sonraki çalışmalara rehber olacağı düşünölmektedir. Emniyet bünyesinde önümüzdeki zamanlarda yapılacak benzer çalışmalarla daha istenen özelliklere sahip polis memurlarının yetiştirileceği düşünölmektedir. Bu nedenle teşkilat bünyesinde bu tarz çalışmaların yapılması desteklenmeli ve devamlılığı sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Acar, N.V., Yıldırım, İ., Ergene, T. (1996). Bireylerin dindarlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12, 45-56.

Adorno, T. W.; E. Frenkel-Brunswik; D. J. Levinson; R. N. Sanford. (1950). *The authoritarian personality*. New York: W. W. Norton.

Allport, G. W. (2004). *Birey ve dini*. (Çev. Bilal Sambur) Ankara: Elis Yayınları.

Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg: University of Manitoba.

Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom: Understanding Right-Wing Authoritarianism*. San Francisco: Jossey-Bass.

Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Cambridge; London: Harvard.

Appelbaum, L. D. (2002). Who deserves help? Students' opinion about the deservingness of different groups living in Germany to receive aid. *Social Justice Research*, 15, 201- 225.

Appelbaum, L. D., Lennon, M. C. ve Lawrence Aber, J. (2006). When effort is threatening: The influence of the belief in a just world on Americans' attitudes toward antipoverty policy. *Political Psychology*, 27, 387-402.

Aydemir, R. E. (2008). *Dindarlık mutluluk ilişkisi (İlk yetişkinlik dönemi)*. Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Baetz, M., Rudy. B., Glenn, J., Şengül, T. (2006). How spiritual values and worship attendance relate to psychiatric disorders in the Canadian population. *Canadian Journal of Psychiatry*, 51, 657-661.

Banton, M. (2001). Nationalism and Rationality. Motyl, A. (Ed), *Encyclopaedia of Nationalism*. London: Academic Press.

Baradat, L. P. (1984). *Political Ideologies* (2. Baskı). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bar-Tal, D. (1997). The monopolization of patriotism. In D. Bar-Tal & E. Staub (Eds.), *Patriotism in the life of individuals and nations* (pp. 246-270). Chicago: Nelson Hall.

Bar-Tal, D. & Staub, E., (1997). Introduction: patriotism: its scope and meaning, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 1-19.

Bazerman, M. H., White, S. B. ve Lowenstein, G. F. (1995). Perceptions of fairness in interpersonal and individual choice situations. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 39–42.

Bègue, L. ve Bastounis, M. (2003). Two spheres of belief in justice: Extensive support for the bidimensional model of belief in a just world. *Journal of Personality*, 71, 435- 463.

Bierhoff, H. W., Klein, R. ve Kramp, P. (1991). Evidence for the altruistic personality from data on accident research. *Journal of Personality*, 59, 263-280.

Bilgin, N. (2003). *Sosyal psikoloji sözlüğü. Kavramlar, yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Blank, T. ve Schmidt, P. (2003). National Identity in a United Germany: Nationalism or Patriotism? An Empirical Test With Representative Data. *Political Psychology*, Vol. 24, No. 2, 2003, 289-312.

Brewer, M. B. (1999). The psychology of prejudice: Ingroup love or outgroup hate? *Journal of Social Issues*, 55, 429–444.

Bora, T. (2003). Nationalist Discourses in Turkey. *The South Atlantic Quarterly*, 102, (2/3), 433-451.

Braithwaite, V. (1994). Beyond Rokeach's equality-freedom model: Twodimensional values in a one-dimensional world. *Journal of Social Issues*, 50, 67-94.

Braithwaite, V. (1997). Harmony and security value orientations in political evaluation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23 (4), 401-414.

Braithwaite, V. (1998). The value orientations underlying liberalismconservatism. *Personality and Individual Differences*, 25, 575-589.

Braungart, R.G., (1986). Moderate-extreme and left-right sources of youth politics: A typology. *Journal of Political and Military Sociology*, 14, 199-213.

Campbell D., Carr S. C. ve MacLachlan M. (2001). Attributing 'Third World' poverty inAustralia and Malawi: A case of donor bias? *Journal of Applied Social Psychology*, 31, 409–430.

Chamberlain, K., Zika, S., (1988). Religiosity, life meaning and wellbeing: Some relationships in a sample of women. *Journal For The Scientific Study Of Religion*, 27, 411-420.

Cirhinlioğlu, F. G., Ok, Ü.(2010). İnanç ya da dünya görüşü biçimleri ile intihara yönelik tutum, depresyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 1-8.

Converse, P. E. (1964). The nature of belief systems in mass publics. D.E. Apter (ed.), *Ideology and discontent*, içinde (s.206-261). New York: Free Press.

Crowson, H. M. ve DeBacker, T. K. (2008). Belief, Motivional, and Ideological Corralates of Human Rights Attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 2008, 148(3), 293–310.

Curti, M. (1946). *The roots of American loyalty*. New York: Columbia University Press.

Çağlar, A. (2012). *Türk Polisi'nde Sosyalleşme ve Polis Kültürü*. Ankara: Polis Bilimleri Dergisi, 2012, 2 (7-8), 87-93.

Çapcıoğlu, İ. (2008). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin yakın sosyal çevre ile ilişkilerinde etkili bir faktör olarak dindarlık. Erişim tarihi: 10.07.2012. <http://www.tsadergisi.org/arsiv/aralik2008/04.pdf>

Dahl, R.A. (1984). *Modern Political Analysis* (4. Baskı). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Dalbert, C. (1997). Coping with an unjust fate: The case of structural unemployment. *Social Justice Research; Special Issue "Job Loss, Unemployment and Social Injustices"*, 10, 175-189.

Diaz-Veizades, J., Widaman, K. F., Little, T. D. ve Gibbs, T. W. (1995). The Measurement and Structure of Human Rights Attitudes. *The Journal of Social Psychology*, 1995, 135(3), 313-328.

Doise, W., Spini, D. ve Clemence, A. (1999). Human Rights Studied as Social Representations in a Cross-National Context. *European Journal of Social Psychology*, 29, 1-29 (1999).

Doty, R. M., Peterson, B. E., & Winter, D. G. (1991). Threat and authoritarianism in the United States, 1978-1987. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(4), 629-640.

Eckhardt, W. (1991). Authoritarianism. *Political Psychology*, 12, 97-124.

Eigenberger, M. E. (1998). Fear as a correlate of authoritarianism. *Psychological Reports*, 83, 1395-1409.

Esler, A. (1971). *Bombs, beards, and barricades: 150 years of youth in revolt*. New York: Stein ve Day.

Eysenck, H.J. (1954). *The Psychology of Politics*. New York: Frederick A.Praeger, Inc.

Eysenck, H. J. (1957). *Sense and Nonsense In Psychology*. Baltimore: Penguin Books.

Feather, N.T. (1979). Value Correlates Of Conservatism. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 37, 9, 1617-1630.

Feather, N. T. (1993). Authoritarianism and attitudes toward high achievers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65 (1), 152-164.

Figueiredo Jr., R. ve Elkins, Z. (2003). Are Patriots Bigots? An Inquiry into the Vices of In-Group Pride. *American Journal of Political Science*, Vol. 47, No. 1 (2003),171-188.

Finlay, D.J., Simon, D.W., & Wilson, L.A. II (1974). The concept of left and right in cross-national research. *Comparative Political Studies*, 7, 209-221.

Fite, D., Genest, M., & Wilcox, C., (1991). Gender differences in foreign policy attitudes: A longitudinal analysis. *American Political Quarterly*, 18, 492-512.

Fromm, E. (2006). *Psikanaliz ve din*. (Çev. Elif Erten) İstanbul: Say Yayınları.

Furnham, A. (1985). Just world beliefs in an unjust society: A cross cultural comparison. *European Journal of Social Psychology*. Vol 15(3), 363-366.

Gaffie, B., Marchand, P., & Cassagne J. (1997). Effect Of Political Position On Group Perception. *European Journal Of Social Psychology*, 27, 2,177-187.

Gauthier, K J., Christopher, A. N., Walter, M. I., Mourad, R., ve Marek, P. (2006). Religiosity, religious doubt and the need for cognition: Their interactive relationship with life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 7, 139–154.

Goldberg, J. H., Lerner, J. S. ve Tetlock, P. E. (1999). Rage and reason: The psychology of the intuitive prosecutor. *European Journal of Social Psychology*, 29, 781–795.

Goldwin, R.A. (1971). *Left, right and center*. Chicago: Rand McNally.

Göregenli, M. (2003). *Siddet, Kötü Muamele ve İşkenceye İlişkin Değerlendirmeler, Tutumlar ve Deneyimler*. İzmir Barosu Yayınları (İşkencenin Önlenmesinde Hukukçuların Rolü Projesi).

Greene, V. K. ve Yoon, B. J. (2003). Religiosity, economics and life satisfaction. *Department of Economics State University of New York at Binghamton*.

Erişim tarihi:

15.07.2012. http://www2.binghamton.edu/economics/research/workingpapers/pdfs/wp03/w_p0303.pdf

Güven, H. (2008). *Depresyon ve dindarlık ilişkisi*. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Haddock, G., Zanna, M.P., & Esses, V. M. (1993). *Assessing the structure of prejudicial attitudes: The case of attitudes toward homosexuals*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(6), 1105-1118.

Hafer, C. L. (2000). Do innocent victims threaten the belief in a just world? Evidence from a modified Stroop task. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79, 165–173.

Hafer, C. L. (2002). Why we reject innocent victims. M. Ross & D. T. Miller Eds. *Justice motives in everyday life* içinde (109-126). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Hafer, C. L. ve Bègue, L. (2005). Experimental research on just-world theory: Problems, developments, and future challenges. *Psychological Bulletin*, 131, 128-167.

Hafer, C. L., Bègue, L., Choma, B. L. ve Dempsey, J. L. (2005). "Belief in a Just World and Commitment to Long-term Deserved Outcomes.". *Social Justice Research*, 18, 429-444.

Hampden-Turner, C. (1970). *Radical Man*. Cambridge, MA: Schenkman.

Hastings, B. (1995). Sociopolitical Awareness among Midwestern College Students. *College Student Journal*, 29, (2), 177 -185.

Henry, P. S., & Saul, A. (2006). The development of system justification in the developing world. *Social Justice Research*, 19, 365–378.

Inglehart, R. (1977). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Jelen, T.G., Thomas, S., & Wilcox, C., (1994). The gender gap in comparative perspective. Gender differences in abstract ideology and concrete issues in Western Europe. *European Journal of Political Research*, 25 (2), 171-186.

Jost, J. T. (1995). Negative illusions: Conceptual clarification and psychological evidence concerning false consciousness. *Political Psychology*, 16, 397–424.

Jost, J. T. (2001) Outgroup Favoritism and the Theory of System Justification: A Paradigm for Investigating the Effects of Socioeconomic Success on Stereotype Content. Gordon B. Moskowitz Ed. *Cognitive Social Psychology* içinde (89-102). The Princeton Symposium On The Legacy And Future Of Social Cognition.

Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The Role of Stereotyping in System Justification and the Production of False Consciousness, *British Journal of Social Psychology*. Vol 33(1), 1-27.

Jost, J. T., Banaji, M. R., & Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology, 25*, 881–919.

Jost, J. T., Burgess, D. ve Mosso, C. (2001). Conflicts of legitimation among self, group, and system: The integrative potential of system justification theory. J.T. Jost and B. Major Eds. *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations* içinde (ss. 363-388). New York: Cambridge University Pres.

Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway, F. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin, 129*, 339–375.

Jost, J. T., & Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology, 13*, 111–153

Jost, J. T., & Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system-justifying ideologies. *Current Directions in Psychological Science, 14*, 260–265.

Jost, J. T., Pelham, B. W., & Carvallo, M. (2002). Non-conscious forms of system justification: Cognitive, affective, and behavioral preferences for higher status groups. *Journal of Experimental Social Psychology, 38*, 586–602.

Jost, J. T., Pelham, B.W., Sheldon, O., & Sullivan, B. N. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced system justification among the disadvantaged. *European Journal of Social Psychology, 33*, 13–36.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). *Gençlerin tutumları. Kültürler arası bir karşılaştırma*. Ankara: ODTÜ.

Karaçanta, H. (2001). *Üniversite öğrencilerinin sosyal baskınlık yönelimi ve başka bazı değişkenler açısından karşılaştırılması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karacoşkun, M. D. (1998). Psiko-sosyal açıdan dini inanç- dini davranış ilişkisi. *Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV*, 2- 33.

Karacoşkun, M. D. (2004). Dini inanç- dini davranış ilişkisine sosyo-psikolojik yaklaşımlar. *Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi IV*, 2- 23.

Karakaya, S. (2008). *Dindarlık ve kişilik arasındaki ilişki, Allport ve Fromm'un karşılaştırmalı analizi*. Adana Çukurova Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Katz, I., & Hass, R.G. (1988). Racial ambivalence and American value conflict: Correlational and priming studies of dual cognitive structures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 893-905.

Kay, A., Jimenez, M. C., & Jost, J. T. (2002). Sour grapes, sweet lemons, and the anticipatory rationalization of the status quo. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1300–1312.

Kay, A. C. ve Jost, J. T. (2003). Complementary Justice: Effects of "Poor but Happy" and "Poor But Honest" Stereotype Exemplars on System Justification and Implicit Activation of the Justice Motive. *Journal of Personality & Social Psychology*, 85 (5), 823-837.

Kay, A. C., Jost, J. T. ve Young, S. (2005). Victim Derogation And Victim Enhancement As Alternate Routes To System Justification. *Psychological Science*, 16, 240- 246.

Kaygusuz, C. (1995). "Öz-otoriteriyenizm ile bazı psikolojik ve ailesel değişkenler arasındaki ilişkiler". Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Kelman, H., C. (1997). Nationalism, Patriotism, and National Identity: Social- Psychological Dimensions. In D. Bar-Tal & E. Staub (Eds.), *Patriotism: In the Lives of Individuals and Nations* (pp. 165-189). Chicago: Nelson-Hall.

Kemmelmeier, M. ve Winter, D.G. (2008). Sowing Patriotism, But Reaping Nationalism? Consequences of Exposure to the American Flag. *Political Psychology, Vol. 29, No. 6, 2008, 859-879.*

Kıraç, F. (2007). *Dindarlık eğilimi varoluşsal kaygı ve psikolojik sağlık*. Ankara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Koç, M. (2009). Dindarlık ve benlik saygısı arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerinde ampirik bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 18, 473-493.*

Kosterman, R. & Feshbach, S. (1989). "Toward a Measure of Patriotic and Nationalistic Attitudes", *Political Psychology, 10(2)*, s. 257-274.

Kurt, A., (2009). Dindarlığı etkileyen faktörler. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 18, 1-26.*

Küçükcan, T. ve Köse, A. (2000). *Doğal afetler ve din (Marmara depremi üzerine psikososyolojik bir inceleme)*. İstanbul: TDV Yayınları.

Laborde, C. (2002). From Constitutional to Civic Patriotism. *British Journal of Political Science, Vol. 32, No. 4 (2002), 591-612.*

Langford, T. (1991). Left/Right orientation and political attitudes: A reappraisal and class comparison. *Canadian Journal of Political Science, 24 (3), 475-498.*

Laponce, J.A. (1981). *Left And Right: The Topography Of Political Perception*. Toronto, On: University Of Toronto Press.

Lederer, G. (1995). "Die Studien von Mcgranahan und Kağıtçıbaşı". Lederer; Schmidt *Autoritarismus und Gesellschaft* s.52-58.

Lerner, M. J. (1965). Evaluation of performances as a function of performer's reward and attractiveness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1, 355–360.

Lerner, M. J. (1971). Observer's evaluation of a victim: Justice, guilt, and veridical perception. *Journal of Personality and Social Psychology*, 20, 17–35.

Lerner, M. J. (1977). The justice motive: Some hypotheses as to its origins and forms. *Journal of Personality*, 45, 1-52.

Lerner, M. J. (1980). *The Belief In A Just World: A Fundamental Delusion*. New York: Plenum Press.

Lerner, M. J. (2002). Pursuing the justice motive. M. Ross and Date T. Miller Eds. *The justice motive in everyday life* içinde (ss. 109-126). New York: Cambridge University Press.

Lerner, M. J. ve Miller, D. T. (1978). Just world research and the attribution process: Looking back and ahead. *Psychological Bulletin*, 85, 1030-1051.

Lerner, M. J. ve Simmons, C. H. (1966). The observer's reaction to the "innocent victim": Compassion or rejection? *Journal of Personality and Social Psychology*, 4, 203–210.

Levinson, D.J. (1964). *Politico-economic ideology and group membership in relation to ethnocentrism*. T.W. Adorno, E. Frenkel-Brunswik, D. J. Levinson and R.N. Sanford, *The authoritarian personality*, içinde (s.151-207). New York: John Wiley.

Levitt, C. (1984). *Children of privilege: Student revolt in the sixties*. Toronto: University of Toronto Press.

Lipkus, I. M., & Siegler, I. C. (1993). The belief in a just world and perceptions of discrimination. *Journal of Psychology*, 127, p.4.

Lipset, S.M. (1963). *The first new nation: The United States in historical and comparative perspective*. New York: Basic Books.

Major, B., Gramzow, R. H., McCoy, S. K., Levin, S., Arizona, T., & Sidanius, J. (2002). Perceiving personal discrimination: The role of group status and legitimizing ideology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 269–282.

McColosky, M., Chong, D. (1985). Similarities and differences between left-wing and right-wing radicals. *British Journal of Political Science*, 15, 329-363.

Meier-Pesti, K. & Kirchler, E., (2003). "Attitudes Towards the Euro by National Identity and Relative National Status, *Journal of Economic Psychology*, 24(3), 293-299.

Milgram, S. (1974). *Obedience to authority: An experimental view*. New York: Harper and Row.

Mohiyeddini, C. ve Montada, L. (1998). Belief in a just world and self-efficacy in coping with observed victimization: Results from a study about unemployment. L. Montada & M. J. Lerner Eds. *Responses to victimizations and belief in a just world*. içinde (ss. 41-45). New York, NY: Plenum Press.

Morand, D. A. (1998). *Exploring the relationship between authoritarianism and attitudes toward unions*. *Journal of Business and Psychology*, 12(3), 343-353.

Murray, J. P. (1959). *Pride of state*. Boston: Beacon.

Myers, D.G. ve Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6, 10-19.

Nathanson, S., (1997) "Should Patriotism Have a Future", *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 311-326.

O'Brien, T. L., & Major, B. (2005). System-justifying beliefs and psychological well-being: The roles of group status and identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 1718–1729.

Oesterreich, D. (1993). *Autoritaere Persönlichkeit und Gesellschaftsordnung*. Weinheim/München: Juventa

Oldmeadow, J. ve Fiske, S. T. (2007). System-Justifying Ideologies Moderate Status= Competence Stereotypes: Roles for Belief In A Just World And Social Dominance Orientation. *European Journal of Social Psychology*, 37(6), 1135 – 1148.

Olson, J. M. ve Hafer, C. L. (2001). Tolerance of personal deprivation. J. T. Jost & B. Major Eds. *The psychology of legitimacy: Emerging perspectives on ideology, justice, and intergroup relations* içinde (ss. 157-175). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Oyserman, D., Coon , H. M., & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking Individualism And Collectivism: Evaluation Of Theoretical Assumptions And Meta-Analyses. *Psychological Bulletin* , 128, 1, 3–72.

Öner, N. (1994). *Stres ve dini inanç*. Ankara: TDV Yayıncılık.

Pargament, K. I. & Magnar-Russel, G. M. & Murray- Swank (2005). The sacred and the search for significance: Religion as a unique process. *Journal of Social Issues*, 61, 665—687.

Peterson, B. E., Smirles, K. A., & Wentworth, P. A. (1997). *Generativity and authoritarianism: Implications for personality, political involvement, and parenting*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72(5), 1202-1216.

Phares, E. J. ve Wilson, K. G. (1972). Responsibility Attribution: Role of Outcome Severity, Situational Ambiguity, and Internal-External Control. *Journal of Personality*, 40, 392-406.

Piliavin, I. M., Rodin, J. A. ve Piliavin, J. (1969) Good Samaritanism: An underground phenomenon? *Journal of Personality and Social Psychology*, 13, 289 -299.

Pittinsky, T. L. ve Matic, T. (2005). *Global Bystander Non-intervention: Cross-level Insights on Cross-national Helping*. Faculty Research Working Papers Series. John F. Kennedy School of Government or Harvard University.

Pratto, F., Stallworth, L. M., Sidanius, J., & Siers, B. (1997). The gender gap in occupational role attainment: A social dominance approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 37-53.

Ray, J. J. (1976). "Do authoritarians hold attitudes?" *Human Relations*. Cilt 29, S. 4, s.307-325.

Ray, J. J. (1985). Defective validity in the Altemeyer authoritarianism scale. *The Journal of Social Psychology*, 125 (2), 271-272.

Reichle, B. ve Schmitt, M. (2002). Helping and rationalization as alternative strategies for restoring the belief in a just world: Evidence from longitudinal change analysis. M. Ross & D. T. Miller Eds. *The justice motive in everyday life* içinde (ss. 127-148). Cambridge: Cambridge University Press.

Rigby, K. (1984). *Acceptance of authority and directiveness as indicators of Authoritarianism: A new framework*. *The Journal of Social Psychology*, 122, 171-180.

Rokeach, M. (1960). *The Open and Closed Mind*. New York: Basic Books.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.

Rothman, S., & Lichter, S.R. (1982). *Roots of radicalism*. New York: Oxford University Press.

Rubin, Z. ve Peplau, L. A. (1975). Who Believes in a Just World. *Journal of Social Issues*, 31(3), 65-90.

Schatz, R.T. (1995). On being a good American: Blind versus constructive patriotism (Doctoral dissertation, University of Massachusetts-Amherst, 1994). *Dissertation Abstracts International*, 55, 5127B.

Schatz, R., & Staub, E. (1997). Manifestations of blind and constructive patriotism: Personality correlates and individual-group relations. In D. Bar-Tal, E. Staub, (Eds). *Patriotism: in the lives of individuals and nations*, (pp. 229-246). Chicago: Nelson-Hall.

Schatz, R. T., Staub, E. ve Lavine, H. (1999). On the Varieties of National Attachment: Blind Versus Constructive Patriotism. *Political Psychology*, Vol. 20, No. 1, 1999, 151-174.

Scott, W.A. (1960). International ideology and interpersonal ideology. *Public Opinion Quarterly*, 24, 419-435.

Spiel, C., S. Rippl, P. ve Schmidt. (1995). "Autoritarismus, Politikverdrossenheit und rechte Orientierungen". Lederer; Schmidt (Eds). *Autoritarismus und Gesellschaft* s.228-249.

Sidanius, J., Pratto, F., van Laar, C., & Levin, S. (2004). Social dominance orientation: Its agenda and method. *Political Psychology*, 25, 845–880.

Simpson, E. L. (1977). Preference and politics: values in political psychology and political learning. S.A. Renshon (Ed.), *Handbook of political socialization*, içinde (s.362-388). New York: Free Press.

Skitka, J.L. (2005). Patriotism or Nationalism? Understanding Post-September 11,2001, Flag-Display Behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 2005,35, 10, 1995-2011.

Smith, K. B. (1985). Seeing justice in poverty: The belief in a just world and ideas about social inequalities. *Sociological Spectrum*, 5, 17–29.

Sommerville, J. (1981). Patriotism and war. *Ethics*, 91, 568–578.

Staub, E. (1991, July). *Blind versus constructive patriotism: Moving from embeddedness in the group to critical loyalty and action*. Paper presented at the meeting of the International Society for Political Psychology, Helsinki.

Staub E., (1997) Blind Versus Constructive Patriotism: Moving From Embeddedness in the Group to Critical Loyalty And Action, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 213-228.

Sullivan, J. L., Fried, A., & Dietz, M. G. (1992). Patriotism, politics, and the presidential election of 1988. *American Journal of Political Science*, 36, 200–234

Şengül, F., (2007). *Dindarlık ve ruh sağlığı ilişkisi*. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Teber, S. (1990). *Politik-Psikoloji Notları*. İstanbul: Ara yayıncılık.

Thompson, R. C. ve Michel. B. J. (1972). "Measuring authoritarianism: A comparison of the F and D scales". *Journal of Personality*. Cilt XL Mart-Aralık 1972. 180-190.

Wakslak, C. J., Jost, J. T., Tyler, T. R., & Chen, E. S. (2007). Moral outrage mediates the dampening effect of system justification on support for redistributive social policies. *Psychological Science*, 18, 267-274.

Westie, B., & Niedermayer, O. (1992). Contemporary right wing extremism in

West Germany. *European Journal of Political Research*, 22, 83- 100.

Williams, R. L., Foster, L. N. ve Krohn, K. R. (2008). Relationship of Patriotism Measures to Critical Thinking and Emphasis on Civil Liberties versus National Security. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, Vol. 8, No. 1, 2008, 139-156.

Wilson, G.D. (1973). *The psychology of conservatism*. London and New York: Academic Press.

Whitley, B. E. (1999). *Right-wing authoritarianism, social dominance orientation and prejudice*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(1), 126-134.

Worchel, S. & Countant, D., (1997). "The Tangled web of Loyalty: Nationalism, Patriotism, and Ethnocentrism, *Patriotism in The Lives of Individuals and Nations* (Ed. Bar-Tal, D. & Staub, E.), Nelson-Hall Publishers; Chicago, s. 190-210.

Viroli, M., (1997). *Vatan Aşkı Yurtseverlik ve Milliyetçilik Üzerine Bir Deneme*, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Yapıcı, A. (2007). *Ruh sağlığı ve din, psiko-sosyal uyum ve dindarlık*. Adana: Karahan Kitabevi.

Yazıcı, S. ve Yazıcı, F. (2010). "Yurtseverlik Eğitimi: Tarih ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerini Algı, Tutum ve Eğitimsel Uygulamalarına Yönelik Bir Araştırma", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research Volume 3 / 10 Winter 2010*

Zuckerman, M. (1975). Belief in a Just World and Altruistic Behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*,31(5), 972-976.

EKLER

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma, günlük yaşam olayları ile ilgili değerlendirmelerinizi anlamak amacıyla gerçekleştirilmektedir. Soruların doğru ya da yanlış yanıtları yoktur; önemli olan sizin bu konulardaki kişisel görüşünüzdür. Yardımcı olduğunuz için teşekkür ederiz.

Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

Yaşınız:

Ailenizin toplam geliri:

- 350 YTL'den az 1 milyar 501 milyon – 2 milyar arası
 350-600 milyon arası 2 milyar 1 milyon - 3 milyar arası
 601-900 milyon arası 3 milyar 1 milyon - 4 milyar arası
 901 milyon – 1 milyar 500 milyon arası 4 milyardan fazla

Doğum yeriniz:

Aşağıdaki maddeleri dikkatle okuyup katılıp katılmadığınızı karşısındaki cetveldен yararlanarak belirtiniz.

	Tamamen karşıtım	Karşıyım	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Dünyanın aslında adil bir yer olduğunu düşünüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
2. İnsanların eninde sonunda ne hak ederlerse onu bulacaklarına inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Adaletin her zaman adaletsizlikler karşısında galip geleceğinden eminim.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Uzun vadede insanların adaletsizliklerin üstesinden geleceğine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Hayatın her alanındaki adaletsizliklerin (örneğin iş hayatında, aile hayatında, politik hayatta vs.) bir kural olmaktan ziyade birer istisna olduğuna inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
6. İnsanların önemli kararlar verirken adil olmaya gayret ettiklerine inanıyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
7. İnsanlar neyin ahlaklı olduğuna, dini inançları ya da geleneklere göre değil, kişisel ölçütlerine göre karar vermelidirler.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Bazılarına geri kafalılık gibi görünse de, saygın ve düzgün bir görünüm, beyefendiliğin ama özellikle de hanımefendiliğin önemli bir göstergesidir.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Suç, cinsel ahlaksızlıklar ve son zamanlarda artan toplumsal karışıklıklar, sapkın grupların üzerine daha sert gitmemiz gerektiğini gösteriyor ki ahlaki değerlerimizi, kanun ve düzeni koruyabilelim.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Otoriteye saygı ve itaat çocukların öğrenmesi gereken en önemli değerdir.	☐	☐	☐	☐	☐
11. "Düzgün" ve saygın davranmakla ilişkili kurallar bizi geçmişe hapseder, kabul edilmeden önce sorgulanmaları gerekir.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Bu zor günlerde, yasalar, özellikle de ortalığı karıştıran protestocular ve düzeni bozanlara karşı hiç yumuşatılmadan uygulanmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Dine inanmayanlar veya farklı inançlarda olanlar dindarlar kadar saygın ve iyidirler.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Mahkemeler uyuşturucu kullanıcılarının üstüne sert gitmemekle iyi yapıyor. Bu tür durumlarda sert cezalar iyi sonuçlar vermez.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Bir kadının yeri nereyi isterse orasıdır. Kadınların, kocasının ve toplumun isteklerine göre davranması yanlıştır.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Bizi büyük yapan şey geleneklerimiz ve milli mirasımızdır, herkes bunlara büyük saygı göstermelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
17. Cezaevlerimiz çok kötü durumda, bir suçlunun ileride suçunu tekrarlamaması için insani yollar kullanılmalıdır, ağır cezalar ve kötü koşulları olan cezaevleri	☐	☐	☐	☐	☐

çözüm değildir.

Aşağıdaki maddeleri dikkatle okuyup katılıp katılmadığınızı karşısındaki cetvelden yararlanarak belirtiniz.

	Tamamen karşıtım	Karşıtım	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
Genel olarak, toplumu adil bulurum.	☐	☐	☐	☐	☐
Genel olarak, Türkiye’de politik sistemi gerektiği gibi işler.	☐	☐	☐	☐	☐
Türk toplumu baştan sona yeniden yapılandırılmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
Türkiye dünyada yaşanılacak en iyi ülkedir.	☐	☐	☐	☐	☐
Türkiye’de uygulanan çoğu politika daha iyiye hizmet eder.	☐	☐	☐	☐	☐
Herkes zenginlik ve mutlulukta adil fırsatlara sahiptir.	☐	☐	☐	☐	☐
Toplumumuz her yıl daha kötüye gitmektedir.	☐	☐	☐	☐	☐
Toplum bir kez oluştuktan sonra genelde insanlar ne hak ederlerse onu elde ederler.	☐	☐	☐	☐	☐

Aşağıdaki maddeleri dikkatle okuyup katılıp katılmadığınızı karşısındaki cetvelden yararlanarak belirtiniz.

	Tamamen karşıtım	Karşıtım	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Bütün kalbiyle Türkiye’yi desteklemeyen insanlar başka bir yerde yaşamalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Türkiye hemen hemen her zaman haklıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Haklı ya da haksız, her koşulda, ülkemi desteklerim.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Türk ordusunun eylemlerine karşı olanlar aslında Türkiye karşıtıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
5. Türkiye’nin politikalarını eleştiren ve bu yönde protesto gösterileri yapan insanların çoğu, iyi, doğru düzgün ve zeki insanlardır.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Türkiye’nin politikalarının hemen hemen her zaman ahlaki açıdan doğru olduğuna inanırım.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Eğer başka bir ülke, iyi bilmediğim bir konuda Türkiye’nin politikalarına karşı çıksa illa da ülkem diye Türkiye’yi desteklemem gerekmez.	☐	☐	☐	☐	☐
8. Türkiye’nin genel politikalarını ve genel olarak sistemi ikide bir değiştirmeye çalışmamak gerekir.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Türkiye’nin politikalarını, sadece benim ülkem politikaları oldukları için bile desteklerim.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Dünyada Türkiye’ye karşı çok fazla eleştiri yapılmaktayken, bu ülkenin vatandaşları olarak bizler, ülkemizi eleştirmemeliyiz.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Bu ülkeyi eleştirmek Türkiye karşıtlığıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Ne kadar ağır eleştiriler içerse de herkesi kapsayacak tam bir ifade özgürlüğü olmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐

Aşağıdaki maddeleri dikkatle okuyup katılıp katılmadığınızı karşısındaki cetveldən yararlanarak belirtiniz.	Tamamen karşıtım	Karşıyım	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Eğer bir kişi ailesini ekonomik açıdan yeterince geçindiremiyorsa, ailenin devlet tarafından güvence altına alınması gerekir.	☐	☐	☐	☐	☐
2. Tüm çocuklar, buna evlilik dışı dünyaya gelmiş çocuklar da dahil, sosyal güvence (örn. yemek, kıyafet, yatacak yer) altına alınmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
3. Her insanın işsizliğe karşı bir güvencesi olmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
4. Politik nedenlerle insanların tutuklanmasını doğru bulmuyorum.	☐	☐	☐	☐	☐
5. İfade özgürlüğünün engellenmesi gerektiği zamanlar olabilir.	☐	☐	☐	☐	☐
6. Medya sansürünün haklı görülebileceği zamanlar olabilir.	☐	☐	☐	☐	☐
7. Her ülkenin, devletin güvenliğini tehdit eden kişilerden vatandaşlığını alma hakkı olmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
8. İnsanların düşüncelerini özgürce söylemeleri bazen engellenmelidir. Çünkü kurulu düşünce biçimlerine zarar verebilirler.	☐	☐	☐	☐	☐
9. Bir insanın cinsiyeti, etnik kökeni, dini ve cinsel yönelimi ne olursa olsun temel hak ve özgürlükleri eşittir.	☐	☐	☐	☐	☐
10. Her insan, yaptığı iş karşılığında adil ve makul bir ücreti hak eder.	☐	☐	☐	☐	☐
11. Evli çiftler arasında bir anlaşmazlık olduğunda, kadınların görüşü son söz olarak kabul edilmelidir.	☐	☐	☐	☐	☐
12. Bir insan, dinini veya inanışlarını değiştirmekte özgür olmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
13. Eğitimin amaçlarından bir tanesi de, insan haklarına saygıyı güçlendirmek olmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
14. Hükümetin kişisel mektup ya da e-mailleri okuma ya da sansürleme hakkı asla yoktur.	☐	☐	☐	☐	☐
15. Kişinin her türlü mahremiyet hakkı (özel hayat, ev yaşamı vs.) yasalarla korunmalıdır.	☐	☐	☐	☐	☐
16. Gerektiğinde güvenlik güçleri, kamu düzenini sağlamak için insan haklarını çiğneyebilirler.	☐	☐	☐	☐	☐

Dini inançlarınızın günlük hayatınız açısından ne kadar etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

Hiç etkili değil						Çok etkili	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7	

Kendinizi siyasi görüşleriniz açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Sol						Sağ	
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7	

ÖZGEÇMİŞ

1986 yılında İzmir’de doğdum. Ortaöğretimimi 2000-2004 yılları arasında Bornova Anadolu Lisesi’nde tamamladım. 2004 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi’nde Psikoloji lisans eğitimime başladım. 2008 yılında mezun oldum. 2009 yılından bu yana Balıkesir Polis Meslek Yüksek Okulu’nda Psikolog olarak görev yapmaktayım.

ÖZET

POLİS OKULU ÖĞRENCİLERİNİN ADİL DÜNYA İNANCI, OTORİTERLİK, SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA, VATANSEVERLİK VE İNSAN HAKLARI TUTUMLARININ İNCELENMESİ

Yapılan bu araştırmanın amacı polis okulu öğrencilerinin okulda geçirdikleri süre esnasında adil dünya inancı, otoriterlik, sistemi meşrulaştırma, vatanseverlik ve insan hakları tutumlarında ne yönde değişiklikler olduğunu saptamaktır. Bu başlıklardan başka, bu tutumlar üstünde etkili olabileceği düşünülen siyasi görüş ve dini inancın günlük hayata etkisi başlıkları da araştırmaya dahil edilmiştir. Öğrencilerden eğitime başladıkları ilk bir ay içinde ilk ölçümler, bundan bir yıl sonra da ikinci ölçümler alınmıştır.

Toplanan verileri analiz etmek amacıyla bağlantısız örneklem için t testi, siyasi görüş ve dini inancın etkisini belirleyebilmek adına da tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Bulgular çerçevesinde öğrencilerin polis okulunda geçirdikleri bir yılın ardından insan hakları puanlarında düşüş olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca siyasi tutumlar çerçevesinde bakıldığında sağ siyasi görüşü benimseyen öğrencilerin insan hakları ölçeğinden diğer gruplara göre daha düşük puan aldıkları bulunmuştur.

Araştırma çerçevesinde insan hakları ölçek maddeleri özellikle incelenmiştir. Bulgular ışığında eğitim esnasında öğrencilerin istenen insan hakları duyarlılığına sahip olmalarını engelleyen bazı bozucu faktörler olduğu düşünülmektedir. Bu konunun özellikle gözden geçirilmesinin ve polis okullarında verilen insan hakları eğitim müfredatının kapsamının genişletilmesinin ya da eğitimi destekleyici pratik uygulamaların müfredata dahil edilmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsan hakları, adil dünya inancı, sistemi meşrulaştırma, vatanseverlik, otoriterlik, polis okulu.

ABSTRACT

ANALYZING THE ATTITUDES OF POLICE SCHOOL STUDENTS TOWARDS JUST WORLD BELIEF, AUTHORITARIANISM, SYSTEM JUSTIFICATION, PATRIOTISM AND HUMAN RIGHTS

The aim of this research is to determine the directions of changes during the time in police school in attitudes of police school students towards just world belief, authoritarianism, system justification, patriotism and human rights. In addition to these headings, the political views and the influence of religious beliefs on daily life topics, that might have an effect on these attitudes, are also included the study. The first survey was conducted with police school students within the first month after they started their education in the school, one year later the second survey was conducted.

In order to analyze the data collected, t-test for independent samples, one-way variance analysis were performed to determine the effect of political view and religious belief. In accordance with the findings, after one year spent in police school there is a decline in the human rights points of the students. Besides, in the perspective of political views, the students who have adopted the right political view have a larger decrease on human rights points than the other groups.

During the research, items of human rights scale were examined carefully. In the light of the findings, it is thought that there are some destructive factors prevent students to have desired sensitivity towards human rights. It is thought that it would be beneficial to review the issue and expand the coverage of the human rights curriculum of the police schools or including the practical applications in order to support education.

Key Words: Human rights, just belief world, system justification, patriotism, authoritrianism, police school